

АННА МАЛІТОН

НАВЧИ ЇЇ
РОБИТИ ЦЕ

роман-орнітофобія

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

АННА МАЛІГОН

НАВЧИ ЇЇ
РОБИТИ ЦЕ

роман-орнітофобія

Анна Малігон

Навчи її робити це

Передмова

Дебютна прозова книга добре відомої поетки Анни Малігон із перших сторінок вражає... кінематографічністю. Почніть її читати, і ви легко уявите себе у кріслі темного кінозалу на перегляді першого фільму, скажімо, Бертолуччі, знятого за українським сценарієм. Бо історія чуттєвості, хворобливої прив'язаності, звільнення через закріпачення – вона універсальна. Історія ж стосунків між двома юними жінками завжди лишатиметься провокацією, а надто – на теренах України, де рівень свідомості певних індивідів не переріс часи полювання на відьом.

Читання тексту «Навчи її робити це» можна порівняти з повільним поїданням доста дивного десерту: він змінює смак від солодко-кавового тірамісу до пронизливого лимонного сорбету. Можна з'їсти цілком і одразу, але ліпше відкладати, смакувати, повертатися знову. Поезію, що сочиться крізь рядки, ігнорувати важко. Вона то заколисує, то обливає крижаною водою. Читаючи мало не елегійні описи тілесних взаємодій, ви можете зненацька захотіти більше натуралізму чи «м'яса», відтак раптом збагнете, що «м'яса» тут якраз удосталь, надто коли йдеться про грубі життєві історії: покинутих дітей, нездалих матерів-самогубць, легеневу хворобу, що нагадує світлобоязнь. Ви ідентифікуєте себе з головною героїнею Лізою, Ліза себе – з героїнею дитячої казки Сесилією, Сесилія – із тим маленьким, наляканим, таємниче врятованим, хто є всередині кожного з нас... І так по колу.

Авторка зтягує читача на різноманітні екскурсії: то легендами старої Праги, то юним жіночим тілом, а то й лабіринтами схильної до саморуйнації людської свідомості. Героїні балансують на межі, як, власне, і метафори Малігон.

Чи можуть дві жінки вибудувати міцніші стосунки, ніж традиційна пара «жінка-чоловік»? Кожен шукає відповідь для себе, хоча навряд чи хтось колись оголошував подібні конкурси. Я стою на тому, що й родину жінки часто можуть створити гармонійнішу за традиційну. Не треба буде винаходити велосипед, пояснювати про гормони, терпіти «бйот-значіт-любіт» і всіляко демонструвати, що у вас «все як у людей». Але то вже широкі поля гендерних досліджень, котрим, я певна, буде де розвернутися у цій книзі. Я ж – простий, але дуже вдячний читач, котрий не хоче спойлерувати, переказуючи цю історію в передмові. Залишаю все найсмачніше вам самим...

Ірена Карпа

Навчи її робити це

Сашкові

Такі тяжкі багатозначні сни можуть приходити лише під лопотіння дощу за вікном. Ліза прокинулася і полегшено зітхнула, але страх не хотів її покидати. Те відчуття, коли звідусіль вода, не можна ні дихати, ні кричати про допомогу, – відчуття кінця, незавершеного завершення... Воно з'явилося одного разу, коли Ліза ще підлітком мало не потонула, і начебто притупилося з роками, аж ось цей сон... Вона знову топилася. Тільки тоді, наяву, її врятували друзі, а у сні довелося-таки зустрітися віч-на-віч із тим «заповітним» моментом усвідомлення безнадії. Після того, як уже остаточно впевнюєшся, що ні від людей, ні від Бога порятунку не буде, починаєш торкатися межі. Після страху тебе зсередини починає точити світло. А до того... Є тільки межа. І саме на ній Ліза різко розплющила очі й побачила новий день. Власне, нічого нового. Хіба що дощ тарабанив надто агресивно та маленький чорний павук оселився в кутку під стелею, ніби посланець із потойбіччя. Сівши, дівчина намацала ногами капці, але встати так і не спромоглася. Сиділа в задумі кілька хвилин: «Дурне спить, дурне сниться». Треба було заварити каву, але йти нікуди не хотілося. Не було бажання рухатися взагалі. Так, наче хтось великими цвяхами прибив до ліжка. Загупала музика в сусідів, зацокотіли підбори в під'їзді, люди поспішали на роботу.

Сьогодні на неї чекала бібліотека. Відвідувати її доводилося декілька разів на тиждень, а більшість часу Ліза проводила вдома за старим рідним ноутбуком, писала лінивим студентам курсові та дипломні. Сама вона закінчила виш два роки тому. І втомилася. Не від навчання. Швидше, від людей. Люди з жадібними обличчями тиснули на неї звідусіль, проникали до кожної шпаринки її внутрішнього світу, мацали брудними руками все, чого могли сягнути, а погамувавши свою цікавість, ішли геть. Люди, яким легко дихалося. Без фальшивого співчуття. Без інгалятора Салметерола. Ліза не любила, коли її сприймали як хвору. А тому комфортніше почувалася серед незнайомих. А найкраще – в бібліотеці. Там, чекаючи на своє

замовлення, можна спокійно спостерігати за благородною метушною молодих аспірантиків або просто малювати чортиків у блокноті...

Вона теж могла стати аспіранткою. Її батько хотів цього над усе. Він учив її боротися. «Не зупиняйся, не зважай ні на кого, піднімайся і йди. Тобі судилось велике майбутнє. Подивись лише, скільки видатних людей мали слабке здоров'я, а скільки здорових і сильних розтратили дарма своє життя. Ніколи не озирайся назад!» Але одного разу вона таки озирнулася. І побачила тільки свою хворобливу тінь, що німо теліпалася, плутаючись між справжніми успіхами інших. Побачила мізерність власних знань. Щось велике, неосяжне і справжнє було там, за прірвою. Тоді в неї стався черговий напад. Батьки не просто підтримували, а, як виявилось, весь час *тримали* її. А коли відпустили, стало страшно. Вони залишили їй невелику, проте затишну квартиру в одному з найкращих районів міста, а самі оселилися неподалік у селі. Вона неодмінно мала налагодити особисте життя. Мала стати сильною, опинившись сама. Але... таки озирнулася. Відтоді до всього збайдужіла. Ліза перестала вірити у вічність. Щоправда, було в її крихкому житті декілька вічних речей, таких як, наприклад, ранковий запах кави на кухні, волосся у лазничці на кахлях чи самозакохані пики людей поза межами її «оази». Ну і, звичайно, вірний друг – інгалятор. Самотність і тиша пасували її квартирі поза всякими феншуями.

Ну ось нарешті запахло кавою. Це перша ознака того, що день таки почався і має пройти плідно чи хоча б принести якісь емоції. Дурний сон почав потроху забуватися. Кажуть, вода має властивість очищати енергетику людини. М'які дрібненькі цівочки води пішли гуляти Лізиним тілом зверху донизу, облизували довге чорне волосся, лоскотали, заспокоювали. Вона бачила себе у великому дзеркалі. То було не просто собі дзеркало, а таке, що вміло підкреслювати деталі. Зараз воно хвалило її груди. Пругкі, мов відточені, покриті легкими хмарками піни, Бог наче посміявся над нею і навмисне наділив таким скарбом, що захований від усіх далеко, бо Ліза не пускала нікого в серце, а надто – за пазуху. Окрім кількох друзів дитинства, був чоловік, який посідав особливе місце в її житті, – Артур. Рік залицянь, два роки стосунків і півроку «за дверима». Звичайно, Артур опинився за дверима через її відлюдькувату вдачу. Одначе він уперто стукав у ті двері, сподіваючись на повернення, а потім поїхав до Швейцарії. Ліза

любила дзеркало, а воно любило її. Тільки в легкому тумані лазнички вона почувалася майже щасливою. Хотілось, щоб увесь час отак: купання і відпочинок. І жодного виходу назовні. І ні дурних, ні розумних. Бо одні дратують, а інші – нищать. Коли опиняєшся серед тупих невігласів, хочеться втекти. Якщо тікати нікуди, вдаєш, що невігластва не помічаєш. Коли ж потрапляєш на зуб якомусь інтелектуальному монстрові – напружено приймаєш удар, намагаючись нав'язати свої правила гри. Звичайно, можна з'їхати на жарті, та все ж не уникнути пекучого самокартання. Лізі щоразу сильніше дошкуляло незнання елементарних речей. Адже вона змалку жила, замкнувшись у собі, і набула міцного імунітету перед усім непотрібним. Навчилася блокувати потоки інформації, яка здавалася їй просто нудною. Її взагалі мало що цікавило «зовні». Інопланетянка... Ніхто не помічав цього завуальованого аутизму. Ніхто і ніколи. І лише тепер вона усвідомила, що доведеться це спокутувати... Але найбільш небезпечними були люди хитрі. Саме ті, які могли підступно проникати в чужий туман. Такі траплялися їй часто.

Що б Ліза не одягала, виходячи з дому, – ніколи не забувала про сонцезахисні окуляри. Як влітку, так і взимку. Це була ще одна вічна річ. Ховала вона себе від світу чи світ від себе? Іноді їй таки подобалося когось розглядати, їдучи в метро. Чи товсту тітку, що упхалася в тісні штанці, чи яскравого, як папуга, хіпі, або ж просто старих і стомлених людей, яких невідомо що спонукало терпіти штовханину та поглядом випрошувати молодиків поступитися місцем. І все те – по той бік чорних окулярів. По той бік прірви. Сьогодні ж, начепивши майже на ходу свій незмінний аксесуар, ступила за поріг і...

...Що це? Чийсь злий жарт? Під дверима лежали дві мертві синиці. На мить Ліза мало не знепритомніла. Навіть дихання сперло. Звісно, поряд є ще й сусідські двері. Може, то їм підкинули? Якби птаха була одна, можна було б припустити, що вона залетіла через вікно у під'їзді. Або кіт приніс. Та ні в кого з ближніх сусідів kota не було, а вікно майже ніколи не відчинялося. І чому саме синиці?! Із цими пташками Ліза мала особливі стосунки. У будинку, де нині мешкали її батьки, минуло майже все дитинство. Там у неї не було друзів, бо не вмiла з ними гратися. Проте були синиці. Ліза добре знала, де їхні гнізда, бо були вони всюди. Брала в руки їхніх писклявих малят і примусово

годувала м'ятою. А потім вони помирили і приходили до неї вже у снах, великі та сильні, і хотіли її задзьобати. Мама казала, що то великий гріх – руйнувати гнізда. З роками все те відклалось темною каламуттю у Лізиній пам'яті та переродилося не те щоб на орнітофобію, а на глибоку патологічну неприязнь до птахів взагалі. І саме ці синиці втрутилися в її підсвідомість настільки глибоко, що вивели з рівноваги на цілий день.

У бібліотеці було холодно. Не тішило навіть вдале завершення останнього розділу «чужої» дипломки. Ну і що ж у цьому такого? Кожен може навчитись опрацьовувати літературу, вільно оперувати науковими термінами, охайненько клепати дослідження, особливо коли від тебе навіть не вимагають найвищої оцінки. Поряд із читальною залою, де Лізі було найкомфортніше, була актові зала. Імовірно, там відбувалася репетиція якогось заходу, бо час від часу звідти долинали протяжні голоси бездарних місцевих виконавців, і щодалі все це ставало нестерпнішим. Особливо оперна арія, яку старанно витягував якийсь бугай, здавалось, тягнув з усіх сил, наче важкого плуга, але користі було з того мало: спочатку все виглядало смішно, а потім уже й не дуже. Ну коли ж ти нарешті замовкнеш! І та тітонька, з голосом прибитої кішки... Напевно, то були працівники бібліотеки, які готувалися до професійного свята. Їм за це ще й премії дають. А те, що в людей робочий час майже пропав, нікого не хвилювало.

...Випадково ухопивши поглядом краєчок стола, Ліза аж затулила рота від подиву: там простим олівцем на лакованій поверхні виднілись ледь помітні маленькі літери. І склалися вони в одне-єдине слово: *sesilia*. Та для Лізи це слово не було простим. Щонайменше воно слугувало паролем до її поштової скриньки. Чому Сесилія? Колись, укладаючи Лізу спати, батько сам вигадував їй казки. Бо вона так хотіла. Бо казки з книжок, такі схожі між собою завдяки мандрівним сюжетам, їй мало цікавили. А одна з татових оповідок – про ірландську дівчинку – захоплювала найбільше. Насамперед тим, що починалася словами: «Ніхто не знає, чи то насправді було, чи вигадка...» Отже, був шанс, що історія правдива, – а це для дітей багато важить. Лізина мама працювала вчителькою, тому вечори присвячувала горам учнівських зошитів і, здавалось, все життя була зайнятою. Тато – редактор наукового видання, теж немало часу проводив за роботою, проте для Лізи завжди знаходив вільну хвилинку. Тому й став для неї

найближчою в світі людиною, а може, і цілим світом. Варто було тільки заплющити очі – вмить тишу заповнював шовковий баритон:

«...Ніхто не знає, чи то насправді було, чи вигадка. Там, де розкинув свої води Атлантичний океан, на півночі далекої Ірландії, смарагдової країни, на гербі якої зображена золота арфа зі срібними струнами, у прекрасному місті Бангор, жила маленька Сесилія. Мешкала вона зі своїми батьками у старому, обвитому плющем будинку, який уже давно мали зносити, але він був таким затишним, що сім'я не хотіла його покидати. Сесилія була слабкою, хворобливою дитиною і не ходила в садочок. А батьки дівчинки щоранку бігли на роботу, лишаючи її вдома саму. Щоб не нудьгувати, вона придумала собі забаву: вирізала з паперу ляльок і давала їм імена, вигадувала їхні долі, розігрувала цілі спектаклі, а деяких навіть сама ж і знищувала. Паперових ляльок у неї вресіті стало так багато, що вона вже й не пам'ятала скільки, деяких уже не знала поіменно, а тим паче не здогадувалася, скільки їх ще зникло у щілинах між дошками підлоги. Одного разу загублені та забуті ляльки вирішили помститися Сесилії. Вони нахабно вдиралися в її солодкі дитячі сні і просили визволити їх з-під підлоги, кричали, що їм там темно й холодно, випрошували новий одяг і право бути улюбленими. Бліді злі ляльки крутили тонкими шиями, махали довгими руками і погрожували розправою, якщо найближчим часом життя їх не зміниться на краще. Після таких снів дівчинка боялася залишатися вдома сама, навіть заховала в шафу ножиці та папір, облишивши свою улюблену справу. Натомість годинами сиділа біля вікна, очима дивилася на перехожих і вгадувала їхнє майбутнє. А раз таки лягла на стару рипучу підлогу й зазирнула в шпарину, але нічого побачити не змогла, бо звідти на неї дихали тільки темрява й сирість, і Сесилії стало моторошно. Коли увечері батьки питали малу, чому її личко таке похмуре, вона дарувала їм посмішку, намагаючись приховати свої таємні страхи: адже Сесилія була доброю дитиною і не хотіла нікого засмучувати. А в один із весняних днів дівчинка, як і завжди, сиділа на підвіконні, гортала нову книжку з яскравими малюнками, аж до її маленького серця підкралася тривога. У кімнаті запахло спочатку легким, а потім їдким димом. Здавалось, дим лизав підлогу, підіймаючись вище, і Сесилія зрозуміла, що потрібно кликати когось на допомогу. Двері

будинку були замкнені зовні, на вікнах стояли залізні ґратки, залишалося тільки кричати до перехожих: може, хтось і почує. А густа сива завіса швидко заповнила простір, і Сесилія від жаху та безнадії закричала скільки було сили і вклала весь свій розпач у той крик, і гатила руками об скло, аж доки зрозуміла, що не може більше кричати, а лише безпомічно хрипить, а товсте скло не піддавалось, і люди, далекі й байдужі, безкровні, як ляльки, ішли назустріч своїм долям, ішли повз велике дитяче горе, адже вони настільки заклопотані, що помічають усе надто пізно. Сесилія жадібно хапала отруєне повітря, дихати їй було боляче, а з усіх боків підступав нещадний жар... Та раптом перед нею спалахнуло яскраве, але холодне світло. І Сесилія побачила Білого Хлопчика. Він був високим, очевидно, значно старшим за неї, і з добрим, довірливим обличчям. А потім вони говорили. Без слів, подумки. І Сесилія була щаслива. «Ти підеш зі мною?» – «Мені жаль маму й тата. Адже вони мене шукатимуть...» – «Я заберу їх пізніше, коли прийде час. А зараз ти маєш вибрати: дихати або не дихати. Я можу залишити тебе тут, загасити вогонь, але він погасне і в тобі. І вільно дихати ти вже ніколи не зможеш. І батьки рано чи пізно тебе покинуть. Або я віднесу тебе туди, де найчистіше повітря, де нема зачинених вікон і дверей, де ляльки не ґратимуться твоїми снами...» – «Дихати!» Білий Хлопчик узяв Сесилію на руки, і вони легко пройшли крізь вогняну стіну, крізь крики наляканих сусідів, здійнялися над пожарищем і довго летіли високо над зеленими рівнинами острова. Сесилії було так добре та затишно, що вона заснула, а прокинувшись, побачила довкола себе гранітові гори, покриті густим мохом, широколисті дерева та безкрає море, що шуміло внизу. А Білого Хлопчика поблизу не було. Дівчинка злякалась і мало не заплакала, аж раптом відчула чиєсь глибоке тепле дихання у себе за спиною...

А нещасні батьки Сесилії так і не зрозуміли, куди зникла їхня донька з палаючого будинку. Іще посеред головешок знайшли купку паперових ляльок, яких чомусь не торкнувся вогонь. А один чоловік розповідав, як заблукав колись у горах Морн і бачив там темноволосу маленьку дівчину, яка годувала з руки білого однорога. Звісно, йому ніхто не повірив...»

Така собі мила побрехенька, але міцно вклепалась у пам'ять, глибоко запусивши корені. Є такі казки, у яких пульсує ніби непомітна артерія, що тягнеться потім через усе життя, де якийсь окремий образ або смислова гра, або навіть розташування слів можуть ухопити за серце й зростися з ним нерозривно і вже ніколи не відпустити, навіть якби й хотілося повністю форматувати свою свідомість. *Sesilia*... Слово-код до її приватного електронного світу, де вона ховала не тільки адресоване їй, але й адресоване комусь. Точніше, не адресоване нікому. Ліза писала листи. Жінкам, чоловікам, своїм майбутнім дітям. Це була одна із її дурниць, про які ніхто не знав. Манія писати листи виникла з хронічного мовчання, протилежним боком якого була потреба виговоритися. Такі листи зберігались у папці «Чернетки», а іноді їм таки щастило зустріти своїх адресатів. Ліза грала в передбачення: вигадувала, наприклад, якусь подружку, наділяла її певною зовнішністю, рисами характеру й писала їй такі собі сповіді, наче плела довгого светра. Без сорому перед собою. Без надії на відповідь. Ця писанина була дещо схожа на щоденник, з датами та самоаналізом. А тоді, дивись, через півроку Ліза зустрічала подібну людину, один до одного схожу на вигадану, і в душі раділа з того. Проте глибокої дружби, тим паче з дівчатами, ніколи не заводила. Цікава така, хитра гра, та й по всьому. Аж тут – ось тобі, нашкрябано ключ до всіх її таємних дурниць. Ліза густо почервоніла, щоки запашіли. Це ж вона сама могла випадково, задумавшись, нашкрябати, бо зазвичай розумова напруга завжди супроводжувалась у неї «гулянням» рук. А якщо... А тут іще ці трупики синиць біля дверей! Ліза швидко схопила ластик і знищила компромат, змівши на підлогу решточки того фатального слова.

* * *

А це вже була справжня халепа! Спокійний вечір вдома наклався мокрим рядном. І все через банальну жалість. Ще й до кого?! До сусідської дитини. Надька, Лізина сусідка напроти, знову зірвалась. Не пила майже рік, знайшла роботу в кафешці неподалік, навіть дитину встигла народити. Аж ось таки не витримала. Ліза ніколи особливо не спілкувалася з людьми подібного сорту, та обставини іноді бувають сильнішими за нас. Крізь брудні, обідрані двері Надьчиної квартири сочився пронизливий дитячий плач. Воно нібито й нічого дивного: всі

діти плачуть, така їхня робота. Та плач той не стихав більше години, переливався на всі лади – хрипи, схлипи, захлинання, вереск. Ліза терпіла довго й подумки умовляла себе не йти, але клята жалість таки поборолася. Двері були незамкнені. У квартирі стояв страшенний сморід, скрізь валялись порожні пляшки та недопалки, розкиданий одяг, на столі нагромадилася гора немитих, «мохом порослих» тарілок. На пропаленому дивані хропла захмеліла Надька, пашіла сечею, блювотиною, спиртом, а поряд, у манежику, майже... висіла десятимісячна дівчинка, зачепившись натільним хрестиком за сітку. Потрібно було негайно перерізати мотузочку, на дитячій шийці вже червоніла натерта рана. Швидко окинувши поглядом кімнату і не знайшовши ножиць, вона ухопила зі столу кухонний ніж. Він був завеликим, отже, справа вимагала обережності. Та коли мала побачила чужу людину з ножом, що наближалася до неї, зарепетувала від страху ще голосніше. Лізі нелегко було орудувати ножом, адже мала щосили виривалась, та все ж вдалося визволити дитячу голівку з «материнської петлі». Узявши дівчинку на руки, вона раптом завагалася: а чи правильно втручатися в чуже життя? Адже, як відомо, добрими намірами вистелена дорога до пекла. До того ж прийшло швидке усвідомлення власної безпорадності. Що робити далі? Будити Надьку – те саме, що будити колоду. Та й користі з неї? Хіба що тільки гірше зробить. Звичайно, в таких ситуаціях потрібно телефонувати в якусь спеціальну службу абощо. Але, куди конкретно, Ліза не знала. Для початку вирішила забрати немовля до себе й погодувати, а потім уже розбиратися з сусідкою.

Опинившись у незнайомому приміщенні, дитина дещо притихла. Та й плакати вона уже не мала сили, тільки глибоко схлипувала, розглядаючи Лізину кімнату, та нервово кусала кулачки. «Вона голодна», – подумала Ліза. І на ходу вловила думку, що навіть не знає, чим годувати таких малих дітей. Від того стало соромно. У холодильнику знайшовся пакет молока, а в шафі – трохи манної крупи, що використовувалась зазвичай для панірування. Влаштувавши дитину на дивані, обгородила її подушками та м'якими іграшками. Іграшок виявилось не так і багато, але достатньо, щоб мала трохи відволіклась. Не встигла поставити молоко на плиту, як загудів телефон. Її наче гарячим ножом пройняло між плечима: він тут! Що йому знов потрібно?! Артур мав звичку дзвонити довго, аж доки Ліза врешті

брала слухавку. Або, у гіршому випадку, вимикала телефон на довгий час. І цього разу їй хотілось його вимкнути, але десь підсвідомо зблиснула якась маленька радість, нібито вона за ним і скучила, і нічого страшного б не сталося, якби вони просто поговорили. Тим паче зараз вона, як ніколи, потребувала допомоги, хоча б поради. А тепер мала вдихнути, набратися сили й витримати його голос.

* * *

– Ну привіт...

– Привіт! От молодчинка – взяла слухавку! Як ти там, розповідай.

– Та все добре, краще не буває, тільки я зараз трохи зайнята. Ти надовго приїхав?

– Як складеться. То дозволь поцікавитись, чим же ти зайнята?

– Молоко утече. Передзвони хвилин через двадцять, ок?

– Почекай! Я ж відчуваю, що річ не в молоці. Ти знов не хочеш говорити?

– Та ні, річ якраз у молоці. До того ж я зараз не сама, біля мене мала дитина, і взагалі, довго пояснювати.

– Лізо, ну ти даєш!!! Не був кілька місяців – і відразу стільки всього... (голос Артура помітно посумнішав.)

– Та ні, ти неправильно зрозумів, тут така делікатна ситуація... Я просто не знаю, як мені вчинити...

Артур, добре знаючи Лізу, швидко здогадався, про що говорила її інтонація, вкладена в останню фразу. Це означало «SOS». А точніше – потрібна була його присутність.

– Слухай, а давай за годину я приїду, і ти мені все розкажеш!

Лізі треба було вирішувати швидко, бо маля вже почало хлипати. Та водночас вона не могла знов уявити Артура у своїй квартирі, як раніше, з усіма його запахами, рухами, речами, з його м'яким голосом, бо одне діло – чути той голос зі слухавки, а інше... Скільки часу пішло на те, щоб знищити всі сліди після нього, а тепер вона має знову впустити весь отой набір пристрастей до себе в дім, та ще й так безцеремонно. За інших обставин усе було б, очевидно, по-іншому.

– Добре, – нарешті Ліза набралася мужності дати згоду. – Тільки без зайвих емоцій. Не забувай, що ми просто добрі старі знайомі, та й по всьому. Один зайвий рух – і ти знову опинишся за дверима. І купи, будь ласка, кілька підгузок, приблизно на десять кілограмів.

– Це все так дивно, Лізко! Авжеж, куплю. Чекай, скоро буду.

Звісно, Артур міг подумати, що вона підробляє нянею. Хоча він не раз говорив, що Лізі самій потрібна нянька. Власне, за це й поплатився: нічого її так не драгувало, як подібні натяки. А тепер у центрі уваги опинилася дитина, долю якої мали вирішити вони удвох: або віддати її недолугій, та все ж рідній матері, або сповістити органи опіки. Раніше Лізі й у голову не прийшло б вершити чийось долю, але знову ж – сила обставин. І люди, від яких не сховаєшся навіть за товстими дверима...

Піднісши ложечку каші до губ дитини, Ліза звернула увагу на дрижання своєї руки. І, мабуть, не тільки через те, що їй раніше не доводилось цього робити. На неї раптом накотилася хвиля страху. Яке вона мала право нахабно вриватися до чужої квартири й забирати доньку від матері? А може, злочин був якраз із боку Лізи, а не сусідки-пиячки? Годувати чужу дитину, це ж тільки подумати! Але дівчинка жадібно засопіла, сама вхопилася ротиком за ложку, наче за соломинку спасіння, і почала голосно плямкати. Аж тут сталося щось жахливе: дитя почало блювати. Ліза добряче перелякалася, намагалася тримати малу так, щоб вона не захлинулася, і вже думала викликати «швидку». Тоді таки зрозуміла, у чому річ: дівчинка, стоячи в манежі, обдирала шпалери і їла їх. А та стара курва не чула її голодного крику! Ні, залишатися з такою мамою небезпечно. Це було Лізине остаточне рішення. І, коли маленька мучениця «очистилась» і заспокоїлась, Лізі вдалось її добре нагодувати. Проте вона відчула, що це все сильно її втомило.

...Артур завжди вмів знаходити потрібні слова. А зараз він просто стояв, кусаючи губи, і дивився то на сплячу красуню на дивані, то на Лізу. За той час, що вони не бачилися, він нібито трохи змінився, поширшав у плечах, засмаг, відпустив волосся. А в очах стрибали ті самі бісики, тільки ще нахабніше верещали до Лізи: «А що, скучила, гордячко? Ти ж хочеш мене, ну зізнайся? Хочеш? Ти ж про мене думала!» А Ліза, на здачу йому, свій холодний риб'ячий погляд – тиць! – і заговорила так, наче до зовсім стороннього:

– Ти думаєш, я раніше не зателефонувала до райвідділу, бо Надьку шкодувала? Ні. Я просто думала. Довго думала. І про дитину, і про

право вибору, і про втручання туди, куди не слід. А найбільше – про себе.

– Тобі хотілося повозитися з дитям. Хоч раз у житті про когось потурбуватися. Мамою себе відчути. Хоч і говориш про вселенську втому через чужі клопоти.

– Ось тільки не треба вдавати великого психолога. Допоміг – спасибі. Соціальні служби прибудуть завтра вранці, тому...

– Тому в тебе є ще трохи часу погратися.

– Ну, ти, я бачу, зовсім не змінився. Або ти продовжуєш мене аналізувати і тихо відчалюєш за двері, або давай спокійно повечеряємо, коли вже прийшов. До того ж тобі не здається, що та п'яничка може наробити галасу, щойно прокинеться і помітить пропажу.

– А може, і не помітить.

– Цинізм тут зараз недоречний. Записку їй написати, абощо.

– Хріна їй, а не записку! Хай хоч раз перепудиться по-дорослому, якщо у ній ще щось людське лишилось.

– А потім вона мені, чого доброго, двері спалить.

– Хай спробує. Ми її швидко закодуємо.

Артур, сам того не помітивши, зробив один «правильний» хід. Зате його помітила Ліза, і тому так легко вибачала всі його цинічні закиди. Він уперше не поцікавився її здоров'ям. Доки вона шаруділа на кухні, він сидів на дивані біля дівчинки і ревно охороняв її сон, щоразу напружуючись, тільки-но малеча підсувалася до краю. Це таки була гра. Чесна, благодійна гра у маму й тата, за всіма правилами. Гра-репетиція. Гра-примирення. Гра-безнадія. Швейцарські презенти стояли в куточку не розпаковані. Бо насправді їх не було. І Артура в цій кімнаті не було, а сиділа тільки його тінь, і в тіні було серце. І воно дослухалося до дихання Лізи. А вона нікого і не впускала. Нікому двері не відчиняла. Не було чужої дитинки і втечі у тимчасову реальність. Була одна тільки Ліза зі своїм холодом, закута у міцну невидиму шкаралупу. І ще уявні друзі та невідправлені листи до них, та хвороба. Нещасні синиці – жовті м'ячики смерті – довго-довго не виходять із пам'яті, привіт із минулого чи з майбутнього, незрозуміло, але все неодмінно є знаковим, навіть недопалки на сходах, головне вчасно прочитати, щоб не наступити.

Насправді вона писала. Під белькотіння страви на плиті плела свої розхристані листи, як павучиха, невідомо для кого, час від часу вибігаючи глянути на живу і теплу здобич.

«...Ось він сидить майже поряд, за тонкою стіною, сидить і спостерігає за сном немовляти. А я спостерігаю за ним. Заглядаю – і ховаюся. Зараз він схожий на kota. Хотілося б додати: на полюванні, – але то вже буде лукавість. Звісно, якби дитина почала падати, він би відразу кинувся її ловити. Але не так, як ловлять жертву. А якось особливо, як щось цінне і незнайоме, майже недоторканне, розбавивши своє благодійне поривання розумною дозою ніжності. Як закоханий мужчина підхоплює жінку, яка котиться вниз? Або безпорадну. Або таку, що змушена весь час змінювати котів, бо приречена постійно бути жертвою. Він меланхолік. Перебирає свої пальці, рука в руці, пухнасті вії опущені, запахнув усю кімнату, як баба. І що я маю з цим робити? Вигляд у нього такий, що годувати його не хочеться. Тільки чаю – і в ліжку. Чаю – і в пекло. Три роки цей перехожий топче мої перехрестя, протискається у найвужчі провулочки, нахабно суне на червоне світло. Але ж колись має-таки статися ДТП. Ну скажи мені...?»

За звичкою сховала писанину в чернетки.

* * *

Артур таки лишився.

Світильник із крихітною лампою боровся з темрявою. Осіння прохолода, просочившись через квартиру, бадьорила і не давала остаточно захмеліти. Звичайно, він приніс із собою вино. І Ліза не відмовилась. Піла його, наче ворожу кров, але розуміла, що кожен ковток віддаляє її від перемоги. І, врешті, здалась. Тепер вони лежали, голі, німі... Так довго не бачились, а говорити не було про що, бо нічого не сталося. А дитина собі спала, ритмічно посопуючи. Артур добре розумів, що вона ніколи вже не дозволить йому залишитися. І раніше вона приймала його прохолодно, відчував невидимий спротив, наче мала в собі щось дуже таємне й інтимне, і дороге, торкатися чого не смів ніхто. Але тепер він остаточно впевнився: треба її відпустити. У ті моменти, коли, здається, жінка повністю розкривається і має летіти, Ліза... не злітала. Вона потребувала чогось особливого, такого,

що він їй дати не міг. І Ліза про це мовчала. Жоден чоловік, можливо, не зможе їй ТОГО дати. А ЧОГО, вона й сама не знала. Звикати до когось або допустити, щоб звикли до неї, – то були табуйовані речі. Тепер Артур остаточно вирішив її відпустити. Були в нього й інші жінки, сентиментальні, гарячі, цілеспрямовані. А Ліза не така. Живе так, нібито їй нічого втрачати. Із своїми хворобами і таємницями, дивакуватістю, відчуженістю, вона магнітом притягувала до себе, примушуючи то мучитися, то радіти. Перебуваючи надто близько біля неї, плутаючись у дрімучих чарах її темного волосся, особливо гостро можна було відчутти її відсутність.

Артур обережно поцілував Лізу між лопаток. Вона тільки видихнула:

– Спи...

– А хочеш, я піду. Просто зараз.

– Припини! Підеш просто зараз чи вранці – яка різниця? Що за театр?

– Значить, не заперечуєш.

– Ти хочеш про це поговорити?

– Значить, назавжди...

– Давай просто заснемо. Ти все добре розумієш, тому я не скажу ні слова. Тому до завтра!

Ліза згорнулася калачиком і заплющила очі. Артур різко підвівся. Хотів одягнутися та й справді піти, але передумав, розморений затишком та вином. Тому знову ліг, зітхнув і через півгодини впав у глибокий сон. А Ліза не спала...

* * *

Спокій настав лише по обіді. Хто сказав, що чужі проблеми вирішувати легко, най відкусить собі язик. Так думала Ліза, поклавши голову на стіл. Голова була важкою і не хотіла тримати рівновагу, а надто – думати. Але перед тим, як доповзти до канапи й упасти в обійми Морфея, вона таки вирішила переглянути пошту. Нових листів було два: один – від агентства, що надавало їй роботу, інший – від якоїсь Глорії. Перший відкривати вона не стала, бо на 99,9 % була упевнена, про що там ідеться. Жадібно розкриваючи другий, вона мало не впала уже від першого речення: «А я тобі скажу...» Добре пам'ятаючи свою останню писанину, а особливо запитання, яким вона завершила лист «в нікуди», Ліза дійшла жахливого висновку: послання таки знайшло свого адресата. Але яким чином??? Хтось читає її чернетки. Хтось підкидає їй під двері мертвеччину. Хтось за нею стежить. Комусь вона потрібна. Кому? «...кидай цього виродка, нещасного бабія, хай валить по Європах, Байрон сраний. Ти класна, ти просто не уявляєш, яка ти класна, і жоден хтивий бугай не має тебе торкатися. Тобі потрібне щось особливе, правда ж? Можеш не відповідати, просто чекай». Перша логічна думка – це, мабуть, котрась із прихильниць Артура. Бо Ліза ніде не знайомилася з чоловіками, тим паче настільки близько, щоб хтось міг у неї закохатися. Ну, навіть якщо то писала ревнива дівка, як вона могла проникнути в її найсокровенніше? Так, наче стояла тоді за спиною і стежила. Сучка-невидимка! Ні, все це маячня. Тут взагалі не може бути ніякої логіки. Раптом з усієї маси відчуттів яскраво стало виокремлюватися одне – власне, те, що різало і вбивало Лізу зсередини, – відчуття сорому, так наче її застали на гарячому, наче зненацька стягнули ковдру і виставили на люди усі непристойні дрібнички. У грудях сперло повітря, закололо в потилицю – наближався апокаліпсис. Дихала, наче тягла колючу густу карамель, хапалася губами за Божий кисень, довго боролася зі своїм замшевим рюкзаком – зламалася застібка. І що швидше до горла підступала хтива гадюка хвороби, то віртуозніше пальці вовтузили заклятий замочок. Урешті Ліза що було сили розірвала блискавку, намацала свого янгола-спасителя і погасила гадючий запал, що ліз зсередини і схопив її так зненацька, мало не задушивши. Потім сіла на підлогу й довго непорушно сиділа, тримаючи голову в руках. Не просто пошкоджена карма, а ще й

страшна таємниця кровоточила в її стомленому мозку. Ліза ніколи не відчувала ні самотності, ні страху, живучи сама. Такий тип флегматичних кішок особливо не потребує чиєїсь присутності біля себе. І ось уперше їй стало страшно. *Сесилія, моя маленька Сесилія, хто посмів зобидити тебе у твоєму теплому гніздечку? Кому ти могла перейти дорогу, кому могла дати привід для заздрощів? Як тобі жити далі?* – щось невидиме говорило до неї, промовляло то із картини, де сидів на веранді усміхнений хлопчик, то із чорно-синьої високої вази в кутку кімнати, і те «щось» жило разом з нею давно, тільки раніше говорити воно не вміло. Ліза зітхнула, набралася сили, встала і підійшла до вікна. Надворі було напрочуд тихо, навіть діти не галасували, як завжди.

* * *

...Дзвінок верещав протяжно й нахабно, так, наче хтось добивався у Царські Ворота. Зазвичай Ліза нікому не відчиняла дверей: бомжі, жебраки, цигани, промоутери, свідки Єгови та інші спамери, не дочекавшись відповіді, відступали. А як хто із знайомих хотів прийти – домовлялися заздалегідь по телефону. Цього разу той-що-за-дверима здаватися не хотів. Точніше, не хотіла: у вічко Ліза побачила досить пристойно, хоч і дещо дивно одягнену дівчину приблизно її ж віку. Здається, десь уже ніби її зустрічала. Дійсно, чому б просто не відчинити двері людині? Звичка наглухо від усіх закриватися. Звичка не відповідати незнайомим абонентам. Звичка ховатися. Раптом яскраво прокрутився в пам'яті випадок із порятунком сусідської дитини. Світ явно почав рухатися не в тому напрямку. Ліза таки відчинила...

У тієї, що стояла потойбік, було пишне хвилясте волосся – саме воно найбільше привертало увагу. І кольору такого дивного – чи то золотисто-каштанового, чи рудого. Яскраво-зелені панчохи і велика джинсова сумка через плече підкреслювали неформальність непроханої гості. Діваха виглядала самовпевнено. Мабуть, переплутала двері. А може, й планету. Бо парфуми незнайомки були таки неземного походження. До всього – зміїний погляд болотно-зелених очей увів Лізу у хвилиenne заціпеніння. Першим заворушився її брутально красивий рот:

– Вибач...те..., це тут здається кімната? Для дівчини. Однієї.

Ліза ще більше здивувалася і подумки почала перебирати варіанти, як би їй так відповісти, а точніше – відмовити, використавши якнайменше слів: «Не тут. Ви помилилися», «Не тут. Запитайте у сусідів», «Не тут», «Ні». Відчула, як їй бракне повітря. Хотіла вже відрізати «Ні» і швидко зачинити двері, та це виглядало б неввічливо. А із грудей уже покотився дикий приглушений кашель.

– Вам недобре? Я можу пізніше зайти...

– Нічого, буває – насилу видавила з себе Ліза. Ухопивши повітря, спробувала виправдатись: – Вибачте, ви помилились, я не здаю кімнату...

«І ніколи не здаватиму!» – хотіла кинути незнайомці наостанок. Але щось її зупинило.

– Бувайте! – видихнула, поспіхом зачиняючи двері.

Сіла на підлогу. Відчула, як важчають легені. Але, на щастя, цього разу все обійшлося, оминуло, відступило. Не зникло тільки підступне відчуття тривоги. Напевно, хтось дав оголошення, вказав адресу. *Хтось* задля *чогось*. Усе чіпляється одне за одне, насторожує, лякає. А що далі? *Він* має з'явитися, показати свій писок. Або, не показуючи, підстерегти і схопити її в темному під'їзді. Або навіть і не підстерігатиме. Той невідомий *він*, знаючи всі паролі, має, напевно, і ключі, може знайти її прямо зараз та... Вбити? Припустимо. Але за які гріхи? І знову поскакали глухі питання, безглузді домисли. Телефонувати батькові хотілося менш за все. А якщо хтось хоче просто налякати? Налякає – і заспокоїться. А в батьків серця не залізні. У голові, наче по рейках, поскакали громіздкі вагони слів:

кімната_для_дівчини_однієї

кімната_для_дівчини_однієї

кімната_для_дівчини_однієї

Отак через маніакальне прагнення самотності Ліза вперше відчула, що тут криється небезпека. Небезпека залишатися самій. Хоча б на деякий час. Навіть тінь цієї думки не вкладалась у парадигму її свідомості, але зараз говорив інстинкт самозбереження.

...Вона вийшла на балкон і подивилася вниз. Біля під'їзду на лавці, де зазвичай сиділа компанія бабусь-пліткарок, стояла вже знайома джинсова сумка. А біля лавки стояла досить масивна валіза. «Значить, вона ще тут!» Аж ось і волосся її заблищало – з'явилася невідомо

звідки, як ельф. «Та хіба могла вона залишити свої речі без нагляду? Така бестія сама кого хоч оббере».

– Я перепрошую! – крикнула Ліза так недолуго, що аж сама злякалася свого голосу. – Ану підніміться до мене ще раз!

Незнайомка підняла голову, поглянула на Лізу і кивнула. Потім слухняно взяла сумку, забрала валізу і попрямувала до під'їзду. А Ліза тим часом картала себе за необережність. Можна ж було ще хвилинку все обдумати, зважити – а тепер доведеться відповідати за свою необережність. Вороття назад нема. І знову дзвінок. Тепер вона має діяти рішуче.

– Марта, – солодко усміхаючись, дівчина із блискучим волоссям подала їй руку. – Тож, я так розумію, ви можете мені чимось допомогти?

– Ліза. Дуже приємно, – потиснула гарячу руку й раптом зловила себе на думці, що рука у дівчини з таким солодкаво-муркотливим ім'ям на диво затишна і приємна. – Давай будемо на ти. Не знаю, чи можу я тобі дійсно допомогти. Мені справді потрібна квартирантка, але... на деякий час.

– Чудовенько! На рік? На півроку?

– У тім-то й річ, що невідомо, на який проміжок часу. Щонайменше – на місяць. Розумію, що це по-дурному звучить. Але такі умови. Якщо не влаштує, то я тебе й затримувати не буду.

– Я була б вам... тобі дуже вдячна! Бо мені – терміново і на сьогодні. А за місяць можна й нове житло підшукали. Не ночувати ж мені на вулиці, – Марта не стримувала радість.

– Вибач, але в тебе, я так розумію, жодного знайомого в цьому місті?

– Ані душі...

– Біда. Але смілива ти дівчина, респект! – Ліза знову подумки біла себе по губах за такі слова, та нічого не могла вдіяти. Її вже понесло. – Пройдімо до вітальні.

Доки Марта вовтузилася у передпокої, Ліза гостинно накривала стіл.

– Чай? Каву? – питала так турботливо, наче нарешті зустріла довгождану родичку.

– Гівнюки задрипані... – невдоволено лаялась Марта.

– Хто? – Лізі було і весело, і незручно водночас.

– Ріелтори хвальоні. Я від них не очікувала такої підстави. Тепер слухавку не беруть!

– Та забий на них! То я тебе ще раз питаю: чай чи кава?

– Кава, коли така ласкава! – Марта спробувала пожартувати, але було помітно її внутрішню напругу. Звичайно – в чужій оселі, вперше, та ще з такою дивною господинею.

– Якби знала, що так складеться, приберегла б пляшечку Мікадо для такої гості. А так... вижерли тут з одним... напередодні.

– Та нічого. Мені сьогодні не до бухельця. Тим паче завтра прокидатися рано.

Лізу аж пересмикнуло на слові «прокидатися». То як це? Невже тепер усе буде інакше? І хтось прокидатиметься в її квартирі, кудись поспішатиме у справах, сидітиме за одним столом, купатиметься в її ванні, ділитиме з нею життя... Абсурд! Чоловіки, з якими Лізі доводилося мати стосунки, з'являлися пунктирно на тлі її буднів, часто зникаючи несподівано і надовго. Поверталися, винувато дивилися в очі, забирали свої речі і приносили інші, аж доки Ліза не обривала гру. А тепер вона здуру вляпалася в історію з невідомим кінцем, і доведеться терпіти поряд із собою ще одну людину – майже з вулиці. Бо хто вона така, та Марта? Може, аферистка якась. А все через раптовий напад страху. Уже й навчилася нібито нічого не боятися, і враз – ця безглузда атака анонімів, безглузда настільки, що аж сміх розбирає... А чи не переплутали її часом з кимось іншим, більш цікавим і важливим? Кому потрібна апатична напівкаліка, що ні перед ким не завинила, хіба що не привіталася декілька разів з місцевими ББС (легендарні бабці на лавках)?... Марта постійно мружила очі, смішно, мов кицька, і, неквапом ковтаючи каву, розповідала про себе – а виходила художня проза. Ліза, зачарована мовленням Марти, між іншим, помітила, як вона, ніби мимоволі, гладить пальцем круасан. Не підносить до рота, відкушуючи солодкі шматочки, а саме гладить кінчиком вказівного пальця. «Якби круасан був живим, він неодмінно б збудився», – подумала Ліза. Марта знімала квартиру удвох із бойфрендом, доки не дізналася, що той її нахабно зраджує. Тепер вона квартиру сама фінансово не потягне, а кімната, та ще й на двох – ідеальний варіант. Невже збрехала? Ліза чомусь подумала, що важко зрадити дівчині з такими котячо-змійними очима і полум'яним волоссям. Ця й сама, мабуть, кого хочеш довкола пальця обведе. Проте

слухала Марту уважно – голос новоспеченої квартирантки гіпнотизував: не солодково-мелодійний, не надто високий, якийсь особливий тембр, від якого стає млосно. Навіть якщо вона збрехала, то її право. «Врешті, кожен із нас вигадує найзручнішу брехню».

– А мій батько загинув, коли мама тільки дізналася про свою вагітність. Знаєш, його Афганістан забрав. Він поїхав на операцію в долину Альмар. Коли повертався, БМП, на якій вони із другом їхали, підірвалася на міні. А він саме спав усередині у відділенні десанту. Старих викинуло на землю, а його вдарило об броню. Через добу він помер від крововиливу в мозок та набряку легень.

– Ти ж на нього схожа?

– Ні, на жаль, я факсимільна копія діда по маминій лінії. Той помер не по-геройськи, значно банальніше.

– Від старості?

– Від алкоголю.

– У мене дід по матері теж пив, але тихцем. Соромився своєї звички. Пам'ятаю, я мала ще тоді була, привидів дуже боялась. І ось унадився один привид лякати мене по ночах: місяць світить, я одним оком визирую з-під ковдри, хоч удаю, що сплю. Бачу тінь страшно, що рухається з витягнутою рукою в сторону кутка. Торохтить, плямкає. Кілька ночей я терпіла, а раз не витримала – та як заверещу! Баба прокинулася, світло увімкнула – а коло діжки з брагою стоїть дід, горнятко тримає і винувато кліпає, облизуючись.

Марта сміялась. Придивившись, Ліза помітила у неї на носі та щоках дрібні веснянки, замасковані тональним кремом. То був сміх здорової, сповненої енергії людини. Але ще – одержимої. З-під тонкої гармонії та зовнішньої грації Марти проступала та сама демонічна, всепоглинаюча одержимість, рвалася, випускала пагони, пахла. Малює? Пише? Танцює? Ліза подумки перебирала десятки варіантів, але прямо не запитувала. Сама розповість, коли їй буде зручно. Натомість наважилася поцікавитися, чим же Марта заробляє собі на життя.

– Фріланс, рерайт-копірайт і всяка всячина.

– Тобто безробітна?

– Я не хочу бути прив'язаною до робочого місця, вставати за сигналом і жити за розкладом.

– Значить, ти більшість часу проводиш...

– Не бійся, не вдома! Іноді сиджу в таких місцях, де мені зручно. Хочу відразу попередити, що можу не з'являтися тиждень чи навіть довше.

Ліза нервово мусолила своє волосся. Фрілансери, думала вона, часто бувають творчими людьми. Усе нібито збігається, а розв'язка не назріває. Марта, певно, помітила її знервованість.

– Давай, Лізо, чашку, я помию.

– Та не варто, я звикла сама. Ти не зобов'язана мити посуд тільки через те, що я поступилася тобі в ціні.

– Що ти! Я просто хочу зробити тобі приємно, хоча б чимось допомогти.

Ліза підвелася. Тримаючи чашку в руках, уперто попрямувала до раковини, але Марта почала відбирати в неї «кубок першості», і, коли холодна, як риба, Ліза відчула дотик гарячих Мартиних пальців, її руки ніби паралізувало. Чашка вислизнула і брязнула об підлогу. Тільки черепки залишилися.

– Ні хріна собі допомогла! Вибач. Ну вибач мені, ну вибач!

– Та це я – Драненко-Пальці-Кучеряві. Чорт з нею, забудь.

– Я завтра речі свої привезу, у мене там класні чашки є – колишній з Парижа понавозив. На одній – Маленький Принц, цяця така – то твоя буде.

«Фетишистка», – подумала Ліза. Може, це й була розв'язка.

* * *

...Ніби проговорили цілу вічність, а тільки більше понапліталось загадок. Буває, люди вже і стомляться, і розуміють, що необхідно засинати, та все ж не можуть перервати розмову, перекидаючись словами в темряві. Марта ніби притихла, але за диханням чутно було, що не спить – замислилась.

– А мені насправді чашечки шкода. Такі плямисті чашки з корівками у Швейцарії продають. Це був сувенір, так?

Ліза насторожилася. Але ж до біса спостережлива ця дівка!

– Ти вгадала – сувенір. То був подарунок. Та мені його не шкода.

– Значить, умієш не обтяжувати пам'ять всякою фігнею. Ти молодець. А я тягаю за собою все добро, ні з чим не можу розпрощатися, архівую, бережу...

– Артур любив робити мені подарунки. Він іще дзвіночка зі стрічкою із Цюріха привіз, такого за формою, як коров'ячий. А стрічка – з орнаментом традиційним. Знаєш, яка цікава традиція пов'язана з тими дзвіночками?

– Розкажи.

– Коли хлопець одружувався, він проходив селом з «прощальним дзвоном» – великі дзвони на палиці, схожій на коромисло, рахували останні години його «вільного життя».

– Ха-ха! То це був натяк?

– Не знаю, але якщо й так – то натяк невдалий. Він добре знав, що я не в захопленні від таких алюзій.

– Прорахувався, значить. Але не треба згадувати колишніх проти ночі. Було – відбуло.

– Та взагалі, з того, що відбувається останнім часом зі мною, враховуючи сьогоднішній день, оповідання зробити можна.

– Яке поступово може перейти в роман...

– Як це – в роман?

– А ти хіба не знаєш як? – Мартин голос пожвавішав. – Так, як студенти роблять із курсової – дипломну, а з дипломної – дисертацію. Чи не тобі краще це знати?

Ліза відчула себе ніяково від такої вражаючої проникливості. Вона ніби протверезіла, і нашатирем вдарили в голову думки. «Що я накоїла? Як житиму тепер? Де ховатимусь від усього? Може, я стала жертвою підступного гіпнозу?» Та все ж треба було якось засинати. «Вранці, все вранці владнаю».

– Добраніч, Марто.

– Добраніч. Солодких тобі снів.

* * *

Ліза та Марта летіли в Прагу ранковим рейсом о 7. 45. Добралися до Шереметьєво-2 автівкою і дочекалися представника фірми з їхніми документами. Потім пройшли всі необхідні формальності. Коли літак почав виходити на злітну смугу, Ліза міцно стисла Мартину руку – вона мала вперше піднятися в повітря. Марті довелося докласти чимало зусиль, аби зламати Лізину впертість і переконати, що Прагу таки варто побачити. Насправді це міг бути і Люксембург, і Скоп'є – місто не мало особливого значення. Потрібно було примусити Лізу *летіти*. Її приховану паніку було помітно ще в аеропорту. «Хоч би все склалося добре, хоч би не почалось...» – так думала кожна з дівчат. Стюардеси рухами, плавними, як у стриптизерок, пропонували напої, потім сніданок; пілот кумедно калічив англійську. Знизу пропливали Вітебськ, Лодзь, Варшава. І серце Лізи поступово уповільнювало ритм. Один елегантний дідусь усміхнувся Марті: «Ви теж летите в Нью-Йорк»? Вона жартівливо запитала: «А що, половина літака летить у Прагу, а половина – у Нью-Йорк?» і одержала спокійну позитивну відповідь. Потім Ліза нарешті зняла сонцезахисні окуляри, одягла навушники й задрімала. Спала недовго – десь півгодини чи навіть менше. За цей короткий проміжок часу побачила тривожний сон, ніби вони з Мар-тою так довго спали поряд, що одного ранку прокинулись і зрозуміли, що їхні спина зрослися. Тоді Марта дістала з-під ліжка великий ніж і почала тягнути руку до місця зрощення. Ліза прокинулася від пекучого болю – спина щеміла так, наче по ній справді пройшлися ножем. А розгублена Марта сиділа поряд і намагалася її заспокоїти...

* * *

Після приземлення дівчат зустріли представники туроператора. Сіли в автівку, поїхали в готель. Провідник – приємний блакитноокий брюнет середнього віку час від часу кидав далеко не байдужий погляд то на демонічну Марту, то на екстравагантну Лізу. Він безупинно розповідав про Прагу, запропонував перелік екскурсій, які можна замовити на місці, а також телефонні карти й крони за гуманним курсом. Поміняли в нього рівно стільки, щоб вистачило на покупку двох проїзних. Дівчата дали зрозуміти балакучому мачо, що не збираються переходити на більш інтимний рівень спілкування. Усього за кілька хвилин вони опинилися в районі Праги Глубоцепи.

«Прокор» – маленький триповерховий готель на тихій вулиці поряд із невисокими будиночками, що потопають у квітах жасмину. На першому поверсі готелю мешкали господарі – досить привітні люди, а також там були рецепція і ресторанчик. Два інших поверхи – для гостей. З вікна їхнього номера було видно скелю, під якою примостився готельчик, а під вікном зеленів сад і співали пташки. Марта підійшла до великого двоспального ліжка, впала на нього, розкинувши руки.

– Якщо існує рай на землі, то ми потрапили саме туди.

– Ну, для цілісного відчуття раю мені слід відвідати душеву кабінку. І я перша, перша! – Ліза почала розпаковувати свої речі.

– З радістю би приєдналася, але ж...

– Але все-таки трішки пекло, правда? Якби ванна...

– Якби, якби в роті вирости гриби. Хотіли заощадити, то ж які нарікання? Постільну білизну міняють у середині строку перебування, рушники – щодня. Усе прекрасно.

– Врешті, ми будемо тут лише снідати й ночувати. Правда ж?

Ліза стонула плечима:

– Побачимо.

Біля ліжка стояли невеличкі шафки з настільними ліхтариками, на столі – телевізор, який Ліза не любила і називала зомбоящиком. А ще – крісло, стілець і журнальний столик. Якби було менше меблів, кімната здавалася б світлішою й просторішою. Можна залишити тільки ліжку. І пташок за вікном. І Марту. Доки Ліза приймала душ, Марта шукала змінний одяг. Натрапила на Лізину футболку. Свіжо випрана футболка все ж пахла тілом подруги й ховала в собі кілька темних волосин. Здавалося, вони можуть виконувати бажання. Варто лише щось задумати, захотіти, побажати. Марта намотала на палець чорну нитку Аріадни, не знаючи, куди вона її заведе, до яких берегів розпусти. Зібгавши і притиснувши до грудей теплу сіру футболку, вона відчула пронизливе тремтіння десь в ділянці живота, що спустилося вниз по стегнах і втекло, сполохане голосом з лазнички:

– Агов, ти ще не втекла?! Принеси мені фен!..

Дівчата снідали поспіхом – хотілося якнайшвидше поринути в принади міста-казки, до того ж під впливом вражень притупилося відчуття втоми та голоду. Гостям пропонували стандартний шведських

стіл – різноманітні закуски, чай, кава, сік, молоко й вершки, свіжа випічка та усіякі джеми. Марта взяла омлет із сосисками, а Ліза відмовилася від гарячого – не хотіла обтяжувати організм перед мандрівкою.

Петрижин пагорб... На його вершині – оглядова вежа, куди Марта вмовила піднятися Лізу, пообіцявши їй «такі краєвиди, де янголи вчаться літати». Підйом на 60 метрів Ліза витримала мужньо, хіба що тільки дихання почастішало. Весь цей час Марта намагалася навіть за руку її не тримати і говорила спокійним тоном, аби не видати, наскільки в неї серце не на місці. Але вона вірила, що ця подорож – не для нещасних випадків. Інакше ніколи б собі не пробачила. Гвинтова драбина стрімко тягнулася вгору, час від часу траплялися лавки, на які вони іноді сідали перепочити. Вигулькували такі пейзажі, від яких у Лізи паморочилася голова і танули слова, й вона під впливом емоцій цілувала Мартине плече, бо їй так хотілося. А коли з верхнього оглядового майданчика вежі дівчата побачили собор Святого Віта, вони обнялись і застрибали, як діти. І сонце гуляло їхніми спинами.

Потім була легендарна Стіна голоду, складена з великих білих каменів, Дзеркальний лабіринт, який швидше роздратував, ніж розсмішив химерними відображеннями, церква Св. Лаврентія і, врешті, літнє кафе, де вони таки вирішили перепочити. Сиділи, висотували губами прохолоду світлого пива Gambrinus і насолоджувалися відчуттям ніжного лоскоту: так, наче крізь них проходила одна невидима нитка, і хотілося зчепити пальці, щоб зімкнути коло, зв'язати її, продовжити на годину, на рік, на життя таку збудливу взаємоприсутність. Червоний лак на нігтях Марти блищав, наче кров на кігтях дикого звіра, що вже вполював свою жертву, але залишив її живою, знаючи, що вона нікуди не втече, бажаючи трохи погратися. Метушилися засмаглі офіціанти, снували туристи, час від часу зринали дзвінки голоси дітей, посилювався вітер, сіріло небо, усе шуміло, жило, кудись рухалося.

– А якщо влупить дощ, Марто? Ми й не подумали про парасольки.

– Нічого, не розтанемо. Ми ж не карамельки!

– А що там із часом?

– Із часом – все минає – віджартувалася Марта, глянувши на годинник. – Тільки ми з тобою лишаємось тут і назавжди!

- А що? Було б не погано.
- Домовмося: у цьому місті часу для нас не існуватиме.
- А простір?
- Простір – то інше.
- Що в нас попереду?
- Монастирі. Страгів, Лоретанський...

* * *

...По обіді Марта і Ліза відчули легку втому в ногах і уповільненість рухів. Сонце таки перемогло, густі хмари розповзлися і знову все довкола заблищало, як у передчутті свята. Дівчат прийняли Вальдштейнські сади. Цей палацовий комплекс був схожий на райський острів, відгороджений від галасливого світу високою кам'яною стіною. На його охайних доріжках між підстриженими смарагдовими кущами гордовито походжали павичі, біля стіни зі штучними сталактитами у вольєрі сиділи величезні сови, а у ставку плавали приручені риби неймовірних розмірів! Марта простягнула руку над водою, і біля неї відразу зібралася юрба золотих і срібних мешканців ставка, деякі висунули з води мокрі роти й роззявляли їх, чекаючи на частування. Ліза пожалкувала, що не взяла з собою булку – зараз би вона була якраз до речі. Нехороше заглядати риbam у їхні холодні очі, коли вони чогось очікують. Прогулюючись доріжками саду, дівчата побачили яскраво-синього павича, який ішов просто на них.

– Дивись, невже і птахи тут ручні? – Марта спочатку зраділа, а потім помітила, як зблідла та розгубилася Ліза. – Ей, ну ти чого? Це ж лише пташка, яка, мабуть, хоче жерти, як і рибка, як і все живе в цьому світі. Розслабся, це ж не індик!

Але Ліза глибоко дихала, і на її чолі з'явилися краплини поту. Вона полізла в сумку по носову хустинку. Руки її тремтіли.

– Зараз ми проженемо цю пташечку, хай летить собі на сідало! – змінила тактику Марта. – Ану киш, чого витріщився? Ми тут у гості ненадовго, скоро вже й відчалюємо. Звиняйте, що без гостинця!

Павич підійшов зовсім близько і, побачивши активну жестикуляцію Марти, затряс головою і розпушив хвоста.

– Лізко, ну він же заграє до тебе! Точно! Ти тільки глянь, яка прелесть! – Марта, підкорена такою несподіваною красою, знов забула

про Лізин стан.

Не тікала гора від магометів, то ж магометам довелося тікати від гори. Добре віддалившись, Марта картала себе за необачність. Цього разу не обійшлося без інгалятора.

...Єврейський Йозефів квартал – сумнозвісне гетто – нагнав тугу на виснажених прогулянкою дівчат. Вони обійшли його, купивши один загальний квиток на відвідування доступних екскурсійних об'єктів. Побували в декількох синагогах, і в Пінкасовій Ліза відчула, як важкі неслухняні сльози рвуться на волю, негадано, несподівано, наче весняна вода перед великим потеплінням. Якась неохопна печаль навалилася на неї – холодну й непорушну. Єдиною оздобою стін були імена 77 тисяч євреїв, що загинули в часи Другої світової. Гнітюче враження підсилював голос із динаміків, який безупинно промовляв ці імена. Через Пінкасову синагогу мандрівниці потрапили на старий єврейський цвинтар – Марта торкнулася Лізиних пальців і відчула, як вони холодніють. Густа всепоглинаюча тиша вселяла жах, ніби то було зачароване місце, і все нагадувало про плинність людського життя. Марта спробувала заговорити, але сама не впізнала свій голос:

– Моторошне місце, що й казати. А камінчики на надгробках – наче знаки нагадування про них.

– Про кого?

– Про померлих, звісно. Жив, любив, ненавидів, будував, руйнував. І крапка. Камінець по всьому.

– Бачиш, частина надгробків уросла в землю, а деякі – навіть у дерева. А колись же земля повністю поглине ці знаки разом із пам'яттю? Уявляєш, їх тут дванадцять тисяч. А це ж люди...

– Були. А тепер – струхлявілі останки. Людина доти є, доки вона жива і взаємодіє зі світом. Мертва людина – безглуздий шматок м'яса. Тому мене колись учили не боятися мертвяків. Я ж кажу: крапка на них, ось і все.

– Бачу, погано тебе вчили. Сама ж сказала, що страшно тут.

– Я сказала – моторошно, то інше.

– Ну ось, знайшли тему в такому місці...

Далі вже вони ходили мовчки. Ліза помітила, як блищать Мартині очі. Твердження про «останки» її дещо пригнітило. Хоч сама не надто вірила в реінкарнацію душі, але якось воно образливо виходило – весь

отой потік емоцій, переживання, вдосконалення, досягнення – усе в землю? І їй на мить стало ніяково від власної аморфності. А хіба Марта сказала щось нове? Хіба сама Ліза не готувала себе до раптового припинення всього цього карнавалу, що крутиться навколо неї з народження і не має сенсу? «І ти теж будеш камінчиком, і ти теж...» – нашіптували дерева, а може, зовсім і не дерева, а хтось із-під землі.

– Марто, ідемо звідси, мені тут недобре!

– Звісно, моя хороша, – відразу погодилася Марта, але без ентузіазму в голосі. Певно, їй таки було цікаво розглядати той застиглий світ.

Наприкінці прогулянки єврейським кварталом вони вийшли до Рудольфинуму. Потім попростували було на Карлів міст, але знову почало збиратися на дощ, тому вирішили повернутися до готелю.

* * *

...Вони лежали на просторому ліжку, накритому рожевою ковдрою, стомлені та ситі. Марта апатично длубала пульт, намагаючись знайти щось більш-менш прийнятне, та на екрані блимали то спортивні новини, то політика, то якісь маловідомі «зірки» з конячими посмішками.

– Та зупинись уже хоч на чомусь, – не витримала Ліза, – чи тобі не набридло?!

– Та хай хоч фон нормальний буде. Може, музончик надобаю.

Марта таки була схожа на неземну істоту. Її пухнасте волосся, не стиснуте приколками, кайфувало: верткі вогняні змійки сповзали з плечей і, здавалося, ось-ось розповзуться по спині, по ліжку, втечуть, почнуть жити самостійно, і Марта вже не збере їх до купи. Лізі нестерпно захотілося притулитися щогою до тих змійок, відчуті їх на дотик. І вона не стала себе зупиняти: заплющила очі й повільно втопила лице в Мартиному волоссі, вдихаючи ніжне плетиво ароматів, відчуваючи приємний лоскіт і бажання занурюватися безупинно, щораз глибше і глибше.

Тим часом на екран зійшли дві оголені кралі, що видавали дивні звуки – чи то муркотіння, чи то мугикання. Здається, вони не володіли людською мовою. До них приєднався засмаглий тілистий бугай – мачо

у розквіті сил. Мабуть, збирався їх розважити. Марта стомила ся шукати потрібний канал і вирішила залишити ту веселу трійцю.

– Що, Лізятко? Класне хутро? Подобається?

– Мммм... Тихше, не крутися. Воно божественне... Хочеш, візьми і моє. Тільки сильніше візьми, не бійся.

– О... Лізонька моя таки перебрала, – спробувала зіронізувати Марта, але в її голосі відчувалась напруга, і шкіра її була напрочуд гарячою. Вона запустила свої тонкі пальці, наче отруйні списи, у розкішну темряву Лізиного волосся, стиснула долоні...

– Марто, повтори...

– Що повторити, сонце?

– Назви ще раз мене своєю. Я хочу належати тобі, чуєш? Я не знаю, як я без тебе жила. Що ти робиш зі мною, Ма...

– Моя, моя, моя-моєнька...

Раптом Ліза відчула, як змійки залоскотали, оповили її всю, спустилися вниз по животу, а коли Марта торкнулася губами її голови, відчула таке запаморочливе збудження, що все попливло перед очима. Марта міцно тримала Лізу, не даючи їй покинути реальність, тримала, наче за крила, бо, злетівши необачно, Ліза розіб'ється, розтане або просто загубиться у безпросвітному хаосі, більше того – в собі... Вони були схожими чи то на відьом, чи на міфічних богинь, одна володіла іншою, і та, що з білішою шкірою, так і не спромоглася летіти, так і обм'якла, залишивши свої пориви, утопивши їх у запашних грудях своєї повелительки, затамувавши крик між напруженими губами. Уже не просила – благала, втративши голос, тихіше за шарудіння піску:

– Сильнішшше...

Марта відчувала: ще трохи – і матиме повну жменю слухняного волосся, але не дозволяла собі обережності, бо сама вже не могла зупинитися і, коли відчула теплу вологу на своїх пальцях і останню межу покори, схопила Лізину голову тепер уже обома руками, направивши її спочатку вниз, а потім... різко відштовхнула від себе:

– А тепер плач! Плач, я сказала!

І Ліза заплакала. Так щиро вона не ридала з дитинства. Згадала і своє хворобливе минуле, і невиліковне теперішнє, і апатичні будні, і вічно стурбованих батьків... Тут, у Празі, поряд із Мартою, вона відчувала себе іншою. Такого не робив з нею жоден чоловік. Вона плакала від щастя. Згадуючи грубі чоловічі проникнення, здригалася

від огиди. Усі хотіли якимось чином проникнути в її життя, всунути носа, розвідати. А тепер вона вільна! Як же тільки горять Мартині очі...

– Преси!

Марта наказувала, наче сувора вчителька винуватій дитині. Ліза не знала, що саме має просити. Звісно, просити було багато про що. Але... чого вона хотіла саме в цю мить?

– Преси! – владно повторила Марта.

– Я... прошу, дозволь мені туди... дай мені поцілувати...

Потім дрібний дощ довго і вимогливо стукотів у вікно, так, наче хотів увірватися, змити гріхи з пружних дівочих тіл, а натомість лише безнадійно, розпачливо споглядав історію кінця світу – історію любові, розпусти, вдячності, приниження. Солодка Марта корчилася у знеможі, то безмовно-дика, то розхристано-нецензурна, випадково збиваючи настільні ліхтарики, а засліплена Ліза тільки здригалася від дзенькоту час від часу, поринувши з головою у трясовину відчуттів.

...Вони лежали, глибоко дихаючи, як викинуті на берег риби, ретельно виловлюючи звуки, що випадково заблукали в темному просторі. Але їхні важкі серця заглушували все довкола, хоч ніяк не могли втрапити в такт. Ліза повернулася на бік, поклала руку на Мартин живіт і, заплющивши очі, притулилася до її плеча.

– Ти спати хочеш? – запитала Марта.

– А ти як гадаєш?

– Що ж тепер? Може, поговоримо?

– І що тобі розказати?

– Хочеш, казку якусь розкажи.

– Казку?

– Так, а що в цьому дивного? Тобі ж у дитинстві розповідали казки?

– Тато розповідав. Багато.

– А мені – ні. Я свою матір здебільшого п'яною пам'ятаю. Ось тепер і хочеться послухати.

– ...Ніхто не знає, чи то насправді було, чи вигадка. Там, де розкинув свої води Атлантичний океан, на півночі далекої Ірландії, смарагдової країни, на гербі якої зображена золота арфа зі срібними

струнами, у прекрасному місті Бангор, жила маленька Сесилія... – розпочала казку Ліза, смакуючи слова.

– Ні-ні, тільки не цю! – насторожено заперечила Марта, раптово спершись на лікоть.

– Чому, ти хіба знаєш її? Звідки знаєш?

– Не знаю, але не треба. Давай краще історію з життя.

– Та ти навіть початок не дослухала! Ти точно не чула цієї красивої казки! Вимагаю пояснень.

– Припустимо, я не люблю... Бангор! Так, Бангор, еге ж! А що тут дивного? І не хочу нічого пояснювати, то особисте.

– Як знаєш.

– Ну, Лізятко, не ображайся! У кожного в голові свої таргани.

– Ти навіть не уявляєш, що для мене значить та оповідка. То більше, ніж просто казка. То моє дитинство. То... про мене все...

– Давай наступного разу розкажеш.

– Домовились. А зараз... говорить радіо «Марта-FM». В ефірі – зворушлива життєва історія.

– З мене поганий оповідач.

– Отже, історія про...

– Цукерки!

– Вау, як чуттєво!

– Будеш знущатись – добраніч.

Ліза прикрила рота рукою на знак непорушного мовчання, і Марта почала.

– Я колись була зовсім іншою. Це зараз усі знають мене як стерву. Багато років тому я мала м'який характер і не могла себе захистити. У дитячому садку мене принижували й ображали всі діти, навіть слабші.

Мама могла привести мене не досить охайно вдягнену, а вихователі, знаючи проблеми нашої сім'ї, тільки зітхали та жаліли «бідну дитину», роблячи цим ще гірше. Ну так ось, після вечері нам давали цукерки. Це було справжнім святом для мене, адже вдома рідко можна було солодким поласувати. І часто було – стою, тримаю ті цукерки, як скарб, а якесь нахабне дітисько підскочить, вихопить їх у мене з рук, тільки шматочки фантиків лишаються. І гірко було, і образливо. Якось почала доганяти кривдника, аж тут його мамця якраз іде, то він до неї – шусть – і в обійми! Спаси, мовляв, ота чума руда цукерки мої забрати хоче! А мати тільки зиркнула на мене гидливо та так осудливо, що аж страшно. Що я їй могла довести? Дивіться за дітьми краще – сказала виховательці. Я навіть не плакала, а сиділа в альтанці, набурмосившись, як їжачок. Відтоді почала їх усіх ненавидіти. І дітей отих, виродків чистеньких, і їх пахучих батьків. А раз навіть помститися задумала. Зайшла після обіду в роздягальню, окинула оком шафки – багато добра, думаю, поховали. Зараз я вам покажу! Не відніму – то вкраду, і хай шукають винуватця. Підійшла до однієї шафки, відкрила – нічого цікавого, тільки блискучі кришечки від кефіру. Ми їх тоді «монетками» називали. Але здалися мені ті монетки! Ретельно перевірила шафки особливо жорстоких нахаб – там теж не було ніяких скарбів, хіба що уламки іграшок. «Мабуть, таки не мій день», – подумала. Нарешті відкрила блакитні дверцята, за якими спочивали речі нашої Ірки – білявої тихоні, дівчинки, яка за своє коротке життя, певно, і комахи не образила. Але її ніхто не чіпав. Останній тиждень вона чомусь не з'являлася у групі, а оце саме прийшла і, певно, не з порожніми руками. Так і було! З верхньої полицки до мене блищали яскраві обгортки шоколадних цукерок. Оце так знахідка! Уже було потяглася за здобиччю, полохливо поглядаючи на двері, як зненацька подумалося: але ж Ірка ніколи у мене нічого не забирала. І не дражнилася. А колись навіть лялькою своєю дала погратися. Шкода її грабувати! Та інша думка прогнала сумніви: яка різниця, у кого красти, вони всі мене ненавидять, і завтра навіть Ірка може смикнути, якщо захоче. У мене, значить, можна забирати, бо мама моя найпізніше приходить, на мене можна плювати, бо я, значить, соплива! Усі вони однакові, всі! Яка різниця! – думала, складаючи цукерки собі за пазуху. А потім поклала їх до своєї «хованки» – до ліпших часів.

– Наша ти грішнице, – посміхнувшись, не витримала Ліза, – Дійсно, як ти могла! Ай-я-яй!

– Знаєш, у цій історії викрадення цукерок – не головне. Тут інше. Ти ж іще не дослухала до кінця.

– Вибач, продовжуй.

– Коли прийшов час полуденку, Ірка зібрала всіх до купи і заявила: «Знаєте, чого мене так довго не було? Знаєте, *що таке горе*? Ну так ось, у нас було горе. Справжнє!» – її блакитні оченята світилися вселенською тугою, а губки тремтіли. – «Тато мій помер. Поспішав до нас із роботи – і його трамвай перерізав. Правда-правда! Його навіть зашивали, я сама шви бачила!» І далі – уже крізь сльози: «Поминки сьогодні, дев'ять днів, я он цукерки усім вам принесла!..»

Нависла мервецька тиша. Ліза затулила обличчя руками.

– Знаєш, Лізо, *що таке справжній біль*? Той, від якого не втекти. Той, який лишається тільки прийняти. Той, без якого ти вже не живеш. Він виростає із тебе – і сам стає тобою. Коли мене, вже школярку, мати вкотре побила до напівсмерті, я запам'ятала той біль і... прийняла. Але знаєш, коли боліло найбільше і найнестерпніше? Ні? Не знаєш?

– Коли? – ледве прошепотіла Ліза.

– Тобі справді цікаво? То я скажу: саме тоді, коли маму позбавили батьківських прав, і я опинилася в інтернаті. Сусіди постаралися...

– Марто, не треба! – Ліза відчула, як щось важке й колюче підступає їй до горла, починає душити, таке важке, що й не виплачеш – швидше вже воно задушить, ніж витече назовні.

– Чуєш, Лізо, а я ж не їла тоді тих цукерок... Я закопала їх у землю. Треба було обирати: чесно у всьому зізнатися чи... Я б не витерпіла сорому, щоб іще й крадійкою називали. Схоронила той ганебний скарб, але... не в землю, а... ось сюди, – Марта вказала на серце.

– А зі мною все життя носилися. Думаєш, я щаслива від того? Мені не давали і кроку ступити самій. За мене боялися, розумієш? І я навчилася боятися. Ти знаєш, *що таке справжній страх*? Коли тобі уривається в грудях повітря? Коли ти живеш зі страхом, звикаєш до нього, час від часу приходячи до тями і намагаючись із ним боротися. Врешті, забиваєш на все, живеш за інерцією, запевняючи себе, що так легше. І раптом – бац! – знову він навалюється на тебе, поглинає, наче вперше...

Марта обійняла Лізу і поцілувала в губи з невластивою їй ніжністю, так, як цілують нецілованих. Потім лежала і гладила їй голову, заспокійливо, наче дитині, аж поки Ліза не заснула. Спекотна празька ніч повільно перейшла у сіро-синій світанок.

* * *

...По крихітному місточку вони перейшли на острів Кампа – найвідоміший із восьми празьких острівців. Місток перекинтий над вузькою річкою Чортівкою, на якій колись працювало кілька водяних млинів. Може, колись на тій річці якась лайлива праяла полоскала свою білизну чи дружина мельника спілкувалася з нечистю – звідти й походить така химерна назва. «Воістину Празька Венеція», – подумала Ліза. Руїни двох млинів збереглися і обросли кущами та легендами. Дівчата окинули поглядами стародавнє мірошницьке колесо і багатозначно презирнулися. Будиночки з кольоровими дахами, що фасадами виходили на береги річки, здавалися казковими, а шпилясті споруди нагадували про дрімучі готичні часи.

Білява немолода жінка із професійним запалом розповідала про походження Кампи, а кілька зовсім юних хлопців, майже підлітків, прискіпливо оглядали Марту, перешіптуючись за її спиною. Але, вловивши осудливий погляд Лізи, вдали, що уважно слухають гіда, між тим не припиняючи зиркати на дівчат та обмінюватися посмішками. Марта давно помітила спалахи уваги з боку малолітніх залищальників, але сердитися на них, а тим паче відповідати на недолугі загравання, не було бажання. Легше вдавати глуху.

– Імовірно, назва «Кампа» пов'язана з іспанським словом «табір», – дзвінкий жіночий голос наполегливо заряджав інформацією верткі та розніжені сонцем голови туристів. – Тут знаходився військовий табір іспанців, який був розбитий після поразки чехів у битві біля Білої гори. Утворений у XV столітті, до середини XVI-го він був покритий садами та виноградниками. А після грандіозної пожежі 1541 року, коли вигоріла майже вся Прага, сюди стали звозити залишки згорілих будинків. Острів зміцнився, поверхня його вирівнялася, і це дозволило будувати тут будинки. Спочатку заможні люди боялися вкладати в новий проект гроші: раптом острів піде під воду? Тому місце було віддане на відкуп ремісникам, які побудували свій квартал з маленькою торговельною площею, що існує й зараз.

Ліза заплющила очі й уявила себе у XVI столітті на ярмарку, саме на тій мініатюрній площі, як вона стоїть одна у грубій сірій одежі із кошиком у руках, а її роздирають десятки хтивих поглядів, і сонце, давнє, воскресле, зріє над зеленими садами й водами, і повітря насичене готикою, яка намертво вжилася у її шовкове волосся. Раптом чиясь м'яка долоня вириває її з медитативного марення.

– Лізо, тобі недобре? – Марта торкається її чола, гладить щоки, а в її очах закипають болотяно-гірчичні барви – вона хвилюється.

– Усе гаразд, я... як ти кажеш, «завтикала».

– Казала ж тобі, треба капелюшок одягати.

– Марто, колись тут були лише млини й сади, ти уявляєш!? Тоді в цих краях богемою і не пахло, так, як зараз. Здається, я вже була тут.

– У минулому житті хіба що.

– А хоч би й у минулому! Може, саме на цьому острові народилася моя душа.

Поблизу почувся знайомий шепіт. Хлопці знову розпочали свої безглузді підхікування, але цього разу Марті здалося, що вони спрямовані на Лізу. Шмаркачі були їхніми земляками, судячи з почутих уривків фраз: «дочка мірошника, це вона...», «а патли які, а бліда, як смерть», «...і тоді вона кинулася в річку...» Врешті, не витримавши, Марта підійшла до трійці недолітків, хитро примружила очі й напівпошепки поцікавилася:

– Перепрошую, але, бачу, ви знаєте щось цікаве. Може, поділитесь?

– А... познайомимося для початку. Я Інокентій, але можна просто Кеша, – відрекомендувався засмаглий бабій-початківець, впевнено протягуючи руку Марті.

Враз гримаска гніву пробігла по Мартиному обличчю:

– То послухай, Кешо, – вона боляче стиснула його пальці й різко смикнула руку, – може, вже досить?

– Що – досить? – трохи перепудився Інокентій.

– Досить витріщатися на мою подругу. Думаєш, ми нічого не помічаємо?

– Дівушка, що ж ви злая така? – спробував віджартуватися приятель Мартиної жертви, високий рудоволосий парубок. – Рижая, а злая.

– Якщо образились, то вибачте, – намагався виправдатись Кеша, – просто ваша подруга схожа на...

– Ну, то на кого ж я схожа? – несподівано почувся рівний голос Лізи.

– На доньку мірошника із легенди.

– О, хлопчики ще казками бавляться, а знайомитися зібрались! – цинічно відрізала Марта. – Коротше, поведіться пристойно, малята! Арівідерчі, нам не по дорозі!

Але Лізу таки зачепило містичне порівняння, і вона вимагала пояснень.

– Та я не ображаюся на вас, просто мені цікаво, чим же я схожа на ну легендарну...

– ...утопленицю! – озвався наймолодший, мабуть, поціновувач привидів. Але, вловивши осудливі погляди друзяк, додав: – Тобто у хорошому значенні цього слова.

Невдахи-залицяльники разом із дівчатами зайшлися спільним сміхом, який остаточно подолав напругу між двома «ворожими таборами».

– Донька мірошника нагуляла дитину від шевця і не знала, як сказати суворому батькові, – нарешті просвітив дівчат Кеша. – Ну, а вона одна в батька була, а мати її втекла з коханцем. Мірошник беріг дівчину, як зіницю ока, ще часто лупцював. Тому тієї трагічної ночі вона блукала сама островом, заливалася слізьми. А тоді кинулася в річку. З тих пір вона виходить на берег і зазирає в очі всім, кого зустріне. Але люди її не бояться. Швидше, жаліють. Бо виглядає дівка так розгублено...

– Наче їй підсунули фальшиві гроші, – не втрималась Марта. – Ну що ж, прекрасна сумна історія.

– Тільки до чого тут я? – здивувалась Ліза. – Ви що, бачили ту утопленицю, що знаєте, як вона виглядає?

– Она Кеше снітся, – гикнув рудий, – в обнажонном віде!

– Ага, хто про що. Я не бачив, а ось один місцевий житель Франц...

– Кафка, што лі? – не вгавав жартівник. – Так он, по-моєму, тоже прівіденіє!

– Та заткнись ти! То ж, значить, той Франц бачив її аж двічі.

Рудий, відскочивши трохи вбік:

– Вот что с людьми делает алкоголь!

Але Кеша, не звертаючи на нього уваги, продовжив:

– То вона точно схожа на... Ліза ж тебе звуть, правильно?

– Так, точно, – усміхнулася Ліза.
– Темне волосся, і бліда, і депресивний погляд...
– Сам ти депресивний! – запалилася Марта. – Не забивайте свої юні голови всякими дурницями. Он слухайте краще, що тьотя розкажує! Цікаво, пізнавально і правдиво.

І всі раптом затихли й прислухались, що ж там розповідає «тьотя».

– Ходять легенди, що вночі тут з'являється водяний Кабоурек. За описом очевидців, цей дивний чоловік у мокрому зеленому пальті й капелюсі, обвішаний водоростями, любить відвідувати пивниці. Найчастіше він буває там, де музика грає не надто гучно, – натхненно оповідала жінка, дещо притишивши голос, що додавало містичності.

Хлопці вибухнули щирим сміхом, привернувши до себе увагу інших туристів, а Марта, кинувши «Ми не з вами», взяла Лізу за лікоть і відвела вбік, подалі від «неадекватних».

Тим часом усі розглядали балкон на останньому поверсі одного з будиночків, який називався «Домом Анни».

– Його історія пов'язана з сильною повінню 1892 року, – не припиняла інтригувати екскурсовод. – Кампа була повністю затопленою. Вода піднялася до балкона цієї жінки. Вона не знала, що робити. І раптом побачила, як неподалік пропливає ікона із зображенням Богоматері. Перехилившись через перила, Анна вхопила її, вийняла з води і стала просити про порятунок. Її гарячі молитви були почуті, і незабаром вода стала спадати. Анна повісила ікону над своїм балконом і запалила біля неї лампадку, у якій підтримувала вогонь. Лампадка світиться й зараз. Щоправда, світло підтримує електрична лампочка.

Лізі на мить здалося, наче на балконі промайнула жіноча постать у білому вбранні, і мороз пробіг її шкірою, а потім кинуло в жар, і тоді...

...Марта тримала її голову обома руками, сидячи навшпиньки, а над ними схилилися розгублені люди, і Лізина спідниця недбало задерлася так, що було видно трусики, а в горлі пекло й хотілося провалитися крізь землю. Розплющивши очі, Ліза спробувала заспокоїти переляканих глядачів:

– Усе добре, таке буває, але то нічого.
– Що ж ти так лякаєш? – голос Марти тремтів.
– Усе, шоу закінчено! – Ліза спробувала підвестися, і відразу її підхопили засмагли Кешині руки.

Хтось простягнув їй пляшечку мінералки, але вона заперечливо покрутила головою.

– Нічого страшного, просто невелике запаморочення. Дякую всім, ходімо далі. – Ліза намагалася виглядати сильною. Але почервоніла – чи то від сорому, чи від високого тиску.

Марта міцно обняла її. Невідомо, в кого більше гупало серце: чи в соромливої Лізи, чи в наляканої Марти.

– Скільки я тут валялась? Довго?

– Та ні, хвилини зо дві.

– Це добре.

– Аж нічого доброго не бачу. У тебе таке було раніше?

– Було, не було... Тепер це не має значення.

– Прекрасно. А що ж тоді має?

– Те, що ти поряд.

– Тобі нормально дихається?

– Так. Не бійся за мене.

– Солодка моя, маленька моя, хороша...

Відчуваючи теплі Мартині груди, сховані під тоненькою маечкою, вдихаючи її терпкий запах, впускаючи її в себе – горду, струнку, вібруючу, налякану – крок за кроком, ковток за ковтком, як живу гарячу кров, як безцінний кисень, Ліза ставала щасливою. А може, вона стала такою ще задовго до їхнього знайомства, просто передчуваючи цей вулкан, відганяючи від себе слинявих самців, осягаючи свій первісний шлях...

...Вони пройшли у бік вулиці Цігельна, щоб побачити вуличку одного пішохода зі світлофором, відвідали музей Франца Кафки. Лізу дещо звеселили «фонтанні хлопчики», і Марта фотографувала її, примушуючи посміхатись так, як посміхаються маленькі дівчата, а потім сіли батарејки й фотосесію довелося зупинити. Вечеряли в Малостранській пивниці. Нічне містичне небо над Прагою зводило з розуму, то заколисуючи, то пробуджуючи, то розтікаючись казкою над зачарованими душами. Уночі там усе ставало іншим. Ліза нарешті відчула, скільки свободи лишає в ній соковите повітря, пропущене крізь її легені – живі жадібні фільтри. Прадавнє готичне місто творило з нею дива...

Тиждень пролетів одним подихом. Удень – тримаючись за руки, вночі – сплітаючись у обіймах, вони проживали одне маленьке життя, не задумуючись, що їх чекає там, за межами раю. Якби можна було зупинити час і гроші в гаманцях і приручити господарів житла, і не розтискати рук – якби справді так було можна, що б тоді? Вони думали про це синхронно, найчастіше – прокидаючись або засинаючи. Але губи їхні не випустили жодного слова, наче боячись порушити ту безсоромну всепоглинаючу нірвану.

І музикант у Замку Карлштейн, що зіграв на лютні справжній камерний концерт, і кощава примара в найглибшій підвальній ніші музею Бетлема, і кумедний індієць – поціновувач цілющого трав'яного лікеру, що намагався щось пояснити дівчатам кострубатою англійською у дегустаційній залі музею Яна Бехера, і навіть товста форель у річці Тепла в Карлових Варах набули особливої сакральності, завдяки своїй знаковості та яскравості автоматично потрапили до категорії незабутнього, такого, що здатне виринати із пам'яті навіть за неочікуваних обставин... То був дух. І він торкнувся до них усіма своїми уособленнями. І коли настав час покидати той примарний світ, хисткий острівок спасіння, за ними тягнулися цупкі запахи, сповиваючи їх, не бажаючи відпускати, запахи кориці й глінтвейну, кави, ванілі, шоколаду, пива, бездомних людей, собак, і можна було потонути в такому дикому коктейлі, якби не свідомість, що раз у раз вибухала червоним світлом, приводячи до тьми. Витягши з гаманця квитки, Марта пильно подивилася на Лізу. І Ліза підморгнула: «Ні, все чудово!»

* * *

Біля під'їзду стояла бабця в майже антикварному зеленому пальті. Однією рукою вона тримала потерту, наповнену продуктами сумку, а іншою намагалася відшукати в кишені кодовий ключ. Побачивши, як таксист допомагає дівчатам виймати валізи з багажника, вона не втрималася від цікавості:

– Здоров, Лізо! – поздоровалась, ніби не помічаючи Марту, стара пліткарка. – А куди це ви їздили?

– Так, прогулялися трохи, – розчарувала Ліза сусідку.

По зморшкуватому обличчю жінки пробігла тінь невдоволення. Марта квапливо почала тягти валізу до дверей, випромінюючи роздратованість. Щоб хоч якось згладити неприємну напругу, Ліза таки вирішила перекинутися кількома штампами з бабцею:

– Ну, що тут цікавого відбувалося, доки нас не було? Усе на місцях? Усі живі-здорові?

Сусідка аж прицмокнула, жадібно підхопивши Лізину вдавану цікавість:

– Та де там живі?! Тут така нехороша новість...

– Що вже трапилось?

– Надька... Ну, та, з вашого поверху... – пробубніла стара з приємним передчуттям пліток.

– Що з нею? – розхвилювалася Ліза.

– Повісилась, дура така. У неї ж малу як забрали, то зразу вона наче чумна ходила: нап'ється й лежить сутками, а тоді по квартирах ходить гроші збирає, по копійці. А як їй щось про дочку скажуть, то вона, як тороплена: яка, питає, дочка? Нема в мене ніякої дочки! А тоді як закричить не своїм голосом, то їй уже хотіли врача визивать, думали, белочка схватила. Два дні тверезою її бачили. І все. Пропала. І двері ламати не прийшлося. Вона, видно, їх і не замикала ніколи.

Лізу наче облили окропом. Вона помітила, що тремтить, але не могла себе контролювати. І – знову – Мартині очі, скажені, з хижим блиском, впилися в неї запитально, а разом з ними осудливо присмокталися і вицвілі очі старої. Ліза відчула в собі щось слизьке й потворне, воно росло, ворушилося, жерло її зсередини. Врешті, вона ледве видавила:

– Господи, який жах, – і, різко смикнувши двері, поспішила зануритися в прохолодну напівтемряву під'їзду. Але це не допомогло.

* * *

Компанія «Професор» користувалася неабияким авторитетом, маючи десятирічний досвід надання послуг з написання студентських робіт. Окрім того, інформаційні послуги завжди підкріплювалися юридичними гарантіями. Усі роботи зберігалися в базі даних, і клієнти завжди могли повернутися до свого замовлення, навіть якщо минуло вже кілька років. З часом компанія розвинулася, витримавши велику конкуренцію. З доступністю будь-якої інформації підтримувати

унікальність робіт ставало дедалі важче. Виникла потреба в розширенні штату працівників. «Добре спрацьований колектив – запорука успішної та плідної роботи!» – це було чи не основним гаслом керівництва «Професора». Коли Ліза витримала співбесіду і її запросили співпрацювати, вона не на жарт розхвилювалася: фірма вперше взяла на роботу людину без досвіду. Вона почувалася некомфортно серед кандидатів наук і навіть професорів і, оскільки постійно сумнівалася в собі, не була впевнена, що подолає випробувальний термін. Але, як виявилось, впоралася блискуче. Їй щастило на невибагливих замовників. Багато хто із співробітників суміщав викладацьку діяльність з роботою в «Професорі», а Лізі вистачало на життя й так. Звичайно, не все було безхмарно, іноді виникали проблеми, спричинені багатьма факторами. Здебільшого – через недбало заповнену форму замовлення. Клієнт мав викласти всі вимоги, навіть усні побажання наукового керівника. Траплялося, що бачення спеціаліста-виконавця не збігалось з баченням викладача, а це вже був людський фактор, якого працівники намагалися уникати. У таких випадках виконання роботи часто передавали іншому авторові. Більшість Лізиних колег були штатними і працювали безпосередньо в офісі – це дозволяло оперативно оцінити замовлення та відстежити процес написання роботи. Протягом місяця після здачі замовник мав право на безкоштовне доопрацювання роботи і, найголовніше, отримання аудіо-версії. Це, безперечно, було родзинкою компанії. Аудіоформат замовляли найбільш зайняті люди. Можна було обрати голос – чоловічий або жіночий, фон – музику, шум води або спів пташок. Будь-які вибрики – за додаткову оплату. Якраз наприкінці травня кількість замовлень значно зросла, розпочався період сесій, заметушилися навіть «лінивці», що спокійно собі відпочивали протягом семестру. Строки виконання робіт дедалі більше починали скорочуватися, ціни – підвищуватися. Іноді висувалися просто нереальні вимоги, і доводилося відмовляти – а це вже вважалося чи не найбільшим проколом для фірми. Тому намагалися лізти зі шкіри, але вгодити замовникам.

* * *

Тільки-но Ліза переступила поріг офісу, її зустрів осяйною усмішкою директор – Сергій Вадимович, статний чоловік веселої

вдачі. Невже так скучив? І обличчя світилося, наче виграв мільйон.

– Ну привіт, жабка-мандрівниця, як з'їздила?

– Доброго дня! Дякую, прекрасно!

– Он як підзасмагла... А сувенірчики привезла?

– Аякже, цілу торбу! Особисто вам – в окремій коробочці.

– Лізонько, я тебе прошу! Я ж пожартував.

– А як ви тут без мене? Багато замовників?

– Більше нікуди! І всі – юні, красиві, лінівні мажорчики. Тобі найкращого виберемо.

– Ой, Сергію Вадимовичу, ви все обіцяєте! – підморгнула Ліза, ловлячи себе на думці, який же класний у неї «начальник».

Аж тут прочинилися двері, і перед ними з'явився білявий молодик із дещо зухвалим, як здалося Лізі, виразом обличчя.

– Перепрошую, що перебиваю вашу розмову, але... можна вас на хвилинку, це терміново, – звернувся до директора нетерплячий блондин, не оминувши поглядом Лізу.

– Та кажи вже, тут усі свої, – директор жестом запросив його пройти ближче до столу.

Білявчик на мить наче задумався, вже нахабно не зводячи з Лізи очей.

– Га? – наче трохи опам'ятавшись, розгублено зиркнув на Сергія Вадимовича.

– Заходь, кажу, не стовбич у дверях! Бач, задивився! Це якраз та Єлизавета Максимівна, про яку я тобі розповідав.

– Можна просто Ліза, – протягнула руку «Єлизавета Максимівна», грайливо закинувши темний водоспад волосся за плече.

– Угу, – буркнув парубок, ледь стиснувши її руку, – я – Максим Вікторович. Отже, – заторохтів він далі, злегка почервонівши, – клієнт вимагає абсолютно унікальний текст і, звичайно, не вказав цього в додаткових вимогах, і...

– Стоп, – перебив його директор, ми гарантуємо не менше 60 % унікальності, а у випадку, якщо відсоток повинен бути вищим, то й вартість роботи, відповідно, буде дорожчою, ми ж говорили вже про це! Найближчим часом стане доступною опція вибору відсотка унікальності в формі замовлення. Так, я не зрозумів... Ти мене слухаєш чи ти мене не чуєш? – іронічно закинув він Максимові, нещодавня зухвалість якого, здавалось, вилетіла в квартиру. – Усе

зрозуміло. Треба залишити вас наодинці, щоб краще познайомилися. Лізо, – тон Сергія Вадимовича враз набув офіційності, – це наш новий менеджер з контролю якості робіт.

– Так би й відразу! – зітхнула Ліза, помітивши, як лід Максимового погляду ковзає по її грудях, але дискомфорту вона від цього не відчувала. Хай потішить свої айсберги з вузькими зіничками, якщо йому від того полегшає. Ти бач, менеджерів понабирали!

– Я сподіваюсь, – жваво продовжував директор, – що Максим легко увіллється в колектив і дуже скоро знатиме стратегію та принципи роботи нашої компанії «зсередини», а потім, завдяки набутому досвіду, зможе поєднувати посаду старшого менеджера відділу прийому замовлень з посадою менеджера з розвитку. Адже в найближчому майбутньому планується відкриття офісів іще як мінімум у трьох містах.

– Що ж, сподіваюсь, що так і буде! – Ліза обнадійливо посміхнулась Максимові, який, здавалося, почервонів іще більше і на підкріплення сказаного пообіцяв:

– Буду старатися!

Тим часом непомітно, як привид, у дверях з'явилася Емма – худенька й крихка, мов порцелянова лялька, секретарка Вадимовича:

– Вибачте, міжнародний дзвінок...

– Ну що ж, змушений вас покинути. Попийте кави – і до роботи. Лізо, ти потім зайди до мене! – і Сергій Вадимович миттю зник, розчинився у справах, як легендарний Воланд.

Коли вони з Максимом залишились удвох, Ліза не знала, з чого почати розмову.

– Мабуть, тобі все уже розповіли. – Вона намагалася ховати погляд, але, здавалосьь, «айсберги» чатують на неї всюди.

– Так, я майже «в темі». Моя тітка товаришує з Сергієм Вадимовичем.

«Мабуть, тісно товаришує», – подумала Ліза, але змовчала.

– І тому я ще в універі знав, що прийду сюди.

– То тебе взяли навіть без досвіду?

– Та невеликий досвід у мене є.

«Знаємо ми ваш досвід!» – знову іронізувала подумки Ліза, але тут-таки критикуючи свій цинізм.

– Ну, вважай, що ти круто втрапив! Колективчик тут веселий, Сергій наш – просто янгол. Але краще не користуватися добротою Вадимовича, тим паче не дратувати його. Бо яким би «старшим» ти не був, він таки може показати, хто тут справді старший. Правда, таке рідко буває, та все ж...

Лізі здалося, що Максим трохи схожий на її батька. Не було в ньому ні зухвалості, ні напускної самовпевненості, а швидше за все, він зображав бурхливу діяльність, приміряючи недолугі маски. «Точно тато в молодості, навіть губами водить так само, коли хвилюється! – подумала Ліза. – А що, може, таки справді добрий менеджер! Дарма, що новоспечений. Ану дай-но я йому закину питання на засипку!» Насправді їй хотілося ще трохи затриматися з Максимом. Вона навіть останнім часом сумувала не те щоб за чоловічою компанією, а за самою присутністю чоловіка, його голосом, запахом... І сама з себе дивувалася.

– Максиме, а чи відома тобі компанія «Сократ»? Чув щось про неї?

– Звичайно, чого б то мені конкурентів в обличчя не знати?

– А про те, що вони почали братися за виконання студентських робіт без передплати, знаєш?

Максим знову почав смішно рухати губами, мабуть, роздумуючи, на чому ж його хочуть підловити.

– І ти... і ви думаете, їхній підхід вигідний для клієнта? Тобто вигідніший, ніж у нас, так? – він запитально подивився на Лізу, смішно округливши очі.

– А що тут думати? Для клієнта – передусім.

– Не згоден! Це не надто вигідно ані для клієнта, ані для автора. Оплачувані роботи складають 60–70 % від усіх замовлень, що надходять. Під час оформлення договору зовсім не обов'язково, що клієнт дійсно хоче замовити й оплатити роботу. Можливо, він просто прицінюється, – Максим хитро примружив око, – або замовлення оформлене фірмою-конкурентом з метою моніторингу цінової політики.

Ліза помітила, що Максим узяв зі столу скріпку і скрутив її у гордіїв вузол. Це вказувало на несвідоме бажання домінувати.

– То чому ж цей підхід не вигідний для клієнта? – спитала Ліза.

Їй уже й не хотілося мучити допитами такого оригінального «кадра», але цікавість перемогла.

– Уявіть, що кожне замовлення відразу після надходження направляється спеціалісту, який витрачає на написання роботи свій час, а клієнт потім відмовляється. Доки автор зайнятий «даремним» замовленням, клієнт, якому дійсно необхідна робота з тієї самої спеціальності, вже не може звернутися до того спеціаліста, отже – відмова. Фірма при таких «розкладах» у невігідному становищі. Праця автора повинна бути оплаченою – фірма терпить збитки.

– Але невикуплені роботи можна продати як готові, – Ліза вперто не хотіла вірити, що цей новачок таки чогось вартий.

– А ціна? Ти ж... ви ж знаєте, наскільки вона буде низькою.

– Досить називати мене на «ви», заради Бога!

– Пробач, яюсь незвично. Ти просто розкішна жінка!

– Мерсі за комплімент.

– Ну так ось, як же тут відстежити унікальність, коли готову роботу може купити будь-хто і вона ризикує не «пройти» антиплагіат. Система передоплати використовується майже у всіх сферах послуг, бо давно себе виправдала.

– Переконливо, що й казати! Залишається побажати тобі щастя та швидкого кар'єрного зростання.

– Дякую. Хоча... щастя не в кар'єрному зростанні.

– Хм... – Ліза спокусливо звела тонкі оксамитові брови. – Як знаєш! Приємно було з тобою познайомитися і...

– ...І нам неодмінно слід побачитись за інших обставин.

– За яких це – інших? – вона вдала, що не здогадується.

Але секрет загадкового ніяковіння Максима було розгадано. Точніше, він виказав сам себе, назвавши Лізу «розкішною». Та він просто хотів її! Очима клав на стіл і нещадно розривав крепдешинову сукенку, жадібно брав її... Оті його губи, ковтання слини, оте маніпулювання скріпкою – скажений вулкан бажань, схований за хистким парканом офісних теревенів. І Ліза вміла це відчувати. Та найсолодше – знущатися, натякаючи, але не підпускаючи той вулкан занадто близько. І якби він зараз штовхнув її на стіл або на підлогу, – байдуже, якби схопив її за волосся, заламав руки і вгамував своє тіло, якби обізвав її сукою – вона б йому пробачила, більше того – була б вдячна. Якби, якби... Аж тут їхню ідилію перервали дівчата, що безцеремонно завалилися до них із чайником. «Ой, а у вас, тут, здається, кулер! Ги-ги-ги!» Ліза шостим чуттям відчула, що це не просто так. Мабуть, вони помітили, як довго Максим не виходить. І вже щось собі надумали. Максим швиденько взяв зі столу папку й попрямував до виходу.

– Ми з вами ще перетнемось... Єлизавето Максимівно! – кинув, похапцем зиркнувши на Лізу і, мабуть, подумки облизавшись. Та й побіг...

Ліза помітила, що давно вже ходить без інгалятора. Та чомусь не здивувалась. Їй хотілось думати, що вона цілком здорова. Одна людина вилікувала її, допомогла забути про хворобу. І вона має бути вдячною. Лише тій, одній. Почалося літо, а разом з ним – робота й будні.

* * *

– Дві «Стелли» й фісташки, – зробила замовлення Ліза.

Сонце пекло нестерпно, і пляжні продавці пива казилися, не маючи змоги роздягнутись, тільки розглядали дівчат у купальниках, що спрагло поглинали різні напої.

– Ось, будь ласка, – темноокий м'язистий шатен подав Лізі дві пляшки холодного пива. А фісташки закінчились. Але для вас – ще можу пошукати.

– Якщо не важко, – Ліза помітила намистинки поту на його скронях, і їй стало його трохи жаль.

– Ну ось, одна знайшлась, – радісно мовив шатен, тримаючи зелений пакетик з фісташками і переможно розмахуючи ним у повітрі.

– Дякую безмежно!

- А що мені за це буде? – лукаво запитав.
- А що потрібно? Подвійний тариф?
- Ну... хоча б одну «цьомку»!
- Пардон, але я не цілюся з незнайомими чоловіками.
- Тоді в чому проблема? Можемо познайомитися!

Товста розпашіла тітонька, що стояла поряд і прискіпливо розглядала товар, почала обурюватись:

– Не, ну мало того, що асортимент у них ніякий, так ще й обслуговування паскудне! То ви будете любезнічати чи торгувати? – вона сердито глянула на спітнілого бідолаху.

– Добре, беріть свої фісташки, тільки... номерок лишіть! – скільки благання було в його очах!

Але непробивна мучителька Ліза лише поправила трусики:

– Може, якось іншим разом! Вибачте, мене чекають.

– Звичайно, як я міг подумати, що така краса може ходити тут сама...

Ліза притиснула пляшку «Стелли» до щоки, усміхнулась і, відвернувшись, пішла собі, лишаючи охайненькі слідки на розпеченому піску...

– То що вам, жіночко? Що замовляти будемо? Ех...

Тим часом розніжена Марта лежала на покривалі і з нетерпінням чекала на Лізу, яка мала подарувати їй рятівну прохолоду. Вона увімкнула плеєр, знайшла улюблений APPARAT і поринула у величну й одночасно крихку рок-оперу, захоплена божественними чоловічими голосами. І ноги її, обліплені до колін золотими піщинками, і пружні, злегка засмагли сіднички з тоненькою блакитною смужечкою бікіні посередині й малесенькою двоголовою змійкою на одній із «півкуль» – чорно-червоне тату, Мартина «перчинка» (так, саме «перчинка», а не «родзинка»), і бронзові плечі, густо змащені кремом, і напівоголені повненькі груди, і мокре волосся, оздоблене блискучими шпильками, – все притягувало ненаситні чоловічі погляди і заздрісні – жіночі. Худенькі галасливі підлітки, життєрадісні гуляки-студенти в пошуках пригод, одружені чоловіки в компанії жінок та дітей, із гарячими позирками «на ліво»... Їхні погляди розбивалися об струнке Мартине тіло, байдужість її заплющених очей, врешті, об музику, якою вона заповнила себе, відсторонившись від нав'язливої уваги самців. Ліза

підкралася, як пантера, й притулила холодну пляшку до Мартиної спини. Марта скрикнула.

– Давай, виходь уже з нирвани, поринемо у п'янство і розпусту!

– Тебе тільки за смертю посилати!

– Мартусю, ти не повіриш, там такий «бармен»... Шоколадка!

– Дивись, карієс не підчепи!

– Ти що – ревнуєш? – хитро всміхнулася Ліза.

– Він до тебе клеївся? – Марта нервово почала відкривати пиво брелоком від ключів і зламала ніготь. – Бляха!

– Та що ти психуєш?! Розслабся. Он фісташок не було, а він мені таки підігнав пачку.

– Ага, так я й повірила, що не було. То клеївся чи ні?

– А що я, папір, щоб до мене клеїтись? Перекинулись кількома словами, та й по всьому. Я не розумію, тобі що до того?

– Мені що до того? – роздратовано перепитала Марта. – Доки я тут помираю від спраги та потерпаю від зайвих витріщань, ти стоїш і триндиш невідомо з ким!

– Ну, Марточко, сонце, ну пробач – більше не буду, якщо тебе це так дратує! Він причепився, а я просто відморозилась, ось і все. Мабуть, краще було б тобі взагалі не розказувати! – Ліза намагалася хоч трохи задобрити Марту.

– Ні! Ти не повинна від мене нічого приховувати! У жодному разі! Я не буду ображатися, обіцяю!

Ліза вперше відчула ніяковість і... страх перед Мартою. І провину. А ще – відчуття чогось такого, що й сама не могла пояснити. То був натиск – найогидніше, що доводилось їй відчувати, і разом з тим найбажаніше у своїх варіаціях відчуття. Марта була її рятівницею. Марта була її Богом. Щось у Лізиній свідомості почало боротися, конфліктувати, сплітатися, взаємознищуватись. Так тривало хвилину. А потім...

– Я так люблю... Я люблю тебе, Марто... – Ліза мізинцем торкнулася Мартиного мізинця на знак примирення, і вони мирилися, як діти, зчепившись пальцями, волоссям, запахами...

Вони пили й розмовляли. Мовчали і слухали. Мастили одна одну, захищаючись від підступного полуденного сонця. Ніжна шкіра Лізи вперто не хотіла засмагати, тільки ставала рожевою.

– У своєму червоному купальнику ти стала схожою на креветку, – сміялась Марта. – Може, ходімо? Тобі вже, певно, досить.

– А ось і не досить. У нас якось усе навпаки. Руді зазвичай не дружать із засмагою, а брюнетки – смагляві. Не піду, доки не стану хоча б такою, як ти.

– Ну й печись на здоров'я. Тільки тоді не стогни вночі, що все болить. Ти наче вперше, їй-бо!

– Думаєш, я часто кудись вибиралася? – Ліза зняла окуляри і примружилася. – Тим паче дупою світити серед оцих тіл. Знаєш, я колись у натовпі з бридотою подумала: не люблю людей, вони ворущаться!

Марта дзвінко засміялась.

– А по-моєму, це не смішно.

– Звісно, це діагноз. Тобі треба лікуватися. Якби не я, сиділа б у своїй норі над чужими дипломками...

– Слухай, рятівнице, а де ти вчора цілий день сиділа? Чи тільки я тобі маю про все повідомляти?

– О-о-о... Я вчора таку статтю писала! Якраз моя болюча тема.

– Мужики – козли?

– Тобі тільки мужики в голові! Я писала про скандал у дитячому будинку-інтернаті для дітей з тяжкими порушеннями...

– Здається, я знаю, про який дитбудинок йдеться. Останнім часом ЗМІ виявили жваве зацікавлення щодо ситуації, яка там склалася. То

знайшлися спонсори й волонтери?

– Прокуратура завершила перевірку, й було виявлено деякі адміністративні порушення. Але дітей голодом не морили. Волонтерів будуть пускати до дітей, особливо до тяжкохворих. А також відремонтують дах, побудують ще один корпус – для інвалідів.

– Ось бачиш, не все так погано!

– То так здається на перший погляд. Але ж ніхто не звертає увагу на основну проблему дитячих будинків.

– Яку проблему?

– Я знаю цю систему зсередини. І навіть спонсори тут безсилі. Їжа, догляд, медичне обслуговування – це не рятує від страшного діагнозу – порушення індивідуальної прив'язаності у дитини. Такі діти ростуть психічно нездоровими.

Ліза з підозрою подивилася на Марту. Чому вона так говорить? Виходить, що в неї теж можуть бути психічні розлади, або вона, пройшовши крізь пекло системи, змогла вистояти й не зламатися.

– У мене, на щастя, хоч деякий час був зв'язок із матір'ю, хай би якою вона не була, – продовжувала Марта, ніби вгадуючи Лізині думки.

– Але ж... деяким дітям таки вдається потрапити до прийомних батьків чи хоча б опікунів?

– Часто це трапляється занадто пізно. Через тривалу відсутність зв'язку дитини з близькою людиною відбувається відмирання тих клітин головного мозку, які пов'язані зі здатністю розуміти себе, інших та встановлювати індивідуальні взаємини. Якщо таких стосунків давно не було, то потім спостерігаються гострі проблеми з поведінкою, з чим стикаються уже прийомні батьки. Це діти, які підпалюють, утікають, крадуть, виявляють немотивовану агресію. І в нашій країні звинувачують передусім батьків. А це насправді результат утримування дитини в притулку. Потрібні кваліфіковані спеціалісти, які б могли знаходити індивідуальний підхід до кожного вихованця.

– А волонтери?

– Вони часто дублюють роботу нянь та санітарок. Завдання волонтерів – це не підтирання носів, а якраз установа індивідуального зв'язку. Тут іще неабиякі здібності треба мати!

Ліза хотіла запитати, чи сама Марта мріяла потрапити в хорошу сім'ю і що вона відчувала там, у іншому світі, де всі ходять по

шнурочку, їдять, сплять і живуть за розкладом. Але не хотілося лізти Марті в душу. Як захоче, сама розповість.

– Я бачила дітей, що в три роки важили сім кілограмів. Це страшно, – Марта дивилася в одну точку, певно, заглибившись у провалля чорних спогадів. – То були ходячі кістяки, наче з концтаборів. А деякі з них не вмiли навіть ходити. Фінансові, матеріальні, людські ресурси – безсилі. Тобто не мають сенсу.

– А що має сенс? Людське тепло, так. І добре було б знайти можливість якомога більше дітей влаштувати в сім'ї.

– Або повернути.

– Тобто? Повернути туди, звідки врятували?

– Ситуації різні. Буває, і в сиріт знаходяться кровні родичі. Врешті, що ти знаєш про це? Ти жила як у Бога за пазухою, слухала казочки...

– Ти мені заздриш? – Ліза відчула, як до скронь приливає кров. – Та за мною по п'ятах ходили, наче я смертник! А знаєш, якою ціною мені далася свобода?

Ліза злякалася того, що сказала. А саме слова «свобода». Так, наче сама не зрозуміла, що мала на увазі.

– Здогадуюсь! – цинічно вколола Марта. – Мабуть, через шантаж.

– Певною мірою – так. Але тепер вони кожного дня чекають, коли ж у мене буде особисте життя, бажано з ідеальним лікарем-опікуном. А ти знаєш, як мама верещала у слухавку, щоб я нікуди з тобою не їхала? А як вони зреагували на...

– На що?

– Та неважливо. – Ліза почала вже думати, як би краще змінити тему.

– Ні, ти вже говори, коли почала. Вони не хотіли ніяких квартирантів, так? Тим паче квартиранток?

– Я цього не сказала.

– Ну, Лізо, я ж не дурепа. Коли хочеш, можу хоч сьогодні виїхати.

Ліза сумно глянула на порожню пляшку – пиво швидко закінчилося. Вона не знала, що відповісти Марті. Але знала точно, що не готова припинити стосунки з нею.

– Я не зможу без тебе, Марто! Живи зі мною скільки завгодно. Якщо батьки збунтуються, винайmemo квартиру. Ми потягнемо, правда ж.

– Та куди ж ми дінемося! – Марта хотіла обійняти й притиснути Лізу, але, озирнувшись довкола, зупинилась. Натомість провела пальцями по Лізиній щоці. – Ти така щаслива, Лізко! Ти дурненька, нічого не розумієш...

– А що потім трапляється з ними?... – спитала Ліза майже пошепки, ніби збиралася почути таємницю.

– З ким, кицю моя?

– З дітьми, тими худенькими, які лишаються. І ростуть там, у «системі».

– Багато з них не може адаптуватися у відкритому світі й закінчують життя в закритих психоневрологічних закладах.

* * *

Вони сиділи, длубаючи ногами пісок. Кожна думала про своє. Ліза хотіла запитати в Марти про матір, але знову не наважилася. Марта жувала фісташки й дивилася, як верескливі діти з розгону стрибають у річку, а їхні батьки на березі глушать горілку, закушуючи шашликом. У воді ненаситно цілувалася якась закохана парочка, і Лізі теж захотілося зайти у воду. Просто взяти Марту за руку і теж так безсоромно цілуватися. Тіло її горіло. Нахабний голуб, почувши запах фісташок, підійшов близько до дівчат і, мабуть, не хотів відступати без поживи. Ліза плеснула в долоні, та це не допомогло.

– Марто, давай уже збиратися, я спеклася остаточно.

– Та чого ж ти їх так боїшся, врешті-решт!? – Марта кишнула на голуба, пожбурила в нього камінцем, і він неохоче дислокувався до сусіднього покривала.

– Я не боюсь, мені гидко!

Лізі на мить здалося, що вона змерзла – аж до самого серця.

– Ну, пірнемо наостанок! – скомандувала Марта.

Ліза погодилася, і вони побігли до води, здіймаючи бурю піску, як діти. На них сердито озиралися лежачі «пляжники».

* * *

Марта в минулому житті була фонтаном. Або вогнем. Але, попри внутрішню стихійність, її охайність вражала. Ще першого дня вона попросила виділити їй невеличку шафу, і всі її нехитрі речі відразу рівненько розмістилися на полиці вгорі. Дещо вона повісила на

вішаки. Одягу в Марти було небагато, а більше всяких шкатулочок, мішечків казна з чим, книжок, блокнотів та якихось папок. І дві нижні шухляди, які Ліза залюбки їй звільнила від свого мотлоху, якраз заповнилися Мартиними дрібничками. Але то були недоторканні штучки. Ліза не хотіла нічого в неї випитувати. І в паспорт їй не заглядала. Тим паче не порпалась у речах. Сама здивувалася своїй наївній довірі. Але якось зловила себе на думці, що буде, як Марта коли-небудь захоче піти. Жила ж якось без неї. А тепер, випадково прокидаючись уночі, вона завжди торкається Мартиної спини або плеча – і, впевнившись, що вона поряд, заспокоюється й засинає. З того часу, як вони почали жити удвох, Лізу перестали лякати аноніми. А може, ніхто й не лякав її? Може, то були лише збіги? І якби в її житті не з'явилася Марта, вона б потрапила до психлікарні.

Їхні спільні дні були схожими на кадри кінострічки. Ось виходить із лазнички задоволена, як левиця, Марта, і теплі краплини стікають вниз її бронзовою шкірою. Але чорні босоніжки на непристойно високих підборах натякають на те, що левиця не проти погратися. Вона любить ходити голою і навіть увечері не дивиться, чи закрите гардинами вікно. Їй байдуже. Під впливом вологи її волосся стає геть кучерявим. Ліза сидить на розкладеному дивані, обіпершись спиною об стіну, тримає тарілку з полуницями. Марта підходить, сідає поряд і... в її руках раптом з'являються китайські палички.

– Марто, ти збоченка!

– Витончена збоченка! – каже Марта, стискаючи паличками соковиту полуницю.

Підносить собі до губ, облизує. Потім пропонує Лізі. Але Ліза вже звикла до таких ігор. Вона намагається вихопити полуницю, щоб з'їсти, а Марта не дає – дражниться. Врешті, коли Ліза таки затискає зубами напіврозчавлену ягоду, червоні цівки біжать її підборіддям і скрапують за пазуху. Марта заводиться, не витримує й одним порухом зриває з Лізи легенького халатика, починає злизувати сік із ніжних, збуджених груденят, хай не надто пишних, але чутливих.

– Марто, що ти робиш зі мною... Зупинись, Ма... – Ліза захлинається гарячими хвилями задоволення, що підступають звідусюди, душать хаотичні зародки слів, зривають дихання, обпікають губи і напружені, ніби перед вибухом, темні пуп'янки на грудях...

Раптом жар охоплює її всю, концентруючись поміж стегнами, оскаженіла Марта лиже, кусає, смакує її збуджене тіло, і Ліза вже не може більше стримуватись... – Зупини-и-и-ись... я прошу тебе... Марта невблаганна. Вона зривається з місця, знаходить пасок на стільці, швидкими рухами намагається зв'язати Лізі руки:

– Мовчи, мовчи, моя солодкаво-солоненька Лізонько!

Вона боляче натискає коліном Лізі між ніг, і Ліза, вигинаючись, уже не стогне, а дико, по-чайному, верещить – чи то від болю, чи від нелюдської насолоди.

– Мовчи, сучко! Заткнись, моя хороша! – Марта стає схожа на розбурханого дракона, дихає жаром, давить, нависає над Лізою, лясає її по щоках і цілує, а потім знову періщить ляпаси. Тільки лакована шкіра її босоніжок хижо виблискує...

– Ма-а-арточко, Ма-а-арrrrrrrrrрто-о... Я більше не мо...

– Я зараз рота тобі скотчем заклею, шалаво!

Марта, глибоко дихаючи, пірнає у її розквітлі принади, язиком розгортає шовкові складочки, поринає у маленькі ритмічні вибухи запаморочливого кайфу. Ліза плаче, здригаючись, і щасливі сльози гаснуть у червоному розмаїтті покривала. Марта, розігнавшись, раптом зупиняється... Їй подобається чути благання. Такими зупинками вона вкрай виснажує Лізу. Але замість того, щоб продовжити, довести все до заключного солодкого моменту, вона встає й однією ногою наступає Лізі на живіт:

– Ну що, стерво, хочеш мужика?

– Не хочу... – ледве озивається знесилена Ліза.

– Хочеш дитину народити від самця, зізнавайся, – колючий підбор впивається вже нестерпно.

– Допоможи мені, заради Бога... Заради *нашого* Бога – твого й мого, допоможи...

Марта опускається, плескає Лізу по стегнах, по грудях, спочатку легенько, а потім – дужче, але Ліза вже не озивається, лежить, заплющивши очі, тільки видно, як коливаються її груди – це значить, вона ще жива...

– Ну шо, всьо, бля, стіна? Ей, мать, повертайся, ти нам потрібна! – Марта вже ніжніше термосить Лізу, щипає за щоки, аж доки та не розплющує очей. Потім кладе долоню на її ображену «кицьку» й кінчиками пальців знову ворухить вогонь, але полум'я уже рівне й

розмірене... Нарешті Ліза вигинається й протяжним стогоном знову розбурхує у Марті звіра. Марта розв'язує їй руки:

– Ну давай, помстись мені, чуєш! Помстись, курво! Я тобі наказую! Ти пам'ятаєш наші празькі ночі?

Ліза, трохи віддихавшись, слухняно стає на коліна й обцілює Мартин живіт, потім цілує ноги, навіть підбори не оминає губами. Коли вона нарешті переходить до найвідкритішої частинки Мартиноного тіла й ніжно починає мститися, відчуває, як Мартині пальці вплітаються їй у волосся і шкіра голови страшно щемить, але, якщо зупиниться, Марта її просто уб'є, або ще гірше – не пробачить. Здається, їхні рухи застигають і нарешті настає омріяна вічність, а дурнуваті демони заглядають у шибку та подають на таці темряву. Полуниці, розсипані по підлозі, горять від сорому й нагадують, що рано чи пізно настане час збирати каміння. Але ні Ліза, ні Марта не поспішають наводити лад. Вони лежать, почуваячись воскреслими. Марта виводить паличкою химерні ієрогліфи на Лізиній спині.

– Відгадай, що я написала?

– Мабуть, щось непристойне.

– Ти геть чутливість втратила. Давай ще раз! – Марта з сильнішим натиском креслить літери, але Лізина шкіра пеком пече. Вдається відгадати лише кілька літер: я, с, о, т, а.

– Я – висота. Так? – шепоче Ліза. – То я ж не заперечую. Будь собі на висоті, тільки спускайся іноді на землю, до мене.

Марта крутить головою. Знову повторює рухи паличкою. Цього разу чітко вимальовується слово, тобто речення, що раптово примушує Лізу здригнутися: «Я – сирота». На це неодмінно треба щось відповісти, але Ліза не знаходить слів. Натомість повертається, бере паличку і виводить на Мартиному животі «Я з тобою». Марта схоплюється, поривається йти, але, наступивши на полуницю, послизається, падає і проклинає все на світі.

* * *

Успішно здавши роботу, Ліза вирішила відвідати кафе, випити чаю, побути на самоті, подумати. Вона не хотіла нікого з собою брати, але мала необережність сказати про свої плани Максимові. Той одразу «впав на хвіст», пропонуючи поїхати в «Лотос» – нову чайну, яку варто було відвідати, зважаючи на її оригінальність. Від алкоголю Ліза

відмовилася з самого початку, бо в неї зранку боліла голова, а Максим був за кермом. Вона довго вагалася, їхати з ним чи ні, і, врешті, зізналася собі, що таки бажає його присутності. І навіть подушечка жуйки з його долоні увібрала в себе енергію цього чоловіка, тому Ліза довго тримала її під язиком.

– Тільки обіцяй, що на тему нашої роботи – ні слова! – попередила Ліза.

– Спробую. Ще є якісь табу?

– Поки що нема. А далі видно буде.

Він відчинив дверцята автівки й жестом запросив її сісти. Так колись у дитинстві факір запрошував її зайти за темну ширму, де з нею мало трапитися диво. Ліза сіла, пристебнула ремінь. Дива не трапилося. Срібляста Toyota Corolla повільно рушила, Максим зосереджено стежив за дорогою, а Ліза не дивилась, а швидше, «підглядала» за ним. Блискуче «сонячне» волосся, легка засмага, запаморочливий аромат Creed Aventus... Що пильніше Ліза його розглядала, то більше знаходила спільного зі своїм батьком. Цей ледве знайомий чоловік випромінював спокій, викликав довіру, і Лізі було соромно перед собою за те, що вона, загартована, так легко піддається його чарам. І цей невловимий запах... Ні, парфуми тут ні до чого. Так пахло від її тата, коли він відкладав свою роботу, садив маленьку Лізу собі на коліна, міцно обіймав і тулився злегка колючим підборіддям до її щоки. І тоді Ліза заспокоювалася, тихо сиділа, притулившись до татових грудей, а він дочитував робочі матеріали. А іноді вона засинала прямо там, у нього на руках, тоді «татю Масім» обережно відносив її на ліжко. Ліза росла і вже десь у перехідному віці з розпачем зрозуміла, що колись-таки їй доведеться припинити посиденьки на татових колінах. І вона почала протистояти. Іноді навіть імітувала напади астми якраз тоді, коли батько був поряд. Він любив її і боявся. А тоді їй остогиділи власні спектаклі. Вона стала ніжною дитиною і йшла в обійми до тата уже не так часто, зазвичай таємно від матері. Так і виросла. Тепер їй хотілося відірвати Максима від керма і здертися йому на коліна. Аж раптом перед очима виник суворий образ Марти, її повелительки, що докірливо дивилась на неї своїми болотними вогнями. «Згинь, заховайся, іди! Дай мені хоча б день, аби розібратися в собі». Максим увімкнув музику. Йому, мабуть, не приходили слова, а говорити треба було, бо мовчання ставало дедалі

напруженішим. «Дай мені відпочити, я стомилась і не знаю, куди рухається моя неслухняна кров. Дай мені його хоча б на сьогодні...»

El horizonte sin limite se ha roto
Las llagas en mi cuerpo muestran desafio...

– рипів потойбічний голос, голова рисі з роззявленою пащею коливалася в такт, і золотий ланцюжок на шії Максима перекрутився, а Ліза обережно його поправила.

– Спасибі, Єлизаветко. Ми вже скоро будемо на місці.

– Гіпнотична пісня... Хоч і важка.

– Це Balam Acab. Він творить, не виходячи зі спальні.

Здається, вона називається «La Última Batalla».

– Я люблю музику пекла. Це добре, що наші смаки збігаються. Мінералки хочеш?

– Та я вже дочекаюся чаю.

* * *

...Вони вийшли з машини і, трохи пройшовши, звернули за ріг. Ліза побачила яскраву вивіску із філіжанкою і заманливою квіткою лотоса, підсвічену ніжно-блакитним світлом. Максим відчинив двері, пропустивши Лізу вперед, і хитрувато посміхнувся, як мультяшний кіт, коли здобич потрапляє до пастки. Йому зовсім не хотілося чаю. Натомість за нагоди хильнув би пивця десь недалеко від домівки. Але Ліза була прекрасною. Вона була його музикою, його пивом і чаєм, і всім, що може приносити задоволення, а не відбирати. Він таки хотів її. З першого дня. І вона знала про це.

Неординарний інтер'єр чайної нагадував прихисток для різноманітних видів мистецтва. Удень це було комфортне місце для бізнес-зустрічей та ділових обідів, а ввечері – місце для здибанок друзів та закоханих. А жінок особливо приваблювали сувеніри – авторські роботи зі Сходу і незвичайні фітокомпозиції, що склали міні-магазин. Витончені вази й таці зі шкіри страуса, коробочки для зберігання кави – все захоплювало, манило, тішило. Ліза вибрала столик біля вікна і, впіймавши схвальний кивок Максима, поквапилася сісти на стілець, наче його неодмінно хтось мав зайняти. Максим нарешті звернув увагу на її високі підбори. Ну, звісно, вона ж втопилася! Якщо не брати до уваги час, проведений у машині, Ліза

таки добряче находилася. Він співчутливо глянув на неї і сів напроти. Високоросла офіціантка з фігурою манекенниці подала їм меню, і Ліза замовила жасминовий чай та французькі вафельки, а Максим – млинці й вишневий сік, бо таки зголоднів.

– Фірмовий сандвіч? Десерт? – офіціантка пропонувала кулінарні новинки, дивлячись на Максима так, ніби все те було в неї за пазухою, залишалось тільки простягнути руку і взяти. Її великі груди розпирали сукенку, бажаючи, певно, вирватись на волю.

– Ні, дякую! Поки що це все, – спробував Максим її відпровадити, але не так то було просто.

– Екзотичні чайні напої від шеф-кухаря... – заманливим голосочком проспівала «спокусиця», – з пелюстками квітів і шматочками фруктів, свіжими ягодами, родзинками, англійською карамеллю, натуральними маслами... – не могла вгамуватися краля, бігаючи поглядом по Максимовому тілу.

– Прекрасно! Ми вас покличемо, – Ліза зліпила штучну посмішку, давши зрозуміти, що надмірна нав'язливість дратує більше за недостатність уваги.

Дівчина востаннє розчаровано глянула на Максима й, вибачившись, відійшла, а Ліза чомусь згадала празького «провідника», що віз їх із Мартою до готелю, і хлопця, що продавав пиво на пляжі... Згадувала всіх незнайомих, що намагалися до неї загравати. І так чомусь смішно стало, аж Максим помітив просвітлення на її обличчі.

– Ти чого це? Ти ж хвилину тому ладна була її роздерти?

– Кого?

– Та фіфочку ту!

– Та пішла вона! – Ліза в таких випадках любила одягати маску циніка. Не вистачало, щоб її на ревнощах упіймали!

– Та вона й так пішла, не переймайся. Сподіваюсь, нічого в чай не підсипле?

– Або тобі в сік!

Вони засміялись. А потім вираз Максимового обличчя враз набув романтичної задумливості. Він поклав долоню на Лізину руку. Це був чи не перший відвертий тактильний контакт. Останні уламки фортеці, що стояла між ними, було знесено вщент. Ліза вважала себе мудрою побитою кішкою, що передбачено рухалася сірою траєкторією життя. Максим був упевнений, що переситився драйвом, нагулявся по саму

зав'язку і тепер має відпочити й пустити корені, доживаючи свої дні в гармонії й достатку. Вони були красивими... І все довкола було красивим: лаковані картини на чорному дереві, настінне панно й полотна, розписані олією, і вишиті картини... Скатертини й подушечки, обшиті бісером і намистинами, індійські сарі... Усе зберігало тепло людських рук.

– У моєї мами завтра день народження. Здається, тут ми можемо вибрати їй подарунок. Ти мені допоможеш? – запитав Максим, не відпускаючи Лізину руку.

– А що вона любить, твоя мама? – Ліза особливо наголосила на останніх двох словах, розуміючи, що Максим хотів сказати щось інше. До того ж вона ніколи раніше не думала про роль невістки, точніше, ніколи не уявляла свою майбутню свекруху. Образ свекрухи сформувався в її уяві під впливом народної творчості, а отже, нічого позитивного в ньому не було.

– Моя мама? – задумливо перепитав Максим.

«Твоя мати!» – крутилося в Лізи на язиці, але вона делікатно промовчала.

– Вона любить ляльок...

– Ось і чудово! Тут купа ляльок ручної роботи. Від індійських – до наших мотанок. Але спочатку я б хотіла отримати своє замовлення. Цікаво, та цицьката лялька знову буде жерти тебе очима?

– Я б сказав «лизати». Увага до клієнта – то у них головне.

– Наче в борделі.

– А ти часто у спеку чайок попиваєш? – Максим спробував повернути розмову на інше.

– У кожного свої збочення.

– То швидше особливості.

– А ти, напевне, тут не вперше. Уже приводив сюди когось із «особливостями», зізнавайся?

Максим дещо знітився.

– Це для тебе так важливо? Думаю, якщо тобі тут подобається, то не має значення, кого я сюди приводив. А якщо зовсім чесно – приводили мене. І мені тут сподобалось. Хоча я більше люблю чоловічі напої.

– Я не така вже безалкогольна, як ти про мене думаєш. Просто голова розривається, знов щось із тиском. А тут справді прекрасно! І ці

лаковані картини, і вироби, розписані «золотом».

– То в'єтнамські майстри постаралися – старовинна технологія. А «золото» – натуральний лак, сік сумаху – лаконосного дерева *Rhusverniciflua*, що росте на Далекому Сході й у Північному В'єтнамі.

Ліза іронічно заплодувала. Тепер вона зрозуміла, звідки в Максима така глибока поінформованість. Звичайно ж, лялька-білявка! Вони й раніше були знайомі. Навіщо тоді цей цирк із вибором ляльки? Знайшов місце, куди запросити! Лізині здогадки обірвав солоденький голосок: «Ваше замовлення. Бажаємо приємно провести час!» Біля столика, посміхаючись, стояла молодесенька дівчина. У її відкритому погляді було стільки щирості, що Ліза аж сердитись забула.

– Спасибі, – подякував Максим.

– А що ж із лялькою трапилось? – пошепки запитала Ліза.

– Вона зламалась... – ще тихіше відповів Максим і усміхнувся.

* * *

Вони сиділи й мусолили губами порожні слова. Він хотів більше дізнатися про неї, вона – про нього. Але питання губилися десь у нетрях мовних органів, замість них народжувалися нісенітниці, і за вікном уже посіріло. Відвідувачів чайної побільшало, блюз змінили жваві ритми латиноамериканських мелодій. За сусіднім столиком два яскраво одягнених парубки щось жваво обговорювали. Особливо не напружуючи слух, можна було легко здогадатися, якої породи ті хлопці. Аура чайної почала втрачати сакральність. Чийсь нав'язливо солодкаві парфуми запаморочили Лізу, яка вже встигла зацінити тонкі східні аромати «Лотоса». «Без алкоголю діла не буде. Треба вмовити мою прекрасну колегу продовжити вечір в іншому місці», – думав Максим. «Цікаво, що він собі замислив?» – думала Ліза. Коли їм принесли рахунок, вона ще раз оглянула шовкові квіти, старовинні шкатулки, світильники з бісеру. «Чи згадає він про подарунок для матері?» І він таки згадав. Довго вибирати не довелось. Купили плетену красуню з чорними косами у смугастому платті. Максим її вибрав сам. Він підкреслив, що лялька схожа на Лізу. «Авжеж, я теж плетена. Той, хто лише знайде ниточку, може розпускати мене потроху, доки я не перетворююсь на мотлох...» – говорила Ліза подумки сама до себе. Нарешті Максим наважився запропонувати:

– А хочеш, пошукаємо інше місце? Поїдемо до мене, я поставлю машину, і зависнемо десь неподалік. А потім я тебе на таксі посаджу.

– Максиме, не намагайся мене споїти. Сьогодні не той день. Якщо хочеш зробити мені приємне, відвези мене додому. Або хоча б до метро.

– Як скажеш. Але... якби я хотів тебе споїти...

– Ти б відкрив коньяк, що в пакеті на задньому сидінні, так?

– А ти вже й видивилась! Ні, то не для нас. Я ж казав – у мами завтра свято. І ще...

Максим поглянув на Лізу якимось особливо ніжно, і вона аж злякалась такої стихійної ніжності. А він був схожим на хлопчика.

– Іще ти так на неї схожа...

– На кого? – округлила очі Ліза, все зрозумівши, але не вірячи почутому.

Він обійняв її й поцілував у губи. Але то був не поцілунок, а швидше, «цьомка» – злегка, як батьки цілують дітей. «Ах ти ж чортів матусин синочок! Де ти взявся на мою і без того хвору голову? Гуляй городами, паскуднику!» Ліза ненавиділа цю категорію чоловіків. Усе життя він буде слухняним зайчиком, слухатиме матусеньку, намагаючись повсякчас їй догодити, бігтиме за першим покликом... Стоп. Тут якраз варто зупинитись. Ліза зловила себе на думці, що зайшла надто далеко у своїх фантазіях. Вона ніколи не буде з жодним із чоловіків – істоти з хтивими очима та жадібними членами не повинні її хвилювати. Як би не заманювали. Чим би не пахли. Тому – швидше зашнурувати душу та йти далі.

Коли вони покидали «Лотос», дівчата-офіціантки люб'язно усміхалися їм, а «лялька» підморгнула Максимові, мабуть, щоб іще раз підкреслити факт свого знайомства з ним. Та Ліза нічого допитуватися не стала. Надворі геть стемніло. Максим таки погодився відвезти Лізу додому. Якимось на диво легко погодився... Тойота, здавалось, аж зраділа, відчувши дотик Максимової руки до дверцят.

– Маленька моя, зачекалася! – сказав він ласкаво. – Знаєш, у цієї машини є душа.

– Я вірю! – погодилась Ліза.

Тільки-но вони пристебнули паски, як озвався Максимів айфон. Готична мелодія наростала, і Ліза дедалі більше дивувалась: зовні «сонячний» хлопець таки мав у собі щось темне. Дзвонила не відьма,

не упирка і навіть не «готка», а всього-на-всього... мама. Вона просто переслідувала їх того вечора! Хвилювалась, аякже. Але син талановито – за кілька хвилин – зумів її заспокоїти, навіть не збрехавши. Зустрівся з дівчиною, вдома буде невідомо коли. Що значить невідомо? До пункту призначення – максимум 20 хвилин, якщо без заторів. Ну, і назад – хвилин 30. Усе. Що ж тут невідомого? Хіба ще зустрінеться з кимось – тоді інша річ. Ліза знову різко перервала хід думок: «Та припини ж ти врешті! Яка тобі різниця?! Хай зустрічається з ким хоче, аби додому довіз. І тоді нехай забирається до своєї коханої матусеньки, і...» Вони знов мовчали, але вже не так напружено, як дорогою до чайної. Тепер мовчання було більш природним, кожен занурювався у свої думки, наче руками – у безліч дрібних кульок чи кольорових м'ячиків, з надією витягнути потрібний, один. Ліза згадала про Марту. Якось вони сиділи на кухні за кавою, і Марта раптом захотіла курити. Це було дивно, бо раніше вона цього не робила. Вибачилась, вийняла з сумки пачку цигарок і пішла на балкон. Курила довго, а Ліза сиділа шокована й спостерігала за нею крізь скло. Тоді Марта повернулася й тривожно якось повідомила: «Послухай, Лізко. Я скоро зникну – на тиждень, а може, й більше. Треба так. Телефон я вимкну, але ти не хвилюйся. То ненадовго». А потім вона таки зникла. І Ліза вже наступного дня почала хвилюватися. Не тільки через Марту. Раніше вона чудово почувалася на самоті, як змія у своїй норі – прекрасна й незалежна, а тепер не могла навіть заснути, все ходила, по сто разів заварювала чай, прислухалася. Життя поділилося на дві частини: до та після Марти. І те, що було «до», здавалося чужим, далеким. Задушливі напади, випадкові чоловіки, полохливі батьки, вічна бібліотека... Ліза так давно не відвідувала читальну залу, і, певно, хтось інший уже «клепає халтурку» за її улюбленим столиком біля вікна. «Що ти зробила зі мною, Марто! Куди мені рухатися тепер у цьому темному болоті? Навіщо ти мене вилікувала? Повертайся, моя солодка. Убий мене, Марто, убий!»

Максим уточнив адресу. Їхати лишалося недовго. Але весь час світлофори, наче навмисно, показували їм загрозовано-червоні пики.

– Максиме, висади мене десь неподалік, я дійду.

– Не вигадуй, я доставлю тебе хоч на край світу.

Блимнуло зелене світло, вони рушили, але раптом на дорогу вискочив п'яничка. Лізу кинуло в жар. Максим ледве встиг

загальмувати. Усе обійшлося. Немов тисячі голок вп'ялися в Лізину шкіру й не відпускали – таке відоме їй відчуття! Господи, хоч би цього разу минулося. Чому вона повірила Марті, випадковій приبلуді? Чи радше повірила в себе під чужим впливом, втративши здатність тверезо мислити. Якщо зараз трапиться напад, вона може здохнути прямо тут, у чужій новенькій автівці, на руках у переляканого «маминоного синочка». І то буде найогидніша в світі смерть. А їй завжди хотілося померти на вершині. Дізнатись щось незвідане – й піти, навіть не усвідомлюючи, що це вже кінець. Аж тут знову мозок закипів, і, наче з пini, народилася оголена Марта з флогером. «Мовчи, слабкодуха! Перестань до себе прислухатися! Облиш боятися себе! Я тобі не дозволю, чуєш? Не прикидайся хворою!» – і Ліза кинулася, схаменулася. Відчуття було таке, наче в ній усе дзвеніло. Вона подумала, що втрачає глузд.

– Це недобрий знак, Максиме.

– Заспокойся, Лізонько. Усе добре. Ми їдемо, нічого не сталося.

– Майже не сталося. То була людина – розумієш?

– Ну, подумаєш, п'яний мудило вискочив на дорогу. Мало таких шастає хіба? Обійшлося – і то добре.

Ліза відчувала його стан. Він хвилювався не менше, але вперто вдавав байдужість. Чоловік не повинен втрачати рівновагу, авжеж.

...Максим відчинив дверцята і подав Лізі руку. Вона схопила її так, наче топилася й хотіла врятуватися. Вечір пахнув димом і свіжовипраною білизною. Небо було ясным, і зірки мерехтіли, як перед падінням. Максим міцно обхопив Лізу і притиснув до себе. Вона відчувала кожен його гарячий м'яз і не опиралася. Треба було неодмінно щось сказати йому. Треба попроситися. Але довгий глибокий поцілунок остаточно збив її з пантелику.

Замість того, щоб по-людськи розійтися, вони опинились у квартирі вдвох. Усе відбувалося, ніби в тумані, хоч і починалося по-тверезому. Пізніше Ліза вже не могла детально відтворити події того вечора. Максим допоміг їй одягти червоний шовковий халатик. Він, здається, ходив брати коньяк. А потім у Лізи знайшлося в «недоторканих запасах» віскі. Чи все навпаки... Вона пила відчайдушно і падала в забуття, так наче мстилася світові за нав'язану їй тверезість, за болоче минуле, крихке теперішнє, каламутне майбутнє. Максима хміль не міг так швидко здолати. Але тепер він

бачив перед собою прекрасну і глибоко нещасну жінку. Він хвилювався за неї, та не зупиняв. «Ну що ти можеш зі мною зробити? Ну візьми мене або не бери. Тільки вишкрябай зі своїх очей оте ненависне співчуття». Що грало їм тієї фатальної ночі? Дисгармонійний джаз чи надважкий рок? Чи то тільки вчувалася музика, а вони сиділи мовчки, жлуктячи апокаліптичне пійло та споглядаючи темінь. Невже Ліза й насправді грала йому на сякухаті? Вона кілька років не брала флейту до рук, аж раптом відчула, як із її легень струменить дзвінке повітря. Разом із переливами мелодії до Максима приходило усвідомлення того, що ця жінка ніколи йому не належатиме. Вона самородок. Вона не належатиме нікому. А Ліза наче читала його думки. Чи насправді вона тоді розридалась? Отак спонтанно, перед мужчиною... Потім, здається, її поглинула небачена ейфорія. П'яний відчайдушний регіт. Максим намагався посміхатися для годиться і почувався ніяково. «Давай уже, трахай мене, кобель херів! Чи не для того ти сюди приперся? Думаєш, я шукатиму прихисток на твоїх грудях? А дідька!» Чи було між ними щось, окрім надривного тремтіння й балансування на межі зриву? Можливо, й було. Тільки Ліза, навіть до крові роздерши спину, не відчула й на мить того, що підносило її на фантастичні вершини, коли вона робила це з Мартою. Вона взяла важкі запашні помаранчі й хотіла пожонглювати ними, але помаранчі попадали, глухо б'ючись об килим, а вона нахилилася позбирати їх, але не втримала рівновагу і впала, і тоді... Максим не хотів її *брати*. Певно, вона потягла його на себе, агресивно, з відчаєм, так, як хворий тягне до себе лікаря, усвідомлюючи власну безпорадність перед смертю. Кімната йшла обертом. Власне, Максим не одразу здогадався, яку гру з ним затіяли. А коли зрозумів – зупинятися було пізно. Вона сама себе калічила, та домогтися вершини не могла. Ніби опинилася в пастці й чекала на визволення. Він не міг її звільнити. Уперто робив усе «по-людськи», марно намагаючись бодай трохи задовольнити її. Навіть вибачив їй те, що кілька разів назвала його Артуром. З кожним поштовхом світ холоднішав і обертався дедалі повільніше. Розбита ваза, зруйновані марення. Максим аж потім помітив на своїй шкірі кров і зрозумів, що то – кров Лізи. Мабуть, вона сама себе поранила нігтями. Про те, що вона астматичка, він знав наперед – співробітники постаралися. Точніше, співробітниці. Тому намагався поводитися з нею обережно, що тільки нашкодило. Якби

Ліза знала, що її таємницю викрито, – нізащо б не погодилася навіть на поцілунок. Тепер вона сиділа на підвіконні й тремтіла. Глибоко дихала. Відчувала липку рідину на своєму волоссі. Максим вибачився, зібрав з підлоги свій одяг, пішов у душ. «Ми ж навіть не береглися! Куди я вляпалася?» Жорстока тверезість наступала, як ворожі війська, і від того робилося моторошно. Так ось яка вона, Єлизавета Максимівна – вічна каліка, содомітка, неспроможна на нормальні людські стосунки. Вона завжди була такою, тільки тицялася всюди, як сліпе цуценя, сама не відаючи, хто вона і що їй потрібно. Ще тугіше затягнулася мотузка, що зв'язувала їхні з Мартою руки. Крах? Загибель? Або народження. Початок.

Голова її ставала важкою, а ніч за вікном, прекрасна перламутрова ніч кольору воронового крила закипіла, вибухнула, вдарила в очі сліпучо-білим світлом. Чиста сторінка. Біле полотно. На тому фоні, як на екрані, раптом виник образ бородатого дядька і, з докором подивившись на неї, сказав: «Клініка!» Ліза помітила, що підвіконня велике, а вона має тіло шестирічної дівчинки, і її це не здивувало. Навпаки, вона подумала, що сама нав'язала собі дорослість і повірила в неї, а насправді нічого й не сталося – чоловіки, жінки, діти, страхи, пригоди – все то марення, напускна мана. Скоро прийде тато й забере її з холодного підвіконня, що уже розрослося, стало як острів, а квіти у вазонах перетворилися на тропічні дерева.

«А, ну привіт, Фроїде! Я тебе й не впізнала!»

«Довго житиму».

«Багатим будеш».

«На що скаржишся?»

«Неврастенія».

«Неврастеніки скаржаться на свою хворобу, хоча вони здебільшого самі її й створюють. Коли ж наближаєшся до викриття їхньої хвороби,

вони кидаються захищати її, наче левиця, що рятує своїх левенят».

«Та пішов ти!»

Раптом перед очима в Лізи все попливло, захиталося, і...

* * *

...Вона прокинулася від нахабного проміння, що лоскотало їй повіки. Максим, по груди накритий покривалом, лежав поряд і розглядав її. Коли помітив, що вона прокинулася, усміхнувся:

– Доброго ранку, космодром Байконур!

– Що, роздивляєшся? Гидко? – Вона затулила обличчя руками.

– Я милуюсь – не сприйми як знуцання – але це дійсно так. Можна?

– Та милуйся вже. Я не хочу нічого згадувати. Давай те, що сталося, залишиться тільки між нами.

– А що сталося?

– Та нічого особливого. Правда. Я щодня так нажираюся, б'ю посуд, калічу себе і всіх, і... Слухай, іди від мене. Якщо п'ятьма має плоть, то вона перед тобою... Максиме, вибач і забудь. Це щось найшло, їй-бо!

– Коли ти пила востаннє? Ти ж нечасто «вживаєш», так?

– Річ не в алкоголі.

– А в чому ж тоді?

– Я не хочу говорити, мені важко.

Максим не став продовжувати тему. Він встав, пройшовся кімнатою, голісінкий, як Аполлон, роблячи дивні рухи руками, – розім'явся.

– Хочеш, я зготую тобі сніданок? – запропонував ніжним голосом, так, як це робив її тато, коли вона була школяркою.

Ліза уявила його біля плити, похапцем обмотаного нижче пояса рушником, і шкварчання яєчні, і... відчула, як підступає нудота від однієї лише думки про їжу. Вона категорично-заперечливо похитала головою. Максим усе зрозумів. Ліза захотіла підвестися, але різкий біль налякав її. Величезний синець збоку на стегні, розбитий лікоть, обдерта спина – все нагадало їй про вчорашнє «горнятко кави на півгодинки».

– Ти вчора забилася дуже, аж знепритомніла. Я так злякався! Але, дякувати Богові, зреагувала на мої ляпаси.

- А ще б не зреагувати!
- Та я вже постарався, бо таки був шокований.
- Добити вирішив.
- Лізонько, твоє піке з підвіконня ще довго буде нуртувати мою уяву.
- Я ж умію здивувати. Талант.
- У тихому болоті...
- Хе-хе, а звідки ти взяв «тихе болото»? Хм. Болото, то так. Але, знаєш, не таке вже й тихе. Останнім часом нафта горить.
- Слухай, усе хотів тебе запитати, іще вчора...
- Ну то питай.
- Ти ж не сама живеш, правда?
- Спостережливий. А тепер розкажи, як ти це помітив. Тут же тільки бабський мотлох довкола, та й то здебільшого мій.
- Мотлох, зубні щітки, взуття – то очевидні речі. Але я не про те. Скажи, той срібний ланцюжок на пральній машинці, правда ж, не твій?
- Ну... припустимо. А ти що, екстрасенс?
- Навіть не психолог. Але він не твій, так?
- Звідки ти це знаєш? І що особливого в тому ланцюжку?
- Власне, не в ланцюжку, а в змії. Симпатична двоголова змійка...
- Справді, унікальна річ. Швидше за все, антикваріат.
- Будь обережна з нею!
- З ким? Зі змією?
- З її власницею.
- Містифікатор... Максе, припини!
- Та я вже маю бігти. Вибач. Справді, я ні про що не жалкую. Ти неймовірна жінка, але...
- Добре. Біжи до своєї матусі, вітай. Сподіваюсь, вона мужньо перенесла твою відсутність.
- Я їй усе пояснив. І привітав, не сумнівайся. Ми з нею чудово розуміємося. Це не те, що ти подумала.
- Бувай, телепате!

Максим дружньо чмокнув Лізу у чоло. «Як покійника», – подумалось їй. Справді, на їхніх подальших стосунках уже стояв хрест. Коли він зник за дверима, у неї ледве вистачило духу стримати сльози. «А чого ти хотіла? Чого очікувала? Великої любові? Щасливого подружнього життя? Наче маленька, їй-бо!» Ніяк не змогла звикнути до своєї виправданої інакшості. Зайшла до лазнички, знайшла той містичний ланцюжок. Срібло потемніло, аж чорне. Марта ніколи не розповідала, як потрапила до неї та дивна змійка. Але майже не знімала її – носила, ніби то був якийсь талісман або сакральна річ. А може, просто дорогий серцю подарунок. Очі зміжок – зелені камінчики – здавались сердитими. Не можна без дозволу їх чіпати. Ліза двома пальцями підняла ланцюжок, помилувалася, тоді притулила до своєї шиї – фантастично гарно! І як Марта могла його забути! Раптом їй запекло у грудях, потемніло в очах – ледь на ногах утрималася. Схопилася за двері, випустила ланцюжок з рук – він упав на кахлі і скрутився в знак безкінечності. По Лізиній шкірі побігли сироти. Стало страшно. Вона обережно підняла «змійну прикрасу», поклала на місце. Потім деякий час лежала напівпритомна, тримаючись за голову. Думала про Марту. Більше думала, ніж сумувала за нею. Коли вона повернеться і чи повернеться взагалі? І як вони житимуть далі? Те, що між ними, не може тривати вічно. Не може. Тривати. Вічно. Якщо брати окремо кожне із цих слів, можна будувати смислові піраміди. Можна все обігрувати й оскаржувати. А вкупі – бермудський трикутник. Змія... Вона багато чого символізує. Зазирнула в інтернет. Звісно, першою на очі потрапила сатанинська символіка. Дві голови – як два види влади – світської та релігійної. «Невже Марта має стосунок до якогось із Орденів сатани? Раптом вона поїхала на чергове «темне» збіговисько? Навіть смішно думати про це». Лізі стало соромно за такі припущення. За догматами релігії імперії майя, змія пов'язана з небом і водою, що приходить із нього, тобто з дощем. Із пащ її, як показано на фрагменті древньої фрески, «виростають» маленькі чоловічки в масках бога дощу. Прекрасний символ, але... мало про що може сказати. До чого тут вода? Амфісбена – гігантська потвора, викохана уявою древніх греків. Її друга голова знаходиться на хвості. Майже як Мартин кулончик! Напасти зненацька на цю змію неможливо: доки одна голова спить, інша пильнує. Вона може рухатися в обох напрямках: засовує одну голову в рот іншої і котиться,

як обруч. У неї світяться очі, а сама вона така гаряча, що розтоплює сніг. Лукан у «Фарсалиї» розповідає, що «страшні, з піднятою вгору подвійною головою амфісбени» харчувалися трупами солдатів, коли армія Катона йшла через Лівійську пустелю. Як і інші змії Лівії, згідно з Овідієм, амфісбена народилася з крові убитої Персеєм Горгони. Пліній пояснює наявність другої голови амфісбени надмірною кількістю отрути, яка не може вийти через одну пащу. Але, разом з тим, він говорить і про її лікарські властивості...

Ліза наважилася ще раз роздивитися Мартину «цяцьку». Крижаний страх роздирав її зсередини, але вона таки знову взяла до рук той зловісний кулон. Цього разу вирішила перебороти в собі лякливу забобонну дівчинку, чого б то не вартувало. Тонкий ланцюжок безпомічно теліпався, змія не ожила, світ не перевернувся. Піднесла те чудо до вікна – сонячне світло не викрило нічого особливого, хіба маленькі камінці, дві пари зміїних очей, що, здавалося, завжди були зеленими, набули синюватого відтінку. Кажуть, срібло темніє не тільки від давнини. Зовнішні впливи – то само собою. Але якщо проклята людина носитиме срібну прикрасу – вона почорніє за кілька днів. Звісно, Мартин амулет, можливо, аж ніяк не антикварний. Якось, було, хотіла розпитати Марту, звідки в неї така любов до рептилій. Бо і на правій сідничці її коханої квартирантки красувалася така сама мініатюрна амфісбенка, охайненько скрутившись вісімкою. Тільки в неї були ще лапки й крильця – точно як на давніх фресках. Підозрюючи, наскільки глибоко в нетрі Мартиного минулого може сягати той символ, Ліза, як завжди, стримувала себе, не даючи волю надмірній зацікавленості. Не лізла туди, куди не треба. І тепер... вона вибухнула. Щось у ній закипіло, заворушилося, шукаючи виходу назовні. «Та хто ж ти, врешті, така? Яке ти право... маєш?!» Тепер Ліза вирішила розставити всі крапки, чого б то не вартувало. Її погляд упав на невелику шафку в кутку кімнати – заборонений плід, сейф смертельних таємниць і небезпечних розгадок. Марта вірила їй. І вона вірила Марті. До останнього. Аж поки...

Ще раз пильно оглянула прикрасу, покрутила між пальців. Здається, на ній були невеликі подряпини. Але ж... сліпа курка! То майже витерта гравюра. Здається, напис. Латиною. Два слова. Ліза розпізнала тільки перші великі літери тих загадкових слів – «M» і «V». Напевно, то ім'я та прізвище власниці. Врешті, навіщо мучити себе

здогадками? Зараз вона підійде, відкриє шафу, знайде посвідчення особи, якщо пощастить, і, нарешті, дізнається, що ж то за «птиця-небилиця». Ліза відчула, як важко у голову стукає раптовий жар, скажене серце стрибає, руки німіють. «Не так все просто, моя дівчинко. Не так все просто...» «Геть з дороги! Думаєш, я тебе злякалася? Я вже за кілька кроків до перемоги, а ти – лише порожня примара, ти фантом, тебе ніколи не було в цьому домі!» «Помиляєшся. Я завжди була з тобою, з самого початку. Відстань – це тільки ілюзія. Чуєш, як відбивається в повітрі наше синхронне дихання?» «Вибач, але я маю тебе... зрадити». Тільки-но Ліза хотіла відкрити дверцята шафи, як різкий сигнал дзвінка примусив її здригнутися.

– Так, таточку, я тебе слухаю.

– Лізо, привіт! Як ти там? Усе нормально? Нічого не сталося?

– А що мало статися?

– Нам треба зустрітися. Якогога швидше.

– Ого! То це у вас щось трапилось?! Мені приїхати чи...

– Залишайся вдома! Ти там сама?

– Поки що так.

– А твоя подруга?

– Десь поїхала. Можеш якраз навідатися.

– Та річ у тому, що...

– Тату, я так і знала! Я знала, що не одне – так інше! Ну кажи вже, кажи! З мамою щось?

– Вона в лікарні. Але ти не переймайся – так, дрібниці.

– Дрібниці?! Я завтра до вас їду. Усе. Чекайте.

– Лізонько, вислухай мене. Нікуди не їдь і не лишай квартиру, чуєш? Тільки-но мама випишеться – а це дуже скоро, – я...

– Та в чому річ, ти мені можеш врешті пояснити?! – Ліза, втративши терпець, підвищила голос на батька, що траплялося надто рідко.

– Заспокойся, річ не в мамі.

– А в мені?

– Не зовсім. Це не телефонна розмова. А коли приїде твоя...

– Марта? Вона мені не сказала. Тільки... я, здається, зрозуміла, до чого ти хилиш. Я маю сказати їй, хай починає складати мотлох, так? І ти хочеш допомогти, бо у мене нічого не вийде. Бо я нічого не вирішую. Бо мене знову треба няньчити і шукати вигідний варіант.

– Та в жодному разі не кажи їй такого!!! Живіть, як і жили.

– Тату, бувай! Передзвони пізніше.

Ліза поклатла слухавку. Цього тільки не вистачало! Пожила, подихала – і знову під нагляд. Щось запідозрили. Щось знову їм не так. Їй зараз не до того. Вона має покінчити з цим зтяжним безглуздям, непроникною пеленою страху, нав'язливою обережністю, нічними польотами під стелю, виходами із тіла, підкоренням у керуванні. Вона має зробити вибір. Просто зараз. Бо далі настане час зтягування петель, і невідомо, що краще – підкоритися чи відірватись. Менше болю – менше крові. Отож настав час відчинити дверцята шафи, а там... Знову розридався телефон. Ніби всі довкола змовилися не дати їй переступити межу. Може, таки не варто «різати стрічку» і робити зайві відкриття? Узяти слухавку – дати шанс терплячості. Може, не треба порпатися в чужих речах? Це, як мінімум, непорядно.

Цього разу телефонував Максим.

– Лізо, така засада! Я, здається, загубив кредитку. Кинувся шукати – думав, у салоні десь випала, все обдивився – ніде, наче...

– Вкрали?

– Я так не сказав. Подивися, може, в тебе де загубилася.

– Давай за кілька хвилин я тебе наберу.

– Лізо, це терміново! Шукай, доки я на зв'язку.

– Добре. Тоді чекай.

Ліза обдивилася всі закутки кімнати, зазирнула в щілину за диваном, перетрусила постільну білизну. Шукала на кухні та у ванній. Але дарма – довелося розчарувати Максима.

– Її нема ніде, вибач.

– Ти добре перевірила? – спитав він із таким розчаруванням у голосі, що їй захотілося його обійняти.

– Я ще шукатиму. Якщо раптом знайду – миттю дам знати.

– Чортяка! Доведеться негайно блокувати – раптом якийсь гопник уже гроші потроху знімає?

– Не переймайся. А заблокувати таки варто. Побачимось уже на робочому місці!

– Бувай!

Ліза різким рухом кинула телефон у крісло, блискавично рвонула до Мартиної шафи і смикнула за ручку. Ану ж, що там за «скелет»? Вона навмисне кішкою налетіла на сховок Мартиних таємниць, щоб

уникнути довгих роздумів. Щоб уже нічого не завадило. Але скелета в шафі не виявилось. Одяг – костюм, кілька суконь, шалики – і коли вона все те носила? На верхній полиці спочивали кофтини, джинси, літні речі, пакет з шапками та рукавицями, спальник... Якраз те, що найменше цікавило Лізу. Отож лишалося зануритися у потаємний світ нижніх шухляд. Нарешті роздивитися те, на що падав мимобіжний погляд. Вона обережно витягнула першу шухлядку – мереживний рай нижньої білизни. І знову гостро відчула, як сумує за Мартою. «Довбана фетишистка! Ти ніколи не докопаєшся до істини, пропавши в драговині своїх прив'язаностей!» Нарешті ось він – другий світ! Світ шкатулок, конвертів і папок, обшарпаних книжечок і блокнотів, порцелянових слоників та дельфінів. Відкрила найбільшу за розмірами скриньку – там ховалися всілякі брязкітки: прикраси із золота, срібла, полімерної глини, химерні викрутаси мідної біжутерії, ланцюжки-хрестики-ладанки-перстеники і купа намертво сплетених камінців на мотузочках – звичайні дівочі дрібнички. І у Лізи була така шкатулка, тільки з брендовими прикрасами, хоч вона мало що з того носила. Ось іще маленька кругла шкатулка. Мідь аж позеленіла. Ану ж бо, що там? Відкрила – і жахнулася: там лежали золоті зубні коронки. Оце так дива! Звідки у Марти така «спадщина»? Ліза з огидою закрила «скриньку Пандори», натомість зосередила увагу на зеленій папці. «Ну що ж, папери можуть сказати більше. Подивимось, кохана моя, що ти таке і з чим тебе їдять». А Мартина присутність уже незримо над нею нависла, давить, лоскоче нерви, не відпускає... «Дивись, кицю, щоб тебе не зжерли... А чим карається цікавість, знаєш-ш-ш-ш...» Та Лізу вже не лякали ці внутрішні діалоги. Тільки ще раз про змію згадала – «Ну й шельма! Ну й амфісбена!» У папці знайшлося кілька великих чорних конвертів. У конвертах – фотокартки. Чорно-білі. Дівчина – юна, з довгим чорним волоссям, красива, як актриса, як... Раптом двері балкона гучно розчахнулися – за вікном розгулявся вітер, кімнату засипало тополиним пухом – наче після бійки білих птахів. Сяйнула блискавка. «Ні, янголе мій, і ти мене не зупиниш! Вибач, але на моїй стороні зараз *хтось інший*. Тому мені ніщо не завадить...» Ліза встала з колін і мало не впала – ноги затерпли, наче дерев'яні, та все ж пішла й зачинила балкон, вікно гардинами затулила. Здавалося, хтось таки підглядає за нею. Ще раз уважно придивилася до чорнявої панни на знімку і... Боже милостивий! То ж вона, Єлизавета Максимівна,

дивиться, наче в люстерко, і вже невідомо, хто з них відображення, а хто справжня, із плоті і крові, котра жива, а котра... мертва?! Ні! Цього не може бути! Може, це все уявне – кімната, світ за вікном, її батьки, її робота, її життя і... Марта. Марта – просто ланка, каталізатор, знак, будь-що – сутність, послана до неї, щоб розкрити свідомість, поставивши все на свої місця. Ліза таки була колись, а тепер її нема, тільки це зображення, потемніле, пошкрябане – і від того ще більш правдиве й моторошне... «Оце дожилася! Оце тобі катарсис! Оце тобі перевищення градуса. Піти намочити скроні водою, щоб хоч трохи утримати здоровий глузд. І де тато? Чому він так довго не їде? Навіщо чекати аж цілий тиждень або навіть і день?» Пішла, вмилася. Повернулася – не допомогло. Хіба тільки дівчина на фото дивилася вже не так із загадковою печаллю, як наче трохи з докором: «Ну чому тобі не живеться спокійно? Чому тебе нечистий носить по чужих душах?» Знімок неначе випромінював гіпнотичні мікрохвилі – Лізу то кидало в жар, то холод ходив попід шкірою. Така потужна енергетика – аж кров збунтувалася, закипіла, і Ліза відчувала, як із вулканічних глибин її нутра зараз вирветься і заповнить простір темна музика. А натомість кров потекла із носа, і вона, не встигнувши затулити долонею той раптовий потік, аж похолола від жаху – кілька крапель упало якраз на груди незнайомці. Схопилася за край халатика, давай обережно витирати: Марта помітить – всю кров з неї випустить, до останньої краплі. Марта страшна. Тонка тканина увібрала червону мітку гріха, але... плямка лишилася. Хоч і ледь помітна, та все ж видима. Якраз на тому місці, де прикраса. Так-так, прикраса на ланцюжку. Придивилася – таки вона! Та сама амфісбена, скрутилася хитро, замаскувалася. «Якщо у світу був початок, то буде й кінець. Здається, він настає уже потроху. А все, що творилося довкола, – безглузда гра у безкінечність. Правда ж?» – вона подивилася на Мартину зміючку, що звисала із ланцюжка. Якось випадково поклала «тотем» на флейту, а тепер і сама здивувалася. Учора – сатанинська музика сякухаті, зелений змії і тепер – ця срібна загадка. Невже коло потроху змикається? Піднесла фотокартку близько до очей. Хм... Ні, таки це точно *та сама*. Саме та! А на звороті – каліграфічним почерком – Єлизавета, 1970. І це був контрольний постріл. Вищі сили таки змовилися остаточно її здолати. Усе. Досить. Заховала назад до конверта, від гріха подалі. На інших знімках були просто незнайомі

люди. Ну, і маленька Марта – кучеряве руде янголятко, повненька, життєрадісна. І куди оте все поділося? Відколи вона стала змією? На кількох зображеннях поряд із Мартою – огрядна жінка, достатньо «підпухла» на обличчі, волосся недбало зачесане назад, одягнена абияк – але таки жінка, не бабуся. Ліза відразу зробила висновок: мати. Шкільні фотокартки – нерівно пришитий білий комірець, в очах уже менше радості, косички ледь закручені вгору, наче Пепі Довга-Пачоха, буквар у руках – для годиться, букет бузку – щоб красиво... «Вибач, Марто, тисячу разів мені вибач, я так завинила перед тобою, і я зараз облишу це паскудне підглядання, а тоді можеш мене і вбити. А все то мовчання твоє, а все...» Як вона вчилася? Як жила з такою матір'ю? А без неї? Фотохроніка обривається якраз на молодших класах. Де ж інші знімки? Напевно, є у Марти ще й альбоми, та куди вона могла їх заховати? Десь далеко прокотився грім. Щось гупнуло об скло. Раз, вдруге... Ліза злякалась, але цікавість поборолала її. Дивиться – аж то ластівка б'ється у вікно, наче чиясь душа загублена. «Киш, киш, дурнувата! Що тобі тут потрібно!? Невже гніздо почала ліпити? У таку негоду тільки демони розкошують, випускають своїх посланців із п'їтьми, аби вистежували нову жертву. Лети звідси, неприкаяна!» Ластівка облетіла коло, вдарилася ще кілька разів, пройшлася диким пташиним голосом по Лізиному серцю, як пінопластом по склу. І полетіла геть. Ліза повернулася до свого таємного злочину, обережно, наче наляканий злодій. «Один записничок гляну ще, і досить». Лише один – а більше й не треба, бо руки вже не ладні тримати навіть легкі папірці, а мозок не може прийняти стільки несподіваних поворотів. Далі – все, приїхали. Клініка. Доведеться самій бути квартиранткою у м'якій кімнаті з чотирма стінами.

Перше, що привернуло увагу, – плетена обкладинка записника і, мабуть, саморобна застібка з гудзиком у формі квітки. То, напевно, був щоденник – ледь вицвілі сторінки, дати, мінливий почерк, засушені травинки між сторінок, химерні малюнки, візерунки, вклеєні аркуші. Під м'якою обгорткою збоку ніби щось промацувалось, Ліза таки не стрималась і витягла – то був рудий клаптик гумової клейонки, нанизаний на коротку марлеву «мотузочку». А на ньому надпис: «Діана Спаська, 1. 08, 00:20, 2500». Що це за код? Як його розгадати? Хто така ця Діана Спаська? Може, Марта – зовсім і не Марта? Може, вона збрехала! Так, звісно, збрехала. Документів, що підтверджують

особу, так і не знайшлося. Хитра, з собою, мабуть, забрала. Ліза уважно роздивилася загадкові числа. 1.08 – схоже на перше серпня. Невже Марта народилася першого серпня? То в них день народження – в один день, хіба не прекрасно?! Якщо в людини є день народження, то є і час. І цілком імовірно, що 00.05 – це якраз година, коли з’явилася на світ та Діана, чи пак Марта. «Опівнічний час – прекрасна частина доби для розгулу нечисті, для паростків чорного полум’я. А 2500? Що таке 2500? Ти народилася на п’ять століть... пізніше? Ти з майбутнього? Навряд... Ціна? Тебе продали? Купили?» І враз Ліза аж стрепенулася. Вона згадала відеозаписи з пологових будинків. Червоні личка дітей у «контейнерах», манюсінькі ніжки й ручки, а на ручках... прив’язані «бейджики» – вони вже люди, їх мають ідентифікувати і випустити якомога швидше, аби й вони могли взяти участь у безглуздому фестивалі, назва якому життя. У людини, окрім усього, є ще тіло, отже, вага. «Якою ж легесенькою ти прийшла сюди... Хто тут чекав на тебе? Чиї руки брали тебе обережно, аби не травмувати ненароком, аби не зламати тебе, дівчинко?... І невже ти таки... зламалася?» Ліза обережно заховала випадково знайдений скарб, ще обережніше погортала вижовклі сторінки. Нудота підступала, в очах паморочилось. Тільки тепер згадала, що не їла нічого зранку. Та якось і не хотілося. Адреналін заповнив кожную її клітину і не відпускав. Хотілося піти випити холодного соку, але й на те не спромоглася. Знайшла запис, помічений червоною «блискавкою». Спрагло почала читати, подекуди гублячи слова і зашпортуючись на нерозбірливо закручених літерах. Читала – і у горлі важким їжаком ворухився зародок плачу:

«Мутний невідомо звідки витягнув добрий шмат мотузки й обкрутив нею мої руки. Я не пручалася. Він такий злий робиться, коли його не слухають, може ще вбити. Сказав, якщо верещатиму, – заклеїть мені рота скотчем. А я хіба дурна, щоб кричати? Хто в цих руїнах почує? Хіба тільки нашкоджу. Його китайський Рібок такий вонючий! Скинув, а піт по ньому так і котиться. І очі блищать, як у гієни. «Розповіси комусь – тобі каюк, поняла?» – шарпнув мене так, аж кістки затріщали. Я кивнула. На мені був білий сарафан, застебнутий на блискавку по всій довжині. «Можна, я сама роздягнуся?» – попросила. «Якщо брешеш, уб’ю. А віддасися по-доброму, більше ніколи не чіплятимусь. Слово мужика». Так ось який він – справжній мужик! І я повинна йому

підкорятися. Навколо розбиті стіни, цегла, голубиний послід. Крізь дірки виднілося небо – біле, чисте, як молочний коктейль. А із закутків тхнуло сечею. Зараз мала відбутися посвята в жінки. Моя «посвята», про яку так часто тільки мріяла під ковдрою холодними інтэрнатськими ночами. Ось він – хлопчик, який мав подарувати мені першу ніжність після стількох років зтяжнього сирітства. Ось моя казка зі щасливим кінцем. Мутний розв'язав мотузку, недовірливо зиркаючи. Його штани спереду вже добре набундючилися, я від того неконтрольовано скривилась, а він, падло, ляснув мене по щоці важкою лапою: «А шо ти, сучко, іще й недовольна! Ніхто не ламався, а ти принцеску із себе корчиш!» Хотілося заколоти його шматком арматури. Натомість покірно роздягнулася і ковтнула солону слину – він таки розбив мені губу. «Шо ти стоїш, як неродная?! Лягай! На шмотки лягай, бо спину на хер зчешеш!» Яка благородна співчутливість! І ця місіонерська поза... Його слизьке тіло незграбно навалилося зверху, наче мішок з лайном, і мені хотілося прокусити йому артерію, щоб здох на місці й більше нікого не мучив. Та Мутному не так то просто було «проникнути» – крєктав, сопів, ковзався, але все марно. «Блін, у тебе шо, «сцикухи» нема?! Поможі мені потрапити!» Його тупий відчай перейшов усі межі нахабності. Я намацала каменяку і вже хотіла довбонуті Мутного в голову. Хай здихає, скотина! Але... раптом перед очима попливли слайди нашого спільного минулого. Я ж знала його ще шмаркачем. І як він довго не вмів букву «р» вимовляти, і як уперше простягнув мені долоню, а там – полуниці крадені, і як у коханні зізнався, коли йому ще й тринадцяти не було, і як я весь час відмовляла йому. Бо хотілося кращого життя, такого, яке він мені ніколи не подарує. Він ще тоді сказав, що я нікому іншому не належатиму. Бо полюбив мене з першого дня і вже не відпустить. Зараз, у свої сімнадцять, він пропитий і скурений гопник, і його досі жаба давить, що так і не зміг мене завоювати. Любить, ненавидить – яка різниця тепер? Життя зробило його таким. І я не змогла вдарити Мутного, отє лисє соплїве хлоп'я, що колись мені посміхалось. Я таки «допомогла». Тілом пройшовся нелюдський біль – здавалось, мене накололи на розпечену палю. Я закричала, а він брудною закривавленою рукою затулив мені рота: «Єбало хлопні!!!» Суміш болю й огиди – так паскудно, гірко...

Мамо, мамочко, ма...! Він зробив ще кілька незграбних рухів, і кожен тисячами ножів панахав нутроці, а я вже не могла терпіти, здавалося, здохну просто зараз, доки він досягне завершення. І Бог змилювався – завершення не забарилося. А чи отримав Мутний насолоду? Намочив мене, як тварина. Якого чорта світ обертається довкола цього проклятого сексу? Він глибоко зітхнув, сів поряд. Знайшов цигарку у кишені пом'ятих штанів, закурив. Треба було заплакати, та мені й того не хотілося. Притулилася до нього, обняла. Хай хоч трохи буде, як у людей. І він теж несподівано обійняв мене: «Марто, нормально ж усе, да? Ти ж не заявив на мене? Усе ж по-чесному було. П'ятдесят на п'ятдесят. Я ж... все життя любив тебе!» «А тепер – любиш?» «Ну... і тепер, навесрно, люблю. Ти прости, що так усе получилось».

Ми вийшли, взявшись за руки. У нього піт стікав чолом, а в мене на голові був «шухер». Відтоді я покинула мрії про близькість із чоловіками. Щеміло два дні, потім зажило. Я таки зненавиділа Мутного...»

Ліза розуміла, що читати далі не вистачає сили. Її лихоманило. «Марта... Значить, таки Марта!» Знову схопила папку, повитягала знімки, і на кожному на звороті – теж «Марта»! А може, у неї є дитина? Вона могла народити й лишити десь немовля, а клаптик з даними – на пам'ять. Ліза відчувала себе мухою, що заплуталась у павутинні загадок. І що далі рухається, то сильніше заплутується. «Треба врешті піти поїсти. Хоча б щось. Або просто чаю випити. Бо так і копита відкинути недовго». Узяла градусник, поміряла температуру – 37, 5. Це погано. Схоже на початок хвороби. Або запалення. Так, запалення мозку. Він зараз закипить і виллється на підлогу. Негайно слід відволіктись. А потім усе владнається. З Мартою вона вже якось розбереться. Тато приїде скоро. Усе буде, як і раніше...

«Бідна, бідна моя дівчинко! Навіщо ти прибилася сюди, що шукала? Хіба я можу стати тобі прихистком? Наше взаємозиття – взаємознищення, наші діалоги у темряві – зачатки кривавої драми, наші голодні руки – у вічних пошуках болючого сплітання. Ми повергнуті, прокляті, безнадійні. Ми птахи – підбиті, та неприручені. Чи ти хотіла мого польоту? Ось він, близько уже, недовго зосталось...»

Ліза вже збиралася припинити «шоу несподіванок» і нарешті залишити в спокої тераріум чужих таємниць, аж очі випадково

натрапили на виділене чорним кольором слово «Ішвара». Десь уже таке чула – схоже на індійське божество. Але у Мартиному світі то була звичайна – або надзвичайна – жінка, яка, певно, багато для неї значила.

«Арданарі Ішвара... Ардханарішвара... Вона вчила мене бути самодостатньою. Будь-яку прив'язаність відсікати, біль приймати, страх бороти, зайве нищити. Я не жінка. Я не чоловік. Я сама собі Бог. Нікого не можна пускати в себе, зовнішня насолода – найбажаніше. Її гарячий язик із срібною сережкою робив мене німою, я застигала, як земля перед вибухом. А тоді... Вона не дозволяла мені навіть заплакати. «Ось, – казала, – бачиш, – це не груди, мої груди забрала хвороба. А те, що всередині, – хитрий витвір цивілізації. Візьми, спробуй!» А коли я торкалася, її поширамоване тіло здригалося й вигиналось, і хотілося пірнути в її шкіру і побути нею хоча б кілька хвилин, щоб відчутти, як воно – повернутися «з того світу». Ми сиділи на білому, як манна, піску, що блищав, освічений розпеченим місяцем, і темна шкіра Ішвари теж блищала, вкрита солоними краплинами. Вона годувала мене змією. Але то було вже звично й не так солодко. «На, скуштуй оцього, ти маєш прийняти в себе того, кого не пробачила. Тоді буде легше». Ішвара дістала з рюкзака пластиковий лоток, ніж і сіль. Відкрила – неймовірно смачно запахло. «Як ти? Коли ти його?» Вона мовчки наколола невеликий шматочок на кінчик ножа і піднесла мені до губ: «Ти повинна його впустити, бо перший самець не може бути непростим». Я обережно взяла губами м'ясо, почала повільно жувати. Присмак дивний, якийсь нав'язливий. Загалом – прийнятно. «Скажи, Ішваро, він покаявся?» Та вона тільки головою покрутила. «Тоді... я не можу йому пробачити». Ішвара поманила мене пальцем, показавши, щоб я відкрила рота. Тоді занурила пальці глибоко в мою гортань: «Ну що ж, твоє діло». Я чи не вперше пішла проти її волі – схопила її за руку й наполегливо відтягнула. Дійсно, чому б його не лишити? Увійшов – то хай і вживається. «Ну ось, я знала, що ти розумничка». Узяла мій зап'ясток, черкнула навхрест по ньому ножем. «Болить?» – «Ні... Не дуже». Усміхнулась, взялася слизувати кров. Раптом підвела на мене погляд. «Ну, а так? – сипнула солі в рану. Мені запекло, та я усміхнулась їй у відповідь. «Морська сіль – найкращий антисептик» – сказала збуджена

Ішвара – «Ніколи, ніколи більше не впускай чоловіка – ні в тіло, ні в душу. Цього тобі достатньо на все життя...»

Ліза перевела дух. Свята Маріє! Невже вона... Невже її Марточка жерла людину! Хто така та Ішвара? А хто Діана? Оце так самодостатність! А може, Марта навмисне підсунула всю цю писанину, знаючи, що в її речах таки будуть порпатися? Може, це просто пікантна гра? Навряд. А що ж далі? Може, вона шукає жертву, грається, убиває і... їсть. Та вона ж хвора! Ненормальна! Вона ж... письменниця? Так, Марта колись обмовилась, що іноді бавиться писаниною. Навіть публікації обіцяла показати. Тому не треба брати все близько до серця. Слід глянути останні записи – на чому ж обриваються події «щоденника». Перечитувати все сьогодні вже не вистачить ні сили, ні сміливості. Отже, останній запис. Рік тому:

«Учора були поминки за мамою. Трохи привела до ладу могилку. У людей – граніт і мармур, столи з лавками, квіти яскраві – аж кричить усе. А у мами – худенький залізний хрест. Зате квіти живі. Здається, хтось таки приходить сюди. Хто чарку біля хреста поставив? Наче познуцалися. А мама... ніби й не помирала. Начебто ось вона – сидить напроти, свіжа, не поруїнована часом і горем, гіркою отрутою. Я налила в чарку святої води. Думаю, мама не образилась. Можна було б «почастувати» її чимось міцненьким, але ж... смерть. Смерть і спіймала її на тому. Загнала в труну передчасно. Ось тобі, мамо, цукерки та хліб. Люди гучно бенкетують поруч, поглинаючи напої й наїдки. Вони навіть не плачуть – наче прийшли на звичайний пікнік. Вибач, що навідуюсь до тебе, як випадковий гість і зникаю, як тінь. Я обіцяла знайти те, що ти колись втратила, і знову загубила нитку...»

...Похапцем поскладавши Мартині «секрети», Ліза тремтячими руками перебрала диски, що давно припали пилом на полиці. Відділ зарубіжної музики, шістдесяті, літера «В». Ось вони! Пора відпустити Жуків на волю. Кімнатою прокотилося «...*Was she told when she was young that pain would lead to pleasure*», – вона нарешті відчула, як колочий згусток затамованого плачу виривається з грудей, ковтала свої солоні соки, стискала у жмені Мартин ланцюжок. А потім пішла на кухню, знайшла в аптечці «Діазепам», ковтнула дві капсули, запила водою. І коли у замковій щілині почулося обережне шарудіння, Ліза

вже спала непробудним сном, час від часу здригаючись – напевно, бачила жахіття.

* * *

Це однаково колись мало статися. І ось, нарешті, урочиста мить. Час збирати копняки. Дупа. А що, як просто зараз написати заяву і піти собі щасливою, мовляв: «Здалися ви мені! Я й без вас непогано тримаюсь».

Сергій Вадимович, завжди привітний і життєрадісний, стояв перед нею темніший за апокаліпсис.

– То що ж відбувається, Єлизавето Максимівно?! Яка причина?

– Поважна...

– Потоп? Землетрус? Чи... ви померли на кілька днів? – гнів його був невгамовним, інакше б не перейшов на «ви».

– Можна вважати, що так. Померла. – Ліза не любила брехати та й не вмiла цього робити до ладу. А сказати правду – підтвердити свою недієздатність: дозрів клієнт для психушки.

– І повернулася з того світу, я правильно зрозумів? – Його лице помітно червоніло. – Я ж не жарти з тобою жартую! Вигляд у тебе справді нездоровий, але ж могла й зателефонувати. Чи хоча б на дзвінки відповісти.

– Значить, не могла, – відрізала Ліза.

«Чого він причепився з допитом! Хай уже вирок виносить!»

– І що мені з тобою робити... Максимівно? Ти хоч здогадуєшся, хто тебе розшукував?

– Боровцев?

– Точно! Його науковий керівник має певні претензії, і допрацьовувати треба терміново. У них цими днями збори на кафедрі, щось схоже на попередній захист дипломів. Я цього не повинен знати, розумієш! Це не моя справа.

– Добрі люди донесли, я розумію.

– А хоч би й люди. І хто мав за тебе відкліпуватися?

– Боровцев – нудний і психічно невірноважений тип, він міг і на рівному місці бурю підняти. Я з ним зв'яжуся негайно. А «стукачкам» передайте, що я теж про них багато чого знаю.

– Лізо, перестань звинувачувати інших. Якщо це повториться ще, ти ж... Я ж...

– То я й не проти.

– Не хотів тобі цього казати, але скажу. Я познайомився з твоїм батьком. Ще до того, як ти прийшла сюди на співбесіду. Він дуже хороша людина. Але наступного разу і його скупі чоловічі сльози не допоможуть. Вибач, що змушений тобі це казати! – Сергій Вадимович нервував і, може, сам тієї ж миті пошкодував про сказане. – Іди працюй, заради Бога. Заспокой свого Боровцева. І більше не роби дурниць.

Але як можна працювати після такого?! Їй знов показали «місце», дали відчути, хто вона насправді. Вічний нагляд, хронічне втручання, затхла подоба свободи... Лізо, ти можеш. Ти мусиш. Але тебе завжди підхоплять тремтячими руками, підстрахують, знову поставлять на ноги і знову підштовхнуть. Сергій Вадимович пішов, а вона довго стояла в коридорі біля вікна і м'яла пальцями кучеряві листки якоїсь дивної рослини у вазоні. І сама відчувала себе рослиною. Тоді понюхала пальці – вони приємно пахли лимоном. Наче крила жовтих метеликів, що літають над капустою. Коли вона була малою, бігала на город ловити тих метеликів, і руки потім до носика прикладала... Враз відчула, як хтось ззаду обережно обійняв її.

– Максиме, як ти мене налякав!

Старший менеджер стояв перед нею в рожевій сорочці й посміхався.

– Жива... Слава Богу, жива!

– А ти думав – всьо, гаплик уже?

– Я нічого не думав. Я переживав дуже. І телефонував. Навіщо ти так?

- Хіба ж то навмисне? Так вийшло...
- Розкажи, що сталося?
- Максе, не треба. Давай я не буду говорити. Захворіла, плюс депресія. Ну, і купа всього іншого. Розумієш?
- Намагаюсь.
- А Серун тобі не робив допит? Він же бачив, як ми разом у машину сідали.
- Хто? – перепитав, сміючись, Максим. – Ви його Серуном кличете?
- А то ти не знаєш! Як це наші мармизи тобі не донесли?
- А таки не знав! Зате наші «мармизи» донесли Серу... Сергію Вадимовичу, що вони вже стомилися тебе прикривати. Ну, і вислуховувати грубощі Бо-ровцева, адресовані тобі. А мене Вадимович питав, але ненав'язливо.
- Шикарно! Довбані сраколизки! Ну, а ти що?
- А що я мав сказати? Що завіз тебе в ліс і...
- Краще б так і зробив!
- Лізо, давай уже припинимо це! Роботи неміряно, голова тріщить, а тут іще ти...
- Давай! Біжи до своїх козуль, бо вони он уже всі очі видивились, доки ми тут лепечемо.

Максим злегка затулив Лізі рот долонею, а потім чмокнув у губи – різко й гаряче. Забрав свої папери з підвіконня й побіг. А Ліза таки зателефонувала грубіяну Боровцеву.

* * *

Що робила вона кілька тих днів, коли всі довкола мало не почали вважати її мертвою? Мабуть, Ліза таки померла. Бо як можна пояснити стан людини, коли вона не встає з ліжка, не їсть, не п'є, лише хіба що дихає, та й то ледве-ледве? Шок. Фрустрація. Байдужість. Спосіб загубитись і не знайтись. Але довго не можна пролежати, маючи тіло, яке нахабно диктує свої потреби. «Злягла» Ліза того дня, коли, ледве оговтавшись від подвійної дози снодійного, побачила біля себе на ліжку... ні, не прибульця. І не казкового однорога. А звичайні троянди. Правда, не такі вже й звичайні – темно-сині, як синці на шкірі, що іноді лишаються після Мартиних «пестоців». Поряд із квітами – червоний конверт. Не з любовним посланням! У конверті Ліза знайшла

кілька паперових ляльок, намальованих і вирізаних. Перша думка була про те, що Марта повернулася. Але Марти у квартирі не було. Та й не може Марта знати страшну та прекрасну казку про дівчинку, що вирізала з паперу лялькове царство. Ліза подзвонила їй, хоч Марта попереджала, що телефоном не користуватиметься на час своєї відсутності. І таки не збрехала. Ліза мужньо чекала кілька годин, потім зателефонувала батькові. Так, це ж міг і батько пожартувати, згадати добрі часи! На тому боці монотонною англійською їй пояснили, що абонент не може прийняти дзвінок. На жаль. «Так, рибко, на жаль. Світ сказився, Земля зійшла з орбіти, слабкі пожирають сильних, і ніхто ні на що не скаржиться. Ласкаво просимо!» Їй хотілося вити. Може, за дверима на неї чекають мертві синиці, а може, Надька-алкашка ожила і хоче помститися за дитину. Ліза позачиняла вікна, перевірила, чи замкнені двері. Безжальний годинник показував третю годину ночі. Ліза потребувала алкоголю. Але не всюди можна купити його о такій порі. До найближчого цілодобового маркету – щонайменше сто метрів. Вона засунула ключ у замковий отвір – тепер навіть той, хто дивним чином побував у неї «в гостях», не зможе потрапити до квартири. Якщо, звісно, не ховається за шафою. Зазирнула за шафу – порожньо. Балкон увесь час був зачинений, тому варіант проникнення через нього навіть не розглядався. Залишалося або знову накачатися снодійним, так щоб уже не прокинутися, або... піти здатися. Хай уже з'їдять її живцем і заспокояться. І знову Ліза стрепенулася від гострої, як скабка, згадки – Ішвара... Пошукова система відразу кинула їй інформацію, наче кістку голодному псові, але то не втамувало її «голод». Проте деякі трактування все ж примусили Лізу задуматися.

«*Ішвара* перекладається з санскриту як «господь, повелитель» – *Īśvara*. Це філософська концепція в індуїзмі, яка означає «повелитель» або «верховний повелитель», тобто Бог у монотеїстичному розумінні або іштадевата в моністичній філософії адвайта. «Ішвара» також використовується в значенні «правитель» або «пан». Термін вживається і в буддизмі, наприклад, в «Авалокітешварі» – для позначення могутньої, але не всесильної істоти». Разом з тим «Ішварі – форма жіночого роду, яка вживається щодо жіночого божества, особливо в шактизмі. Символ двостатевого бога з лотосом і змією». Двостатевий Бог, чи пак *Богиня-з-лотосом-і-змією* – ось те, за що Ліза

мала би зачепитися. У Марти була Ішвара, яка зробила з неї неймовірно досконале чудовисько. Собіподібний витвір. Тепер у Лізи є своя Ішвара – Марта, яка теж трансформує її у... гермафродита. Вони скрізь. Вони серед нас. «Гермафродит – міфічна істота, що сполучає в собі чоловічі та жіночі статеві ознаки. Гермафродитні божества, пов'язані з міфом про народження, трапляються на багатьох єгипетських пам'ятниках, наприклад, на п'єдесталі одного з колосів у Мемноні. Гермафродит з'являється внаслідок застосування символізму числа 2 у стосунку до людської суті, що створює особистість, творчу цілісність, незважаючи на її подвійність.

В Індії це подвійна істота, у якої дві статі об'єднуються в єдину особу. Міф про гермафродита відомий і в доколумбовій Мексиці, де відомою є фігура Кецалькоатля, бога, в якому об'єднуються закони протилежностей і різних статей. Гермафродит є богом, що породжує нащадків. Він тісно пов'язаний і, безумовно, ототожнюється з архетипом близнюків.

У психологічному сенсі концепція гермафродитизму є формулою «загальності» або «об'єднання протилежностей». Іншими словами, вона висловлює в сексуальних і, отже, більш очевидних термінах ту основну ідею, що всі частини протилежностей складають загальне ціле з одиничністю. Змія! Підступна руда зміюка! Прокралася в її затишне кубельце, щоб реалізувати свої хижі наміри. Отруїла, запустила кігті, щоб породити нащадків. З ким вона зараз? Шукає наївних овець, щоб зробити їх своїми близнючками? А чи приносить нову жертву своїй божественній Ішварі? Хто став жертвою, хто? Ліза прислухалася – здалося, ніби ключ ворухнеться в дверях. Але то, напевно, сусіди повернулися з пізньої гулянки. Наважилася вийти на балкон – о диво! – там самотньо стояла ціла-цілісінька пляшка «віскаря». Оце так знахідка! Те добро, певно, лишилося ще з їхньої із Максимом бурхливої ночі. А може, то ще один подарунок від привида, того, що приніс їй сині троянди. Ліза швидко схопила пляшку і почала відкривати. Якщо її таки задумали отруїти, то хай буде так. Відкривши, зробила кілька ковтків і ледве допленталася до дивана. За вікном вибухали феєрверки. Ноут «заснув», і в кімнаті стало ще темніше. Ліза дивувалася, що вона ще досі жива. І чи була вона колись хворою? І де поділися її надокучливі напади? А що, як вона уже давно померла, просто сама ще не може цього зрозуміти? У голові зашуміло, в очах

затанцювали великі граціозні змії зі смарагдовими очима, заметушилися паперові ляльки, шукаючи свій паперовий одяг... Раптом де не взялися кольорові будиночки Праги – під музику, то блідий хлопчина блаженно грав на лютні, а за його спиною коливалася чиясь напівпрозора постать. Ось вона вийшла – манить рукою, кличе: біле вбрання на вітрі злегка розвівається, водорості блищать у довгих темних косах, а в очах – безпросвітне горе... Це донька мірошника вийшла з потойбіччя, аби забрати з собою першого, кого зустрине.

...Сонячне світло вдарило їй у виснажене обличчя, коли вона повернулася на бік. Так і проспала майже до обіду – лицем у подушці. Насилу встала, примусила себе вмитися. «Доброго ранку, Єлизавето Максимівно! Як не крути, а ти все-таки жива. Тому – давай, обмивай шмарклі і йди писати пояснювальну. Життя триває. Іди отримувати слонів!» А у дзеркалі – чорна мара з темними колами під очима, розпатланим волоссям і гидким настроєм. Ліза раптом засміялася гірким зловтішним сміхом. «Оце тобі! Начувайся! Сама себе довела до такого стану, дурна корова. Ти не сильна і не слабка. Ти ніяка, а це ще гірше. Сильні стають домінантами. Слабкі підкоряються, або ж здаються і йдуть. А ти – ні серед тих, ні серед інших. Бо сама не знаєш, чого хочеш. Навіть здохнути не змогла по-людськи!» Подивилася на пачку снодійного, що валялася на підлозі. Ще раз болісно усміхнулася, прибрала. Сяк-так привела себе до ладу. Знайшла в холодильнику молоко, зіпсоване, зате схоже на кефір. Додала цукру, розмішала. Понюхала, сьорбнула – гівно-гівном, але треба якось то в себе влити, бо сили не вистачало навіть на те, щоб вийти з дому. У животі загуділо, і Лізу мало не знудило. «Пий, скотино, пий! Насолоджуйся!» І ось якраз настав час захлинутися, бо ключ у дверях заходив ходуном. Ліза тихенько підійшла і подивилася у вічко. Те, що вона там побачила, викликало у неї суперечливі емоції, сплетіння подиву, ейфорії та відчаю. Там, потойбік, стояла Марта й натхненно копирсалася в замковому отворі. Марта, її гаряча довгоочікувана Марта, жива й здорова! Тільки... з виголоною головою. Ліза забула про свої запаморочливі жахіття, їй захотілося швидше обійняти Марту, розказати, як їй було страшно без неї. Вона відчинила двері і... якусь мить вони стояли, округливші очі, а потім з вереском кинулись одна на одну і зчепилися намертво. Ліза, ледве опам'ятавшись від довгого поцілунку, нарешті витиснула з себе докірливий напівшепіт:

– Мартусю, на що ти себе перетворила?

– А ти? Що тут відбувалося, можеш пояснити? – Марта прискіпливо оглядала розпанахану Лізину футболку.

– Я... Я мало не здуріла. Ніколи більше не залишай мене.

– Ну ти чудиш, мати! Та я ж – ось вона, наче й нікуди не рушала. У мене телефон, до речі, свиснули. А то б подзвонила, не віриш?

– Вірю, Марто. Я тобі завжди вірила.

– А перевірити не хотілося? – зіщуливши око, Марта зиркнула на Лізу, від чого в тієї кров перетворилася на кип'яч.

...Доки Марта приймала душ з дороги, Лізу трусило й хилитало. Ні, вона нічого їй не питатиме, хай усе буде, як і було. Їй добре з Мартою, хай хоч сто чортів ховається у цій вогнепальній дівчині. Тепло, темрява, затишна павутина прив'язаностей... І, можливо, хоч маленький куточок, хоч однеєнький клаптик душі, відведений особисто для Лізи. Він таки існує, правда ж? У відповідь – лише шум води.

– А ось і я! – і знову легкі краплини, які хочеться збирати губами й складати у себе, наче коштовності у скриньку.

– І все ж... Навіщо ти позбулася мого коханого волосся?

– Ну все тобі треба знати! Інше виросте, не переймайся. Я ж не стала схожою на скінхеда?

– Ти стала схожою на ельфа!

– Це втішає.

– Забула тобі сказати. Тут до нас незваний гість унадився. Заходив, нічого не вкрав. Якби не речові докази, я була б упевнена, що наснилося. Тільки он, диви, – Ліза показала на вже зів'ялі троянди на журнальному столику.

Марта щиро засміялася.

– Ой, ну я не можу з тебе! Ага, налякалася?

– То це ти приходила?! – запитала Ліза дещо роздратовано. – Ну, молодець! Добре зробила.

– А ти отак із моїм подарунком!

– А звідки мені знати, хто тут шастає? Ти хоча б записку залишила. Або вже розбудила б мене.

– Кого розбудила? Мертве тіло? Та ти валялася в розібраному стані! Я тільки коли пульс намацала заспокоїлась. Скільки ти днів пила? Судячи з пляшок – не просихаючи. І, головне, з якої нагоди?

– Послухай, Марто, ти ж не все мені розповідаєш?

Марта насупилася. Ліза почала грати не за правилами, і це її не тішило.

– До того ж... – продовжувала Ліза, – ти так і не пояснила, чому не залишила мені записку.

– Очі не треба заливати, тоді б побачила!

Марта підійшла до столика, взяла конверт, що лежав поруч із квітами. Витрусила з нього ляльок, а разом з ними випала крихітна листівочка. Вона простягнула її Лізі:

– На, читай! – і самовдоволено пхикнула.

– Я... не помітила. Я не могла порпатися в тих...

– Читай! – підвищила голос Марта.

– «Моя дорога Лізонько, я повернулася». І підпис. Твій.

– Авжеж, не сусідський.

– Але чому? Чому ти підсунула мені цих ляльок, наче я маленька дівчинка? Або ти бачила, щоб я гралася?

– Не підсунула, а подарувала. То не звичайний подарунок. То сироти робили. Робили і дарували для інших дітей, щасливих. Ось ці мені одна мала дала, на тебе дуже схожа. Тому й вирішила їх саме тобі подарувати як додаток до листівки.

– Нічого собі, додаток! З такими додатками посивіти можна!

– А що, не подобаються? Подивись, які оригінальні! Ти ж навіть не розглядала, тому й не знайшла нічого.

– І все ж ти могла б мене розбудити! Хоча... Добре. Проїхали.

– Не проїхали. Приїхали, я б сказала. Навіщо ти міряла оце? – Марта простягнула руку, розтиснула кулак, а там... на долоні лежав срібний ланцюжок. Вона обережно витягла довгу чорну волосину, що заплуталася в ньому.

– Твоя?

– Моя. Я просто... Я хотіла...

– Що ти хотіла? Давай ти ніколи більше не будеш чіпати моїх речей! Ти ж не нишпорка, правда? – майже спопелила Лізу поглядом.

Ще хвилину тому зеленувато-бліде обличчя Лізи стало схожим на буряк. Вона зовсім би згоріла, якби Марта, зітхнувши, не перевела раптом розмову на справи буденні:

– Ти хоч їла що-небудь, чудище?

– Майже ні.

– Я принесла пиріжки з яблуками. І сік.

– Та щось не хочеться.

– Знаєш, якби тоді мені не треба було терміново *бігти* (Марта особливо наголосила на останньому слові), я би ще довго милувалася твоїм сном. Навіть незважаючи на той штин, що стояв у кімнаті. Ти хоч би квартиру відчиняла. А то як Бітлів слухати – так у першу чергу! ЕстетКА.

– Я мало не здохла.

– Я знаю. Дивуєшся, чому не рятувала? Так то ж твоє життя і твій вибір.

– Ти, як завжди, оригінальна і неперевершена. Добре, давай свої піріжки, Червона Шапочко. Лиса.

– Ну-ну, обережніше! Дивись, щоб Шапочка на Вовка не перетворилася!

Сніданок, що став одночасно й обідом, додав сили, навіть трохи підняв настрій дівчатам.

На цьому й завершилися б пристрасті. І Ліза потроху б почала нарощувати крила, а Марта – міняти шкіру. І зажили б вони довго й щасливо. Якби...

Голос Марти з передпокою пролунав як смертельний вирок. Загалом, ще з першого дня їхньої зустрічі Ліза помітила у тому голосі щось владне й надривне, щось таке, чому хочеться підкорюватись і одночасно – довіряти й любити. А головне – хотіти. Якщо наказують вмерти – треба вмирати, якщо боротися – підійматися й діяти, зібравши останні сили. А тут – наче скальпелем по нутру:

– То що, синичко моя, що ж ти мовчиш? Чому не хвалишся тьоті Марті своїм новим досвідом? Секс у стані алкогольного сп'яніння може призвести до небажаних наслідків.

– Що ти маєш на увазі? – розгублена Ліза намагалася триматися, подумки прораховуючи, як вона могла так тупо «спалитись».

– Доки мене не було, по тобі тут соболі скакали!

– Що ти верзеш?

– Сонце, чи не ти мені обіцяла нікого сюди не водити, доки в цій квартирі знаходяться мої речі? Відповідай, курво? – Марта кинула Лізі в обличчя червону пластикову картку.

Ліза встигла схопити. Соболь Максим... Так, вона пригадує. Був такий. Був іще нещодавно, а здається, вже в минулому житті. Вона раніше якось не цікавилась його прізвиськом. Аж тут... Соболь.

Благородна тварина. Ну, і що тепер? Поскакав, погрався та й побіг. У її оселі, у її світі. Тепер вона має відповідати за це. І кат уже готовий почати розправу.

– Яким чином *це* опинилося у моєму взутті? Ви що, борюкалися під дверима, як свині?

– Я не буду тобі нічого пояснювати.

– А я і не вимагаю пояснень. Ти засмутила мене. І...
– Розчарувала?
– Знищила.
– Вибач. Не хотіла.
– Я теж не хотіла завчасно відкриватися тобі, але бачу, що час настав. Далі роби як знаєш. Ти абсолютно не *наша*, Лізо. Ти чужа.
– То давай, поясни.
– Зараз не час. І не місце. Іди, куди ти збиралася. Поговоримо потім...

Якийсь незвіданий жаль стис Лізі серце. Хай би Марта покарала її, зробила боляче, познушалася. Хай би зникла ще на кілька днів, охолола, відійшла. А потім би знову повернулася. Чи хочеться їй знати Мартині таємниці? Це схоже на початок кінця. Здорова людина не змогла б витримати таких суперечностей, які роздирали Лізу зсередини останнім часом.

Марта сиділа на підвіконні й безслізно плакала. На тому самому підвіконні, де до Лізи приходив Фройд тієї зловісної ночі. А до Марти не приходив ніхто. Бо у такі хвилини вона була особливо непередбачуваною і небезпечною. І, що найстрашніше, не такою привабливою. Щось змінилося в ній, відколи вона поголила голову. Ніби іншою стала. Підійти, обійняти, погладити пухнасте волосся – цього вже не хотілося. Не було вже волосся. Треба було «йти, куди збиралася». Але запаморочення й слабкість іще не хотіли відпускати...

* * *

Літо видалося не просто спекотним – воно нещадно нищило кожну травинку, кожну живу істоту, випалювало пекельним вогнем ліси та морило метушливих «дітей асфальту». Дихали жаром будівлі та машини, прибудні пси тулилися до всього, що мало тінь, і сиділи, висолопивши язики, люди спішили у справах, обливаючись потом та мінералкою. У фонтанах плавало передчасно пожовкле листя. Часом здіймалися раптові бурі з пилу, після яких наставали важкі непроглядні зливи, наче перед апокаліпсисом. Тільки після них можна було насолоджуватися свіжим, «смачним» повітрям, але недовго: вода швидко випаровувалася, перетворюючи приємне тепло на задуху, а потім тьмяне сонце ставало дедалі яскравішим і знову починалося пекло. Панянки ходили вулицями з красивими парасольками – уже від

сонця, рум'яні діти кілограмами поглинали морозиво, попит на яке шалено виріс, а пісок біля річки витоптували тисячі шоколадних ніжок – наче на морі. ЗМІ не встигали оголошувати сумні статистики про кількість жертв аномальної спеки, наполегливо рекомендуючи людям із серцево-судинними захворюваннями уникати перегрівання.

Ліза сиділа на лавці біля фонтану з томиком Джойса і думала: «Це символічно. Менструація Моллі – не випадкова. Джойс не допускає випадкових деталей». Раптом відчула різкий біль внизу живота. «От тобі й на! Приїхали! На днях має розпочатися. Ну, і хай тепер хоч одне стерво скаже мені щось про випадок!» Не встигла злякатися, як хтось зненацька, але обережно «напав» ззаду і закрив долонями їй очі. Як в дитинстві – ану, чи вгадає? Десь уже вона відчувала ті руки. І пальці, що колись робили їй приємно. Але... хто? Нічого іншого не вигадала, як видавити з себе невпевнено: «Мак...сим? Це ти?»

– Ого, бачу, в тебе прогрес! – почувся добре знайомий голос. – Ех, старушка!

Невже? Цього не може бути! Він стояв зовсім поруч, наче ніколи й не йшов від неї, – ті самі по-дівчачому пухкенькі губи й очі, такі наївно-пронизливі, аж хочеться його обійняти. І таки не втрималася:

– Чортяка, що ж ти так лякаєш?! Де ти пропадав, хоч би написав на пошту! – Цілувала його так, наче з війни дочекалася.

– Але ж ти сама просила мене піти! Пам'ятаєш, тієї ночі?

– Я думала, ти повернешся. Там... навушники твої лишилися.

– Лізо, не сміши! Нічого ти не думала! Давай, розкажуй, як ти там живеш?

– Живу помаленьку. Ти ж насправді мав на увазі – з ким? Правда ж?

– Діло твоє. Я не випитую. Захочеш – сама розкажеш. Переплутала мене з якимось...

– А, ти про Максима? То горе-колега, не переймайся! А живу я з подругою.

– То, може, в гості набитися? – хитро підморгнув Артур.

– Добре було б, але іншим разом.

– Зрозуміло.

– Там усе складно. Думаю, тимчасово складно. Усе змінилося. І я змінилася, як не дивно.

– А я відразу помітив! Як це ти серед літа без своїх улюблених окулярів.

– Навчилася в очі людям дивитися. Себе глибше розгледіла.
– А як там батьки?
– Мама захворіла була, але все обійшлося. Тато, може, приїде завтра.

– Як це вони тобі дозволили жити з подружкою? Вони ж...

– Артуре, а ти не змінився! Мені не дозволили. Як усім нормальним дітям. Тільки я ні в кого дозволу тепер не питаю. Розглядаю лише рекомендації.

– Вибач.

– Та нічого, я тепер і не ображаюсь на таке. Я тепер абсолютно здорова. Розумієш, ЗДОРОВА! – Ліза підняла руки й покрутилася, зображаючи вільну пташку. Але вийшло в неї якось непереконливо. – До речі, які в тебе плани?

– Десь у пабі затусити з друзями. Бо післязавтра знову їду. Справи.

– Ага, не вийшло до мене в гості, значить, у паб. Тепер я поза твоїми планами.

– Не в тому річ. Можемо, звичайно, приємно повести вечір і в мене вдома, але з друзями таки треба зустрітися, то важливо. Тобі навряд чи буде комфортно у тій компанії, та ще й пізньої ночі.

– Я ж не дурепа, Артуре! І нічого не маю проти твого особистого життя.

– Облиш, не до того мені зараз. А листи я тобі писав. Тільки вони без відповіді лишалися.

– Дивно. Я нічого не отримувала.

– Тоді подивися у спамі.

– Твоя іронія недоречна! Схоже на те, що хтось зламав мою скриньку. Я так скучила за тобою... Можеш мені не вірити. Коли ти пішов, подушка ще довго пахла твоїм волоссям, так пахла, що я спочатку тулилася до неї кілька ночей, а потім випрала постіль, щоб забути. Не дивись так на мене. Ще кілька місяців тому не дозволила б собі так говорити, а тепер...

– Кажи! Кажи далі. Хто змінив тебе, Лізо? Звідки в тобі така людяність?

– Це не людяність, Артуре. Це слабкість.

Артур притулився губами до її щоки і прошепотів:

– Ні, маленька моя, *це людяність*. Хочеш, поїдемо зараз до річки, візьмемо катер. Ще є час. Зараз зателефоную знайомому, він усе

організує.

– Не треба нікуди їхати. Ти ж мене випадково здибав. Мабуть, у справах кудись ішов.

– До чорта справи! Я теж за тобою дуже скучив і не хочу тебе ще раз втратити.

– Тільки не думай, що я слабка, в жодному разі! Я тоді сказала «йди» і тепер говорю. Іди! Чуєш, іди! Так, я змінилася. Тепер добре себе знаю. І ти зі мною намучишся, і я з тобою здурію. Бо я... *інакша*.

У Артура в кишені шортів озвалася мобілка. Він, притримуючи Лізу за руку, ніби боячись, що вона може втекти, і показуючи їй рукою знак, щоб зачекала, відповів на дзвінок:

– Так, усе добре, нікуди я не зник... Ти можеш іще зачекати?... Скільки – не знаю... Не ображайся... Яка різниця?... Та не з ким, заспокойся! Руки зайняті, давай я сам пізніше наберу!

Нарешті витер із чола краплини поту й поклав телефон назад до кишені. Благально подивився на Лізу.

– Ну ось, тим паче! – посміхнулась Ліза. – Комуś ти зараз потрібен більше.

Артур винувато дивився на неї, а вона помахала йому рукою, розвернулася й пішла, здригаючись від його слів, кинутих навздогін, як від пострілів.

– Я був радий тебе зустріти... був радий зустріти...

Ліза швидко йшла, і земля горіла їй під ногами. Переходячи через міст, зупинилася, подивилася вниз. Мащини пливли дорогою, наче лейкоцити судинами, і голосно скавучав покалічений пес, тупцював на місці, не в змозі підняти передавлену голову, і байдужі люди проїжджали, проходили повз, боячись зупинитися, бо рух – то життя. У Лізи пішла обертом голова. «Я не піду далі, якщо не з'явиться *той, хто покаже мені шлях*. Інакше не бачу сенсу...» Перехилилася вниз... Але тоненький писк привів її до тьми. Так «пищать» есемески, які приходять не так уже й часто, бо – від кого? Написав анонім: «Підходь о 18.00 до центрального кладовища. Маю тобі дещо показати. Зустрічаємось біля воріт!» Напевно, хтось переплутав номер. Ідіоти! Але Ліза чомусь твердо вирішила піти на те кладовище, хоч за все своє життя жодного разу там не була (родичі поховані в селі). А якщо на неї там чекають – тим краще.

* * *

Старі дерева порозкладали свої важкі кострубаті тіні на болючі пухлини могил, так наче боронили спокій своїх вірних мерців і могли за потреби зненацька ожити й піти війною на порушників. Ліза стояла, вдивляючись у незнайомі обличчя, що час від часу з'являлися поруч і танули в зелених лабіринтах. На «райських» воротах сиділи коти, полюючи на «райських пташок», які своїм співом наче запрошували до царства спокою і стабільності. І мармурові брили, і скромні горбочки того дня виглядали якось особливо урочисто, без жалоби, як певний етап людського життя. «Бачиш, як тут гарно, – це тобі не похмурий єврейський цвинтар!» – почула Ліза знайомий голос, що примусив її здригнутися. Звичайно, ну хто ж іще міг викинути такий коник, як не Марта! Вона прийшла на кладовище у білій спідничці – коротшій за зойк від подиву, а декольте її такої ж святково білосніжної маечки було настільки відвертим, що Ліза на кілька секунд втратила дар мови. «Правда ж, я схожа на янгола!» – засміялася Марта, певно, тішачись справленим враженням. «Янгол смерті й розпусти!» – додала вона з насолодою в голосі, спостерігаючи, як відчай затоплює Лізині очі.

– Ти здуріла! Це явно перебір, тобі не здається? Може, досить сюрпризів, Марто! Я стомилася, я більше не можу...

– Які сюрпризи, моя золотенька! Ти що?! Сюрпризи ще й не починалися!

– Чому ти мені не зателефонувала? До чого ця анонімність?

– З чого зателефонувати, з рейки? Добрі люди написати есемеску дали. Ти ж знаєш, я тепер без телефону.

– І без серця.

– А хоч би й так! До чого доводить те серце? Кому воно потрібне? Досить того, що ти надто вже «сердешна».

– Ну, і чим цього разу ти мене здивуєш? Останнім часом я вже готова до будь-чого.

– Пішли, щось покажу. Так, невеличка екскурсія, щоб розвіятись. Тільки обіцяй, що не буде істерики.

– Вибач, але цього обіцяти не можу. Ти ж бачиш, я зовсім розклеєна.

– Як знаєш! Однаково рано чи пізно я мала тобі все розповісти. Почну тут, продовжимо вдома. Якщо захочеш...

І Марта повела Лізу плутаними стежками, а Ліза йшла за нею покірно, мимобіжно читаючи випадкові дати та імена, і, коли їй траплялися зовсім невеликі відрізки часу між датами, а до того ж мініатюрні охайненькі могилки, вона на мить зупинялась, і серце її щеміло. Марта помічала це і якось ніби зловтішно мружилась. «Що вона хоче показати мені? – думала Ліза. – Невже її мати тут похована? Саме тут, а не десь у глухій провінції? І, якщо ми йдемо саме *туди*, вона, певно, все розповість про себе. Усе, до останку. До останньої сльози. А тоді... Що буде тоді? Невже все зміниться на краще? Або навпаки. Може, Марта насправді і є янголом, посланим їй вищими силами, аби змінити її, оголити, відкрити світові справжню Лізу, м'яку у своєму спротиву й сильну в покорі, хай навіть двоїсту, але *живу*. І, може, це кладовище – теж не випадково. І по-святковому одягнена Марта...» Вони йшли поміж могилами, тихіші за мерців, одна позаду іншої: перша, вперто дивлячись вперед і ніби нічого не помічаючи, друга – дещо розгублено, невпевнено, час від часу ловлячи очима хижий блиск срібного ланцюжка на потилиці першої. Одній нестерпно співали «райські» пташки і сонце сліпило зелені плеса очей, а іншій – боляче пахла цвинтарна трава і пересушувало горло передчуття невідомого, невідворотного.

– Ну то що, батько таки завтра приїде? – раптом, наче опам'ятавшись від глибокого трансу, запитала Марта.

– Може, приїде. А може, й не приїде. З мамою не все так добре насправді. Поживемо – побачимо.

– А кого ти більше любиш, тата чи маму? – лукаво поцікавилася Марта, так, як підступні дорослі іноді запитують у дітей, свідомо ставлячи їх перед важкою дилемою.

– Марто, я що – маленька?! – розсердилася Ліза. – Давай уже дійдемо нарешті, куди треба дійти. Мені й так зле...

– А ти для мене завжди маленькою будеш! – Марта знову розіграла «дорослу». – Навіть якщо ти менша за мене хоча б на... п'ятнадцять хвилин.

– Марто, ми ж народжені в один день, і то неважливо – хвилини, секунди...

– Дорогенька, а скажи-но мені тоді таке: навіщо ти «хазяйнувала» в моїх речах?

– Я ж сказала... той ланцюжок, він просто...

– До чого тут чортів ланцюжок? Я тебе ще раз питаю, *що ти хотіла побачити в моїх речах, дурепо!*?

Ліза з останніх сил намагалася опанувати себе і тримати оборону. Однаково втрачати вже нічого:

– Ти мені ніколи про себе не розказувала, Мар-то. Ти заволоділа мною з першого дня, і я боялася... Не знаю, чого більше – чи втратити тебе, чи... знайти. Таку, якою ти є насправді.

– Ну то що, знайшла? Багато ти там знайшла, дитинко? – Мартин голос дещо злагіднів. – А я знала! Я знала, що ти не *нашої* породи. Що рано чи пізно зрадиш, розчаруєш мене. Тому й була готова до того.

– Знайшла чи не знайшла – то на моїй совісті. І все ж у мене виникли деякі питання.

– Що ж ти спішиш весь час поперед батька в пекло! До того ж ти не відповіла на жодне з моїх питань, а вже мене допитуєш. То кого ти більше любиш, Лізо? Хто тобі ближчий?

– Чесно кажучи, у мене нема ближчої людини за тата... – Ліза опанувала ситуацію і прийняла правила гри, як це часто траплялося за час їхнього спільного з Мартою життя.

– Тато, кажеш? То добре. Ось нарешті ми й прийшли.

Марта зупинилася якраз біля однієї з дитячих могилок, мабуть, чи не найменшої на кладовищі. Ліза пробігла очима по залізній табличці на сірому, аж блакитному граніті. Те, що вона побачила, примусило її схопитися за скроні. «Лізонька Смоляр, 8.01.1986 – 1.08.1986» – сумна гра зловісних дат. І викарбуване личко немовляти у чепчику з рюшами. І каліграфічно виведені рядки: «Сонечко наше, чому ти так рано зайшло?» Лізі на мить здалося, що такий смертоносний збіг не випадковий, що то вона лежить у землі вже давно, саме вона – Єлизавета Максимівна Смоляр, а не та нещасна Лізонька, що так рано пішла в потойбіччя. Лізі стало зовсім кепсько.

– Марто, навіщо ти так знущаєшся? До чого ці тонкощі? Скажи, ти довго шукала цю могилу, щоб мене так... принизити? Клянусь душею моєї тезки, ти за це поплатишся! Будеш вічно відробляти карму...

– Так, Лізо, я цю могилу шукала довго. Навіть довше, ніж ти можеш собі уявити. І якщо молочна душечка Лізоньки Смоляр зараз перебуває над нами, то хай вона вже пробачить. І мене, і тебе, і наших батьків...

– Вона померла у день мого народження. Може, повідаєш мені щось більше?

– А ти впевнена, що хочеш знати все? Ти витримаєш? Можна зупинитися на цьому й покінчити з жахами, і мирно... розійтися.

І оте спокійно сказане «розійтися» обізвалося гіркою луною у Лізиних думках. Їй стало так зле, як не було уже давно. Вона відчула, що пересушене повітря важко проходить крізь неї, шкіра почала свербіти, груди здавила важкість впереміш зі страхом: що ж тепер? Хто її, беззахисну, тут урятує? Ліза почервоніла й зайшлася сухим кашлем.

– Ось, візьми, – миттєво зреагувала Марта, витягнувши з сумки новенький інгалятор. – Я так і думала!

– Але ж... Я ніколи не користувалася Сімбікортом! – майже прохрипіла Ліза, відверто здивована такою передбачливістю Марти.

– Бери вже, що є! – Марта почала нервувати через її невчасну перебірливість.

Зважаючи на безвихідь, Ліза все ж скористалася препаратом. І їй через три хвилини полегшало, важкість у грудях відступила.

«Не буває випадковостей, не буває збігів» – пульсували слова у Лізиних венах, розливалися по всьому тілу, палили її з середини і знову кидали в холод. Вона губилася в здогадах, перебираючи в пам'яті сюжети психоделічних фільмів: а якщо, а раптом?

– Може, то я там лежу, бо насправді померла багато років тому. А все, що зараз відбувається, – витівки паралельного світу... – майже прошепотіла Ліза тремтячими губами і ледь усміхнулась, ніби засвідчуючи, що таки жартує і ще не зовсім втратила розум.

– А ти ще ігри розуму згадай! Ні, на щастя (чи на жаль), там, – Марта кинула погляд на невеличкий гранітний надгробок, – лежить прекрасне немовля, яке мало б купатися в променях любові *твого* турботливого тата...

* * *

Вони сиділи одна напроти одної, занурившись у рожеву піну, як і першого дня їхнього спільного «купання». Аромованна з прохолодною водою, щедро насичена екстрактами базиліку, кардамону, розмарину, м'яти, герані, лимона, іланг-іланга, бергамоту, римської ромашки та жасмину не заспокоювала, а тільки збуджувала двох розпашілих

демоня, заблукалих у хаосі життя. Ліза, за звичкою, слухняно лизала Марті коліна і вірно очікувала розпоряджень.

– Говори, Марто! – нарешті не витримала.

– А ти очі заплющ, так буде краще уявити. Та й не повинна ти мене бачити, бо я будь-якої миті можу не витримати твого погляду, і тоді...

– Тоді – ось! – Ліза нахилилась і взяла з підлоги чорну бандану, – до речі, мабуть, таки не дарма вона тут валяється.

Марта обережно, щоб не зачепити волосся, зав'язала їй очі. Ліза гостро відчувала її запах. Він зачаровує, паралізує, розриває на шматочки і знову складає до купи. Це запах якогось хижого, але прекрасного звіра...

– Ти пахнеш, Марто...

– Чим я пахну?

– Пантерою...

– То на пантеру нібито ти більше схожа. Я так, молода левичка.

– Ні, ти пантера. Я це відразу відчула. Ця тварина має запах, принагідний для інших звірів. Про це ще давні греки писали. На неї не полює ніхто, окрім людини, яка вміє користуватися тією самою зброєю й заманує пантеру запахом вина, на яке вона ласа. Сила пантери – в її розумі й обережності. Вона вміє хитрувати. Її пастка – особливий аромат, зняряддя смертоносних пестоців. Коли пантері потрібна їжа, вона ховається в густих заростях і дозволяє собі тільки дихати – жодного поруху. Оленята, газелі, дикі кози та інші тварини наближаються до неї, зачаровані ароматом. Тоді вона зненацька нападає на жертву.

Якби у Лізи не були зав'язані очі, вона б помітила, як Марта зняла з шиї ланцюжок і тримала його перед Лізою на відстані витягнутої руки. Він спочатку висів непорушно, а потім змійка ледь заколивалася, як маятник, і Марта блаженно посміхнулась.

– Звідки такі зоологічні пізнання?

– Міфологічні, я б сказала, – уточнила Ліза.

– Ти добре говориш. Дарма ти наукою не займаєшся.

– А тепер... Я б хотіла почути тебе.

– Ти готова мене вислухати? Обіцяй, що не зніматимеш пов’язку і терпітимеш, як би боляче тобі не було. Без зайвих втручань.

– І терпітиму.

– Тоді слухай.

Ліза напружилась, як струна, відчувши ступнями Мартині передпліччя.

– Отож, на чому я тоді закінчила? Ага, на родовій халепі. Чи проклятті, сприймай як хочеш. Значить, почалося це ще невідомо коли і невідомо коли скінчиться. У кожному поколінні – то близнята, то двійнята. І всі жіночої статі. З чоловіками взагалі горе: то втікають одразу, то трагічно гинуть. Дід мій повісився, навіть записки не лишив. Ніхто не знав, яка холера йому в голову стрельнула, – все ж начебто добре було. Інший дід спився ще молодим, я, здається, вже розповідала. Про батька сама знаєш. Ось мати й запила з того часу. Одна з наших «родових» двійнят завжди народжувалась із якоюсь хворобою, а в іншій просто життя не складалось. І ось начебто мати була весь час здоровою, так на тобі – алкоголізм, батькові гени. У баби епілепсія, до речі, була, а у прабаби – цукровий діабет. Ну, і баба, доки була жива, намагалася матір напоумити, мовляв, що ж ти коїш, одумайся, тобі ж народжувати скоро! А вона наче здуріла: вливала в себе всякі шмурдяки, з хати повиносила все, що можна, відколи баба гроші від неї стала ховати. Потім напади агресії почалися, хапання за ножі, погрози «скинути» дитя. Коли вже прийшов час народжувати, баба зовсім злягла. До мами приходили під вікна подружки «по пляшці», лементували, що треба негайно таке діло «замочити». Народилася двійня. Одна дівчинка зовсім слабка – дались таки алкогольні гріхи, а інша абсолютно здорова, тільки надто вже

неспокійна. Одна лежала під «апаратами», ледве дихаючи, а інша верещала на все приміщення так, що медсестри за голову бралися. А до матері не приносили – раз поночувавши з «крикливою», сказала: «Заберіть, бо я її придушу!» Ну, списали все на післяпологовий шок і приходили тільки по зціджене молоко. Врешті, коли стало зрозуміло, що жінка «серйозно налаштована», постало питання оформлення відмови. І тут сталося диво: серце матері розтануло. Може, тверезість таки спонукала її обдумати власні вчинки. «Добре, – вирішила, – здорову заберу. А слабеньку ми не потягнемо. Ліки он які дорогі, а в мене ще мати лежача». На тому й розійшлися. Мама написала заяву про відмову, і її виписали зі мною на руках. Але вона в останній момент впала в істерику і розридалась, коли треба було збирати речі «на вихід». І вмовила лікарку віддати їй «хоч клаптик з іменем» від слабенької. «Хай трохи на ноги стану, я й ту заберу», – обіцяла. Діана – рідкісне ім'я, знайти буде не так важко. «Хай би тільки її не переназвали», – це було останнє прохання матері.

Марта не бачила Лізиних сліз, але зрозуміла, що вона плаче. Її губи тремтіли, і дихала вона важко, і стиснула кулаки – наче бити когось зібралася.

– Лізо, може, припинимо. Давай уже вилазити, вода геть холодна.

Ліза ледь кивнула на знак згоди. Проте, коли Марта взяла її за руку, щоб допомогти вилізти з ванни, вона раптом відсахнулася, затремтіла і завилала, як підбита тварина:

– Не чіпа-а-а-ай мене-е-е-е!

Вона одним рухом зірвала з очей пов'язку і, закусивши до крові нижню губу, почала лупцювати Марту, аж бризки полетіли на всі боки.

– Я все життя із зав'язаними очима, як дурепа! Що ви всі з мене сліпу робите! Ви, всі до одного! Досить уже гратися, я не хвора, не хвора, не хвора!

– Заспокойся, у тебе істерика! – Марта спробувала заламати її руки, але Ліза відчайдушно пручалася, у неї раптово з'явилася сила.

– Ну то убий мене, на, заріж! – Марта схопила з полицки лезо і простягла «буйній».

Ліза зіщулилась, як нещасне горобеня, обхопила себе руками і щедро заридала.

– Ну поплач, моя маленька, поплач. Знаю, це не просто тяжко, це нестерпно. А тепер уяви, як мені було всі ці роки, все життя? Думаєш,

солодко? Так, я ненормальна. Я збоченка. Тільки хіба я у всьому винна? Можеш бити мене скільки завгодно. Це нічого не змінить.

Марта спробувала обійняти Лізу, і та накинулася на неї, мов на рятувальне коло, обхопила її шию руками, цілувала щоки, губи, тулилася, як до... рідної.

Уся підлога була залита водою. Вода хлюпала під ногами, стікала ароматною дівочою шкірою, повзла по важкому темному волоссю, змішана зі слізьми, вільна, але розгублена, осідала парою на люстро, на кахлі, на м'які рушники...

...Мокрі і збуджені, вони лежали поруч і дивилися в стелю. Велика люстра у формі трьох лілій на золочених стеблах, здавалося, злегка погойдувалась, так, мов нещодавно хтось зачепив її необачно... Хтось невидимий. У сусідів поверхом вище гуділа гулянка, веселі крики та завзяті гоцання відверто дратували дівчат.

– Весело їм, сукам! – злісно прошепотіла Марта.

– Хай веселяться, хіба ж усім у жалобі ходити? – озвалась Ліза неживим голосом.

– Як ти? Уже відійшла трохи?

– Я хочу зовсім відійти. Навіки.

– Ще встигнеш. А знаєш, я тобі сюрприз приготувала?

– Знущаєшся? Мабуть, досить уже сюрпризів...

Але Марта вже стояла біля своєї шафи й перебирала речі. Нарешті дістала пакунок і витягла з нього жовту сукню.

– Ось, натуральний шовк! Новенька. Якраз для твоєї ніжної шкіри.

– Марто, навіщо? Хіба мені зараз до суконь? Я заледве дихаю.

– А ти одягни, ні, ну правда! Я хочу, щоб ти цей вечір провела саме в ній.

Ліза розуміла, що суперечити Марті – зайва трата енергії. Тому повільно підвелася і спробувала пірнути в «нове одіяння».

– Ось дай лише, допоможу! – Марта турботливо розправила на ній «ніжні шовкові шати» і стала навпроти, склавши долоні в замилюванні.

– Господи, як же ти схожа на... неї.

Потім миттю кинулася до своїх потаємних шухлядок і дістала конверт зі знімками, через який Ліза уже мало не втратила розум.

– Ну, ти ж уже роздивлялась її, ну зізнавайся?! – Вона тримала в руках фото тієї самої чорнявої жінки, що була схожа на Лізу.

– Це мама?

– Так. Неймовірно, правда! Мама Єлизавета! У твоїх прийомних батьків померла дитина – та сама Лізонька Смоляр. І вони вибрали тебе не випадково – ти народилася якраз у день її смерті. Вони вірили, що це знак.

– Переназвали-таки... – у Лізи знову заблищали очі, але вона стрималась. Вирішила: досить шмарклі розводити.

– І переназвали. І виходили. Бачиш, яка ти... сильна!

– А як ти шукала мене, Марто?

– То неважливо. Головне, важко шукала. І довго. А знайшла раніше, ніж ти думаєш.

Ліза тримала фотокартку і не могла повірити в те, що сталося. Ніби не з нею. Ніби сниться.

– А оце – мама зі мною, – Марта показала фото з огрядною жінкою.

– Як? Це теж мама? Але ж...

– А як ти хотіла? Спосіб життя. Знімок нечіткий, а ти придивись. Розріз очей – той самий. Десь рік після мого народження вона наче трохи отямилась, майже не пила. Вагу набрала. А тоді баба померла – і полетіло!

– Але ж ти стільки прожила з нею!

– Прожила... Промучилась! Хоча були й приємні моменти. Вона ж, коли не пила, була зо всім іншою людиною. Гуляти мене водила у парк, смачненьким частувала. І про тебе згадувала постійно.

– Невже?

– Аякже! Знаєш, я коли її бачила востаннє, вже дівкою, вона зовсім негодяща стала. Видно було – недовго їй залишилось. Тоді й повідала мені прізвище родини, яка в дочерила Діану. І місто, де та родина могла проживати. Хтозна, звідки мама про те зізналась. Тепер уже це – похована таємниця. Тільки я пообіцяла їй, що знайду Діану.

– А знайшла Лізу!

– Мало себе не загубивши...

– А якби ти залишилася тоді з мамою? Що б тоді було?

– Навіть не знаю. Я росла, а до неї приходили всякі дядьки. І доки зовсім маленькою була – начебто не чіпали, а тоді... Знаєш, побої було значно легше терпіти, ніж брудні домагання. Захмеліла мати спала, а я... боронила себе, як могла. Я й зараз не люблю, коли від чоловіка тхне перегаром. Та й чоловіків теж не терплю, як ти, мабуть, уже помітила. Шила в мішку не сховаєш – незабаром чутки про мою участь

у материних оргіях поповзли по нашому невеликому містечку, «добрі люди» донесли, куди треба, і все закінчилось так, як і давно мало закінчитись. А маму не раз попереджали...

Лізі стало щиро шкода Марти, яка стояла зараз перед нею, як на сповіді, – буденна, сумна, навіть трохи незграбна. А Марта тим часом відчула, що дає слабінку, тому одразу перейшла до наступу:

– Ти давно не писала листи невідомим адресатам. Отже, це ознака перемоги. Тепер ти потребуєш людей. Тих самих людей, від яких ти раніше намагалася сховатися за міцними стінами, за бібліотечними стелажми, за темними окулярами...

– А звідки тобі відомо про невідіслані листи? І після того ти звинувачуєш мене в надмірній цікавості? – Ліза сердито подивилася на Марту.

Марта усміхнулася:

– Та про листи я дізналася випадково... Знаєш, а я частенько спостерігала за тобою в бібліотеці. Там я тебе вперше й побачила. І закохалася, як нечиста сила! Ти справила враження полохливої людини. Перевірила – так і виявилось. А ще... пам'ятаєш свого улюбленого столика?

– Біля вікна?

– Так. Ти обмалювала його олівцем. А я потім сідала й роздивлялася твої каракулі.

– І шукала Діану...

– А знайшла... Сесилію!

Ліза почервоніла. Картала себе за необережність, ладна була крізь землю провалитися. Чого вона тільки не понаписувала в тих «чернетках»! Фобії, фантазії, найсокровенніше. І ще тоді, коли зрозуміла, що скринька, швидше за все, зламана, сама і вбила її, свою улюблену поштову «скарбничку». А тепер так соромно перед Мартою, хоч крізь землю провалились.

– Лізо, не переймайся. Я тоді ладна була скористатися всім, у будь-який спосіб роздобути інформацію. А потім уже з'явилася тобі перед очі.

– У всій красі. Навіщо ти знайшла мене, Марто? Як тепер *жити*?

– А ти хіба краще жила у своєму кублі, як... павучиха!

– Я хочу заснути. Або втекти. Або...

– Не поспішай із третім «або» – на все свій час. У холодильнику є херес. Давай краще охолонемо трохи, тоді розберемось.

Менше за все Ліза хотіла напитися, але стояла, як зомбована, а коли опам'яталася, на столику вже стояла пляшка, перев'язана рожевою стрічкою, і дві пахучі воскові свічки.

– У нас що, свято? – апатично спитала Ліза.

– Аякже! Ти сьогодні нарешті зустрілася з сестрою, хіба цього замало!

– З сестрою... А до того...

– Яка різниця, ким були ми «до того»?! – Марта демонічно зареготала. – Усе довкола – театр, вертеп, абсурд! Життя не має сенсу, невже ти досі цього не зрозуміла? – І вона простягнула Лізі налитий по вінця бокал.

Ліза випила одним махом. Відчула, як її тіло наливається жаром, у голові все кипить, шумить, випаровується...

– Твоя правда, Марто! Ми такі несхожі з тобою, такі різні, і болячка у кожної своя. А все ж... так нерозривно зшиті, що роз'єднати нас не зможе ніхто!

– Ніхто й ніколи, – підтвердила Марта і взяла Лізу за руку.

Ліза відчула, як вона поклала в її долоню щось прохолодне.

– Тримай, тепер це твоє! Це належало тобі з самого початку.

Срібний ланцюжок із двоголовою змією, мокрий і блискучий, знову, як і тоді, «вжалив» Лізу:

– Звідкіля він у тебе?

– *Звідтіля...звідки не повертаються.*

– Марто, ти мене лякаєш!

– А ти не бійся! Ану ж, надінь його. *Вона тебе визнала!*

– Я не надіну, доки не розкажеш, яким чином амфісбена пов'язана з твоїм життям?

– То хіба з моїм! Звідкіля вона взялася – невідомо, але мама казала, що їй ще від прабаби цей подарунок дістався. Авторська робота. Ексклюзивна річ. Це як родова коштовність. Єдина, між іншим.

– А на дупі в тебе – родинний герб?

– Ні, божевільна юність.

– І все ж я трохи боюсь чіпляти на себе ту цяцьку... І Марта, як завжди, без зайвих умовлянь, впевнено застібнула ланцюжок на Лізиній потилиці.

– Ось так. А тепер...

Вона підійшла до полички з дисками, лагідно провела пальцем по пластикових футлярах, завагалась між Бетховеном і Берліозом, зупинившись, врешті, на останньому. Коли тривожна мелодія поповзла з чорних колонок, Марта знову підійшла до Лізи і, взявши її руками за плечі, наказала опуститися на коліна... Ліза тільки тепер помітила, що її «повелителька» стояла перед нею у чорних лакованих туфлях на підборах, вищих за Ейфелеву вежу (і як вона на них трималася?). Голаголісінька, і на таких підборах.

– Але ж я колись так само стояла під твоїми дверима, Лізо, – і не раз. Стояла, та не могла натиснути на дзвінок, бо не знала, з чого почати. І лякала тебе – знову і знову. Знаєш чому? Бо... сама боялась. Я не щодня зізнаюся в такому, тільки сьогодні.

– І одного разу ти все ж натиснула на дзвінок. Сильно і впевнено... – Ліза звела погляд на колишню «незнайомку» і теперішню сестру.

– Не треба переоцінювати мою впевненість, Лізо! Ти навіть припустити не можеш, наскільки ми схожі. Усе, що ти бачиш зараз, – результат багаторічної праці. Колись я теж боялась *польоту* й гірко за це поплатилася. Але мене змінила одна людина.

Ліза раптом згадала Мартині щоденники.

– Ішвара?

– Так. І як тобі вистачило терпіння все прочитати?

– Не все. Тільки окремі сторінки – мені й того вистачило. Розкажи про Ішвару!

– Потім. А зараз я маю тебе покарати, щоб надалі не кортіло перевіряти чужі речі!

І Мартині червоні кігті впилися у Лізине волосся, цього разу надто боляче, до сліз, так, мов у цупких її пальцях накопичився відчай за всі роки поневірянь. Ніяких ігор – усе по-справжньому. Марта нахилила Лізину голову так низько, що ледь перелякане, але блаженне лице мучениці аж торкнулося взуття. Ліза гостро відчула запах шкіри, і рот її наповнився слиною. Вона почала ніжно, а потім жадібно цілувати туфлі й відчувала, що втрачає голову. Марта ніби трохи полегшила натиск, і Ліза, вже несамовита, лизала їй ноги, наче збуджена кішка, час від часу лише постогнуючи та ритмічно дихаючи. Її пестощі підіймалися дедалі вище, ось уже пішли по засмаглих, покритих

пухирцями від задоволення стегнах, і коли вже Ліза хотіла відчутти смак тієї терпкувато-солодкої вологи, заради якої варто опускатися до самих низин, щоб досягти вершин... Марта раптово схопила її і перекинула на підлогу. Насіла зверху, як пантера, і божественно пахла, паралізуючи здобич.

– Усе навпаки! – промуркотіла чи прогарчала – всуміш із музикою Берліоза всі звуки втрачають ясність. – Тримай подарунок, – і губами впилася в розкрити Лізину плоть.

Ліза лежала, розпластавшись, і, заплющивши очі, поринала в царство муки та насолоди, то підіймаючись до сьомого неба, то опускаючись глибше за землю, в саме пекло, ледь стискаючи в судомах Мартину голову своїми стегнами. Марта влазила до неї, як змія, стогнала, шипіла, то пантерою вигиналася, ненаситною упирицею накидалась на неї, висмоктувала її до краплі, до останнього схлипу. Сукня задерлася вгору, аж по самі груди, лагідний шовк лоскотав напружені пуп'янки, що ось-ось мали вибухнути, – Ліза стікала всіма соками і вже відчула, як накочується, підступає солодка хвиля вершини... Раптом її пройняв нестерпний біль, вона стрепенулася й закричала. Мартині зуби впилися в місце насолоди так міцно, наче то була підступна пастка. Просочилася кров.

– А-а-а... Мені боляче, боляче!

– А ти думала мед? – Марта нарешті відпустила жертву, а потім почала ніжно злизувати кров.

І слідом за пекучим болем Лізу наче струмом пройняла та бажана хвиля небесного блаженства... Ні, не та, бо такого задоволення вона ще ніколи не відчувала: одну хвилю раз за разом накривала інша – це була межа...

А Марта уже не могла спинитися, скуштувавши кров, і губи її безупинно гуляли рівнинами Лізиною надчуттєвого безумства.

Коли шквал насолоди почав потроху відступати і дедалі гостріше відчувався тягучий щем, Ліза таки дала Марті зрозуміти, що вже досить. І Марта зрозуміла. Вони подивились в очі одна одній якось особливо, наче після обряду посвячення, коли нарешті поріднилися кровно.

– Вибач, я ж нібито не сильно... – Марта дивилася з таким виправданням, наче мати, яка випадково врізала пальчика дитині.

– Та нічо. Спасибі тобі за все...

– Справді?

– Так...

– Ну, тоді я за тебе спокійна.

– А скажи, яке воно на смак? – зненацька спитала Ліза.

Марта, завдяки своїй проникливості, зрозуміла, про що йдеться. Вона витерла зап'ястям губи і скупно відрізала:

– Усяке.

– Ну, і навіщо ти це робила?

– Лізо, роздягайся. Піди прийми душ. – Марта, певно, не хотіла порушувати делікатну тему.

Ліза слухняно зняла сукню, що так і лишилась того вечора «цнотливою». Потім пішла змивати гріхи. Тим часом у двері хтось подзвонив.

– Нікому не відчиняй, Марто! – крізь шум води почувся Лізин голос.

Марта подивилася у вічко і побачила двох молодиків у костюмах з краватками. Вона десь бачила їх раніше.

– Чого вам треба? – доволі агресивно запитала, не відчиняючи дверей.

– Відчиніть, ми несемо слово Боже в кожен дім.

– А ви впевнені, що в цьому домі потребують Бога?

– «Стукайте – і вам відчинять» – сказав Господь.

– Ну добре, як скажете, самі нарвалися! – Марта відчинила двері й постала голою демонницею перед розгубленими «свідками». Тільки туфлі блищали та рот, обмазаний кров'ю, хижо посміхався.

Нещасним «Божим посланцям» відібрало мову.

– Ану швидше забирайтеся звідси, доки вас не зжерли! – закричала Марта так пронизливо, що хлопці кинулись навтьоки.

– Вот, блядь, расклади! – пролунало вже на східцях.

– Що там сталося? Я ж тебе просила не відчиняти! – визирнула стурбована Ліза, обмотана рушником.

– Не хвилюйся, то придурки якісь швендяють.

...Марта втирала в неї горіхове масло... Якби ще рік тому їй хоча б натякнули, які настануть зміни, вона б тільки розсміялася. Дива наче навмисне оминали її спокійне розмірене життя, і, здавалось, так буде, аж доки не прийде самотня старість. Але ось... цей несамопитий

вихор, ця Марта! І темна музика її пестошів, і повні пригорщі таємниць, і життя... Чуже життя. Із самого початку було ж видно, що ті добрі люди якимось по-особливому добрі. Рідні батьки, як не як, все ж карають своїх дітей. Або сварять. А ці... взяли майже дохлу, поставили на ноги, трусилися все життя. Врешті, дали свободу. І чим обернулася для неї та свобода?

– Марто, завтра тато приїздить, а ми нажерлися, як свині, та ще й безлад!

– А тебе тільки безлад найбільше турбує?

Ліза подумала, що й справді – як тепер вона дивитиметься в очі «нерідному» батькові? Що скаже йому? Чи вже краще змовчати, хай все буде, як і було. Потім з підозрою озирнулася на Марту – а що, як вона все вигадала? Вона ж ще й не на таке здатна! І речові докази підроблені, і могилка випадкова, і фото... Ні, знімки не брешуть. Таке не сфотошопиш. До того ж Ліза й раніше помічала свою несхожість із батьками.

– А я нічого не буду йому казати! – впевнено промовила Ліза. – І не гоню тебе «на кілька днів» з дому, не думай! Навпаки, відрекомендую як найкращу подругу. А скаже щось проти – я нагадаю, що таки здатна на себе заробити. Винаймемо квартиру, в крайньому випадку.

– От наївна! Та знаю я твого таточка як облупленого. І він мене знає. Я спочатку зв'язалася з ним, «вела переговори». Але так ні до чого доброго й не домовилась. Він так перелякався! Навіть відкупитися хотів, аби тільки я тебе не чіпала. А ти думаєш, він просто так їхав би сюди? Вочевидь щось запідозрив.

Вечір несподіванок тривав. Лізі стало так гірко, ніби всі довкола змовилися і тримали її за божевільну, жаліючи, як жаліють невиліковно хворих.

– Тоді... Я не знаю! – у Лізи забракло слів.

– Зате я знаю. А знаєш що? Доживемо до завтра. Тоді видно буде. – І Марта почала ще інтенсивніше втирати масло, глибоко задумавшись.

– Розстебни ланцюжок, – попросила Ліза, відчувши, як Мартині пальці ходять її потилицею, – так буде зручніше.

– У жодному разі! Ти не повинна сьогодні його скидати, – впевнено заперечила Марта.

І Ліза згадала про стерту гравюру.

– Я бачила на змійці літери. Що вони означають?

– Ну, так як пні колись були деревами, так ті літери колись були словами. Але й час не може стерти їхнє значення. Я теж бачу лише літери. І мама моя їх бачила. Але напис бачили тільки найдавніші наші родички. «Magistra Vitae» – запам’ятай це. У перекладі з латини – наставниця життя.

– Слухай, Марто, не ображайся, але... ти ніколи не думала, що саме ця змійка тягне через усі покоління ланцюжок проклять? Ти ж не знаєш, звідки вона взялася? І чи справді це родовий оберіг чи навпаки?

– Ніхто цього не знає.

– Може, порвати цей проклятий ланцюжок! Хоча б сьогодні! Усі біди й нещастя, всіх двійнят гріховних, усі недуги...

– Хм... Порвати? Чи обірвати... Знову ти підганяєш події. Значить, не оцінила. Я так і думала, що ти *не зовсім наша*. Ну що ж. Обірву, хай так і буде.

Натомість Марта із застиглою усмішкою по-котячому зиркнула, ніби щось пригадуючи.

– Але про Ішвару все ж розкажу – царство їй небесне.

Ліза вже й не сподівалася, що Марта торкнеться тієї теми, а тому змирилася. Але то був-таки вечір одкровенень.

– Урешті, для тебе – нічого цікавого, що могло б вразити більше, ніж те, що ти підступно вивідала. Я б і згнила в тому інтернаті, якби одного дня не зустріла її. А вона мене відразу помітила. Казала, що завжди бачить «інакших». І жити навчила, і з житлом потім допомогла. Але головне – все перевернула, отут. – Марта приклала пальця до голови. – Я ніколи не знала, скільки їй років, вона була набагато старшою, але в гарній формі. А ще в неї була дуже заможна родина, яку Ішвара старанно приховувала, як і справжнє ім’я. Про своє минуле вона не дуже любила розповідати. Була слухняною донькою, добре вчилася, для неї готували кар’єру дипломата... А потім заявила, що хоче служити в якомусь спецпідрозділі. Звісно, сім’я була шокована. А Ішвара тим часом таємно уже проходила підготовку, здавала нормативи. Коли батько дізнався, що вона бере участь у «боях без правил», поставив їй жорсткий ультиматум. Звісно, вони хотіли бачити її цілою і живою. І тоді Ішвара від них пішла... Як склалося її життя потім, вона особливо не розголошувала. Принаймні мені. Знаю тільки, що їздила в Ірак за контрактом.

– Воювати?

– Ні, полуниці збирати! Хіба за щастям туди їздять? Повернулася, добре заробивши грошей, а на додачу – кілька травм і важку хворобу. Це потім дуже позначилося на ній. Але суть не в тому. Я тоді довго не могла зрозуміти, навіщо я їй здалася? Вона була вплутана в такі діла, знаєш? І оберталася в колі дуже впливових людей. Чим займалися ті люди – також не розголошувалось. Але вочевидь не добрими справами. І лише потім я здогадалася: вона мене *готувала*. Розумієш?

– До чого?

– Не знаю. Мабуть, до якоїсь особливої місії. Вона побачила в мені те, що було приховано від інших. «У тобі – подвійний вогонь!» – сказала мені Ішвара на першій зустрічі. «Ти маєш слухатися свого внутрішнього створіння, яке ще тільки зростає». А потім були практики... Були спуски й підйоми. Вчення, яке несла Ішвара, приймалося одиницями, інші відступали, побачивши дно пекла. Суть її вчення я не буду тобі переповідати, то зайве. Скільки було в неї таких, як я, – не знаю й досі. Але, думаю, небагато. Вона не хотіла знайомити нас завчасно. А потім – не встигла... Мабуть, хтось її підставив. Хтось із впливових. Але Ішвара – живіша за всіх живих! Я вдячна їй. Тепер у мене міцний хребет.

– А тоді... Ти ж могла захищатися! Ну, коли *він* тебе заманив...

– Досить! – Марта раптом занервувала. – Ти теж багато чого могла! Натомість сиділа тут, як прибита. Та мені б твої умови!

І лише зараз Ліза зрозуміла те відчуття, яким отруєна Марта. Відчуття несправедливості, всеохопної образи. Чому саме їй, безвольній здохлячці, дісталися всі життєві блага, батьківська турбота, зручна нішка у жорстокому хаосі? Ревність. Відчуття, таке чуже для Лізи і таке близьке для її сестри. Але тепер Ліза щиро їй заздрила, бо хотілося бути такою ж сильною, загартованою, цинічно-прекрасною, як Марта. Але сили не вистачало. А Марта ж іще, мабуть, талановита.

– Я сиділа на місці, бо мені нецікаво. Нецікаво жити, боротися невідомо за що, споживати плоди чиеїсь творчості, клепати за когось роботу... Ти вже стільки розповіла мені, Марто! Я маю право ще на одне питання? – Ліза губила слова й думки, її язик помітно заплітався – чи то від випитого, чи від надмірних переживань.

– Питай.

– Зачитай мені хоч уривок... Я ніколи не читала твоїх романів чи... оповідань, не знаю, що ти там пишеш. Сама ж колись обмовилась.

– Я не пишу прози. Бачиш, он скільки її довкола й без мого втручання!

– То ти поетка?

– Голосно сказано. Так, іноді бавлюсь по вихідних. Але я так просто нічого не читатиму. Тоді й ти маєш виконати моє бажання.

– Залежить яке...

– Цілком доречно, як на мене. Знаєш, твоя біда не астма.

– А що ж? Ну, говори, тобі видніше. Ти ж у нас «всезнаюча»!

– І скажу. Твоя біда – страх перед польотом. Перед великим злетом. Не зовсім той... точніше, зовсім не той, що ти переборола в літаку. Твоя біда – відсутність крил, Лізо. Майже орнітофобія...

– Чому? Чому «майже»?

– Бо ще не все втрачено. Деякі навіть дуже важкі хвороби успішно лікуються. Потрібен лише талановитий лікар.

– Знову рольові ігри?

– А звідки тобі знати, де ігри, а де справжнє життя? Ти зараз чиста, намащена, одним словом – готова.

– До чого?

– До великого злету. Тільки нам треба трохи впасти в дитинство і здертися на дах.

– Ти що, збожеволіла? Я ніколи вище свого четвертого поверху навіть не підіймалася, а про вихід на дах узагалі не чула.

– А він таки існує! Я все перевірила. І підготувала.

– Я й не сумнівалася. Але... ти щось хочеш зробити зі мною.

– Не бійся. Гірше вже не буде. Я навчу тебе літати. *Давай, одягни мій подарунок. Тобі ж сподобалася сукня? То хай це буде тепер «одяг вічності».*

Ліза відчула, що починає тверезіти. А заливати тривогу вже не було чим. Та й біль у низу живота розгулявся, розрісся не на жарт. Захотілось згорнутися калачиком і заснути, як раніше, коли ще в її житті не було Марти. Але Марта вже тримала в руках жовту сукню... Довелося знову їй підкоритися, щоб завершити гру.

...Вони опинилися на даху, де поміж округлих супутникових антен стирчали звичайні старі розкаряки – наче хрести, що попереджали грішників про небезпеку. Марта запалила червону свічку й дала її Лізі:

– Ось, міцно тримай, не випусти! Хай твій шлях буде світлим.

– Вона тепла така... І медом пахне.

– Аякже. Прямо як материнське тепло. Тепер вибач, знову доведеться зав'язати тобі очі.

– Навіщо?

– Щоб тебе нічого не відволікало. Щоб тобі солодким було передчуття польоту.

– А може, не треба цього, Марто?

– Роби, що я кажу! – і Марта туго зав'язала Лізі очі.

Важкий повний місяць висів над сонним містом, як переповнений гіркотою самогубець. Десять поряд, на теплому бетоні, дрімали голуби, проглядаючи свої високі пташині сни. Лізі мабуть уперше за все життя стало так невимовно моторошно, що захотілося зупинити цей спектакль, закричати і втекти у свою затишну нішу. Але голосу вже не було, як і домашнього затишку, то ж втеча не мала сенсу. Марта обняла її за плечі й повільно підвела до краю, розвернувши обличчям до себе. Ліза відразу відчула той «край» – межу, за якою все має або завершитись, або розпочатись. Вона мужньо тримала свічку, стискаючи її так, що віск обм'як і втратив форму. Ніяк не могла пояснити собі такої мовчазної покори і такої потужної любові до Марти.

– Лізо, зараз ти маєш право вибору – дихати або не дихати. Можеш припинити все просто зараз і жити собі спокійно, як і жила, бо той вогник, що зараз блимає у тобі, остаточно погасне, і ми не виростимо великого вогню. Ми більше не будемо сестрами...

– Дихати... – впевнено прошепотіла Ліза, не дослухавши Марту.

– Добре. Я завжди в тебе вірила. Вислухаєш, вистоїш – значить, вилікуєшся на все життя. І ми будемо з тобою літати над цими невдахами!

Ліза тремтіла, як осика перед дощем. Вона добре розуміла, що стоїть не просто на краю, а на самому краєчку, і ось Марта вже відпустила її руки і почала шепотіти чи то замовляння, чи казку, чи якісь нечувані застереження:

бачиш як дикі яблука
несуть карму свою гірку
понад вологими сонними травами
що вже звідали плоть людську
як зустрінеш розлогі покручі
придорожніх яблунь
зупинись і зайдися судомами
і пізнай як ридають зелені соки
у путах слини і крику
а потім стає так тихо
що можна почути
як пил огортає трепетне листя

Де не взявся прохолодний, ніби потойбічний, вітер, пройшовся по Лізиних колінах, почав бавитися сукнею. Тягуча, нестримна рідина поповзла її стегнами. Мартині мантри лунали дедалі гучніше, голос її наливався тією таємничою надривністю, що так вабила й заманювала з першого дня, примушуючи час від часу здригатися...

бачиш як змія вигинається
стиснута злими руками
що підло крадуть
вичавлюють з неї карму
гіркішу за всі гріхи
і навіть за яблука дикі
але рідну і незворотну
бо майже відроблену
майже довершену до вершини...
її сичання стає глухим і кволим
а потім – і зовсім сходить
наче молитва повішеного з петлі
і могутня прекрасна вбивця
казиться з сорому
кільцями по землі
бо так не хотілося проклятих лікувати

Цупка задуха уже прокралася в Лізині легені, стисла гортань, під пов'язкою проступили сльози, яких не бачила Марта, затуманена екстатичним камланням. Ліза з усіх сил намагалася стримати вибухи кашлю, затиснути його всередині й не відпускати, а Марта істерично розливалася словами в темний простір, і, мабуть, жодна драматична акторка не вклала в свої слова скільки відчаю:

бачиш ту жінку в шовкових шатах?
її шкіра така бліда наче рання весна
і утробу її розпирає невчасний плід
стікає по стегнах рясними потоками
а сам причаївся і не виходить
мабуть щось замислив
щось надто уже недобре
і якщо серце його не зупиниться вчасно
він вийде та відшукає нещадні вила
жінка звивається від судом
рве свої шати
хапається за живіт
а звідти —
шурхіт розгойданих яблунь
та тонкий голосок архангела:
amara karma, ^[1] моя хороша, amara karma!

Наполохані голуби здійнялися, доповнивши нічну драму шурхотом сивих крил, полетіли врозтіч, кілька сонних птахів зачепили Лізине волосся і плече, і вона, збентежена й налякана, не втримавши рівновагу, захиталася й полетіла з ними, навіть не почувши Мартиного крику. А може, й не було ніякого крику, тільки спокійна усмішка людини, яка завершила свою справу. І хтозна, чи був Лізин політ скований крижаним страхом, чи покинула вона дах у блаженному спокої, вірячи, що ось-ось неподалік з'явиться тінь Білого Хлопчика, що підхопить її й понесе в далекі ірландські гори, щоб навіки зробити повелителькою однорога. Тривожне лице повного місяця зайшлося червоним відтінком – чи то від сорому, чи від безсилої люті. Десь далеко спалахнули й розсипалися вогники – цинічне місто салютувало людським святам. Тільки сузір'я Змії смиренно висло над Землею, німо оплакуючи кровні гріхи, – так творилася безкінечність...

Київ, 2010–2012 рр.

Примечания

1

Гірка карма.